

**PALVELUKESKUS HANSKAN SOSIAALINEN
KUNTOUTUS**

Sosiaalinen kuntoutus desistanssin tukena

Sanna Salopaju

Maisterintutkielma

Sosiaalityön maisterikoulutus

Yhteiskuntatieteiden- ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

syksy 2020

TIIVISTELMÄ

PALVELUKESKUS HANSKAN SOSIAALINEN KUNTOUTUS

Sosiaalinen kuntoutus desistanssin tukena

Sanna Salopaju

Sosiaalityö/ Sosiaalityön maisterikoulutus

Maisterintutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Ohjaajat: Johanna Kiili ja Ulla Salovaara

Syksy 2020

sivumäärä: 87 sivua + 2 liitettä

Tutkielmassa on kaksi tavoitetta. Ensinnäkin tavoitteena on selvittää, millaista sosiaalista kuntoutusta Palvelukeskus Hanska tuottaa. Toisena tavoitteena on selvittää sitä, miten Palvelukeskus voisi tukea vankilasta vapautuvan, erityisesti erityisen tuen tarpeessa olevan henkilön sosiaalista kuntoutusta ja rikollisuudesta irrottautumista eli desistanssia.

Näkökulmana tutkielmassa on saada tietoa Palvelukeskus Hanskan sosiaalisen kuntoutuksen muodoista sekä siitä, voisiko kyseinen Palvelukeskuksen toiminta tukea rikollisuudesta irrottautumisessa yhtenä toimijana Jyväskylän kaupungissa. Palvelukeskus Hanska on aloittanut toimintansa joulukuussa 2019. Palvelukeskusta hallinnoi Jyväskylän kaupunki, tehden yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Palvelukeskus tarjoaa sosiaalista kuntoutusta erilaisin muodoin. Sosiaalinen kuntoutusta on määritelty eri käsiteiden kautta kansainvälisesti sekä kotimaisesti, kuten sosiaalihuoltolaissa (1301/2014).

Tutkielma on laadullinen eli kvalitatiivinen. Tutkielman analyysimenetelmänä on käytetty aineistolähtöistä sisällön analyysiä, hyödyntäen myös teoriasuuntaavaa analyysiä. Tukeudun aineiston analyysissä erityisesti Niemelän (2009) systeemitoreettiseen jäsenyykseen yksilön toiminnan tasoista. Näitä toiminnan tasoja ovat oleminen, tekeminen ja omistaminen. Aineiston muodostaa 9 haastattelun myötä saatu aineisto. Haastateltavat koostuvat ammattilaisista ja viranomaisista jotka tietävät ja tuntevat rikosseuraamusjärjestelmää, sosiaalista kuntoutusta ja/tai Palvelukeskuksen toimintaa. Haastattelut on toteutettu kesä–syyskuun 2020 välisenä ajankohtana.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että vankilasta vapautuvilla vangeilla nähdään olevan erilaisia haasteita viitaten desistanssiin. Palvelukeskus Hanskan koettiin tuottavan sosiaalista kuntoutusta erilaisin menetelmin yleisemmästä viitekehystä sekä desistanssi huomioiden.

Avainsanat: sosiaalinen kuntoutus, desistanssi, rikollisuudesta irrottautuminen, Palvelukeskus Hanska

Sisällys

1. JOHDANTO	1
2. SOSIAALINEN KUNTOUTUS JA DESISTANSSI	5
2.1 Vapautuvat vangit ja desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen	6
2.2 Palvelukeskus Hanska ja matalan kynnyksen toimijat	9
2.3 Sosiaalinen kuntoutus	11
2.3.1 Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet	13
2.3.2 Yhteisösosiaalityö	14
3. TEOREETTINEN VIITEKEHYS	16
3.1 Teoreettisia viitekehyksiä ja malleja	16
3.2 Hyvinvoinnin ulottuvuudet ja inhimilliset toiminnan tasot teoreettisena viitekehyksenä	18
3.2.1 Erik Allardt ja hyvinvoinnin ulottuvuudet	18
3.2.2 Pauli Niemelän toiminnan ulottuvuudet	20
4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	23
4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	23
4.2. Aineiston hankinta	24
4.3 Aineistohallinta ja käsittely	27
4.4 Aineiston analyysi – sisällönanalyysi	28
4.5 Tutkimuksen eettisyys	30
5. SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN MAHDOLLISUUDET PALVELUKESKUS HANSKASSA	34
5.1 Palvelukeskus Hanskan sosiaalinen kuntoutus	34
5.2 Vapautuvien vankien prosessi, haasteet ja mahdollisuudet	43
5.3 Palvelukeskus Hanskan sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuudet vapautuville vangeille desistanssi huomioiden	60
6. JOHTOPÄÄTÖKSET	67
Lähteet	77
Liite 1. Haastattelulomake	86
Liite 2. Tutkimustiedote ja haastattelulupa	88

1. JOHDANTO

Yksilön toimintakyky ja sosiaalinen kuntoutus on ollut runsaan keskustelun aiheena sosiaali- ja terveysalalla jo vuosia. Tässä tutkielmassa tarkastellaan ensinnäkin Palvelukeskus Hanskan tuottamia sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuuksia palvelukeskuksen asiakaskunta huomioiden. Toisekseen tutkielmassa tarkastellaan vankilasta vapautuvien vankien haasteita ja rikollisuudesta irrottautumista sekä sitä, miten Palvelukeskus Hanska pystyy vastaamaan tähän tarpeeseen. Jyväskylän keskustassa toimiva Palvelukeskus Hanska tarjoaa kohtaamispaikkana muun muassa tekemistä arkeen, sosiaalisia kontakteja ja mahdollisuuden perustarpeiden hoitoon. (Jyväskylän kaupunki 2020).

Sosiaalisen kuntoutuksen teemaan on paneutunut muun muassa Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehittämishanke (SOSKU) vuosina 2015–2018. Myös uudistetussa sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) 17§:ssä on määritelty sosiaalinen kuntoutus tarkoittamaan tehostettua tukea syrjäytymisen ehkäisyyn, osallisuuden edistämiseen ja sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseen erilaisin toimenpitein ja menetelmin. Sosiaalinen kuntoutus nähdään voimavaraistavaksi sekä arki-, yhteisö- ja sosiaalisia taitoja kasvattavaksi toiminnaksi. Näitä taitoja ovat esimerkiksi jokapäiväisen elämän taidot, vuorovaikutustaidot ja lisääntyneet kyvyt osallistumiseen. Näiden taitojen vahvistamiseen SOSKU-hanke on kehittänyt toimintamalleja, niin yksilö-, kuin ryhmätyöskentely huomioiden (Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos THL 2018, 7, 66–67 ja Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehittämishanke (SOSKU).)

Desistanssia on kriminologisissa tutkimuksissa määritelty esimerkiksi rikollisuuden päätepisteeksi. Tätä näkemystä on kritisoitu ja desistanssi nähdäänkin rikollisen uran aikana tapahtuvaksi rikollisuudesta irrottautumisen prosessiksi. Prosessi voi pitää sisällään rikollisten tekojen vakavuuden heikentymisen ja tiheyden vähentymisen, johtaen lopulta täysin rikoksettomaan elämään (Maruna, Immerigeon & LeBel 2011, 17-18 mm. Marunaa 2001, Laub & Sampsonia 2001 ja Blanc & Loeberia 1998 lainaten.) Tässä tutkielmassani viittaan desistanssilla rikollisuudesta irrottautumisen prosessiin.

Sosiaalisesta kuntoutuksesta puhuttaessa on tärkeää ottaa huomioon erilaiset erityisryhmät, sekä yksilöiden haasteet, joita esimerkiksi vangeilla on todettu. Vangeilla on nykypäivänä enenevässä määrin sairauksia, sekä mielenterveys- ja päihdeongelmia. Rikosseuraamuslaitos on todennutkin suurimman osan vangeista olevan moniongelmaisia (Rikosseuraamuslaitos 2020a, 60.) Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 3§ määrittelee erityistä tukea tarvitsevan henkilön alla kuvatun tavoin: *“erityistä tukea tarvitsevalla henkilöllä ja asiakkaalla henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveystalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista annetun lain (980/2012), jäljempänä vanhustalvelulaki, 3 §:ssä säädetään...”* (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 3§.)

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan vuonna 2019 on yhdeksi strategiseksi kokonaisuudeksi nostettu ”Oikeudenmukainen, yhdenvertainen ja mukaan ottava Suomi”. Pohjoismaiseen hyvinvointimalliin on kulmakiviksi todettu *”...ihmisten yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, verorahoitteiset hyvinvointi- ja koulutustalvelut, suuri sosiaalinen liikkuvuus ja aktiivinen kansalaisyhteiskunta...”* (Valtioneuvoston julkaisu 2019:31, 142–143.) Strategian tavoitteina on hyvinvoinnin edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen, lapsi ja perheystävällisyyden edistäminen, ikäystävällisyyden edistäminen ja sosiaali- ja terveydenhuollon talveluiden parantaminen. Keinoja jotka pystyvät vastaamaan sosiaaliseen toimintakykyyn ja kuntoutuksen ja niiden edistämiseen sekä huono-osaisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyyn on useita. Keinoiksi lukeutuu sosiaalitalveluiden saavutettavuuden oikea-aikaisuus ja lähipalvelut, joustavuus ja yhdenvertaisuus huomioiden. Osallisuuden mahdollisuuksia tulee kasvattaa ja huono-osaisuuden riskitekijöitä tunnistaa. Lisäksi tulee kehittää aikuissosiaalityön talveluita vastaamaan näihin tarpeisiin. (Valtioneuvoston julkaisu 2019:31, 142–150.)

Itse aikuissosiaalityön tehtävissä työskennelleenä, sosiaalinen kuntoutus ja vankilasta vapautuvien erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden haasteet ovat tulleet jokseenkin tutuiksi. Nytemmin Jyväskylän kaupunki on avannut Palvelukeskus Hanskan, joka toimii yli 18-vuotiaille Jyväskyläläisille kohtaamis- ja palveluohjauksellisena paikkana (Jyväskylän kaupunki 2019). Minussa kiinnostusta on herättänyt kysymys, miten Palvelukeskus Hanska toteuttaa sosiaalista kuntoutusta sekä voiko kyseinen Palvelukeskus tukea erityistä tukea tarvitsevia vankilasta vapautuvia henkilöitä. Tutkielman tehtävänä on selvittää Palvelukeskus Hanskan merkitystä sosiaalisen kuntoutuksen tuottajana. Tutkielman viitekehys kohdistuu erityisesti vankilasta vapautuviin vankeihin ja desistanssiin eli rikollisuudesta irrottautumiseen. Tutkielma keskittyy tarkastelemaan sosiaalista kuntoutusta kokonaisvaltaisesti ennaltaehkäisevyys ja osallisuuden vahvistaminen huomioiden sekä rikokseen tuomittujen ja sittemmin tuomionsa suorittaneiden kontekstista. Tutkielmassa tarkastellaan sosiaalista kuntoutusta ja desistanssia Niemelän (2009; 2014) inhimillisen toiminnantasojen ulottuvuuksien viitekehystä hyödyntäen.

Jyväskylän kaupunki osallistuu ympäristöministeriön ja suurten kaupunkien yhteistyöohjelmaan asunnottomuuden puolittamiseksi vuoteen 2023 mennessä. Jyväskylän kaupunki on saanut hallitusohjelman mukaisen Tulevaisuuden Sosiaali- ja terveyskeskusohjelmaan liittyvän avustuksen asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämishankkeeseen. Jyväskylän osahankkeen – ASSI asunto ensin -hankkeen 1.10.2020-30.9.2022 tavoitteena on muun muassa kehittää asiakaslähtöisiä, asunto ensin -periaatteet huomioivia liikkuvia ja matalankynnyksen sosiaali- ja terveyspalveluja kaikkein heikoimmassa asemassa oleville henkilöille, joilla on monialaista ja laajaa asumiseen liittyvää tuen tarvetta. Tähän linkittyy myös Palvelukeskus Hanskan palveluiden kehittäminen (Anttonen 2020.)

Tärkeää on ottaa huomioon, että osa vapautuvista vangeista kiinnittyy yhteiskuntaan, eikä ole erityisen tuen tarpeessa. Tutkimuksessa tarkoitukseni on keskittyä siihen ryhmään, joka jo sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisesti kuuluu erityisen tuen tarpeessa olevina asiakkaina sosiaalityön tuettaviksi: Henkilöt joilla on todettu moniongelmaisuuksia kuten päihde- ja mielenterveysongelmia, vaikeuksia kiinnittyä palveluihin sekä henkilöihin, jotka vapautuvat asunnottomina ja ovat asunnottomia. Kyseinen ryhmä voidaan nähdä myös

heterogeenisenä. Tulee huomioida, että yksilölliset tavoitteet oman elämän ja tulevaisuuden suhteen eroavat toisistaan. Koska tutkielman tavoitteena on tarkastella Palvelukeskus Hanskan mahdollisuuksia tukea vankilasta vapautuvia rikollisuudesta irrottautumisessa, on tärkeää selvittää vankilasta vapautuneiden haasteita ja mahdollisuuksia rikollisuudesta irrottautumisessa. Tämän lisäksi on oleellista tarkastella Palvelukeskus Hanskan toiminnan muotoja, peilaten niitä sosiaaliseen kuntoutukseen. Tulen tutkielmassa haastattelemaan ammattilaisia ja viranomaisia, jotka tunnistavat rikollisuudesta irrottautumisen prosessia, Palvelukeskus Hanskan toiminnan tietäen tai tuntien. On mielenkiintoista lähteä tutkimaan Palvelukeskuksen toimintaa jo siitäkin syystä, että kyseisen kaltainen, kaupungin järjestämävastuulla oleva toiminta on uutta Jyväskylässä ja kyseistä toimintaa ja sen toiminnan kenttää ei ole vielä maisterintutkielman tasoisesti kartoitettu.

2. SOSIAALINEN KUNTOUTUS JA DESISTANSSI

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaisesti sosiaalipalveluita tulee järjestää edistämään osallisuutta ja ehkäisemään syrjäytymistä sekä tukemaan asumista ja jokapäiväisestä elämästä selviytymistä. Sosiaalityön tulee vastata myös tuen tarpeisiin liittyen päihteiden ongelmakäyttöön, sosiaalisiin, psyykkisiin ja kognitiivisiin toimintakyvyn haasteisiin sekä mielenterveysongelmiin. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 11§.) Jyväskylän aikuissosiaalityössä on tarjolla moninaisia palveluita vastaamaan kunnan asukkaiden tarpeisiin. Palveluina toimii esimerkiksi sosiaalityö ja sosiaaliohjaus sekä asumisen tuen palveluita, kuten asumisohjaus ja asumisneuvonta. Näiden lisäksi aikuissosiaalityön palveluina ovat sosiaalinen luototus, ehkäisevä- ja täydentävä toimeentulotuki ja erilaiset ryhmät, kuten Y-ryhmä. Aikuissosiaalityön fyysinen palvelupiste on Jyväskylän kaupungin keskustassa. (Jyväskylä.) Loppuvuodesta 2019 Jyväskylän kaupunki avasi yhdessä muiden toimijoiden kanssa Palvelukeskus Hanskan, joka tukee aikuisia Jyväskyläläisiä kohtaamispaikan tavoin. Palvelukeskus Hanska on paikka, jossa toteutetaan sosiaalista kuntoutusta. (Jyväskylän kaupunki 2019.)

Sosiaalista kuntoutusta ja toimintakyvyn tukemista sekä niiden suhdetta desistanssiin on tutkimuksissa ja teoksissa tarkasteltu eri näkökulmista. Tärkeinä tutkimuksina ja tutkimuskirjallisuuksina koen relevanttina mainita julkaisuajankohdan mukaisesti esimerkiksi Heli Valokiven vuonna 2008 julkaistun väitöskirjan *Kansalainen asiakkaana – Tutkimus vanhusten ja lainrikkojien osallisuudesta, oikeuksista ja velvollisuuksista*, Sasu Tynin vuonna 2015 valmistuneen väitöskirjan *Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita?*, Riitta Granfeltin vuonna 2015 julkaistun teoksen *Asumissosiaalinen työ: Kotiin ja rikollisuudesta irti?* ja tuoreimpana tutkimuksena Ulla Salovaaran vuonna 2019 julkaistun väitöskirjan *Rikoksista tuomitut naiset - Yhteisöstä erottaminen ja takaisinliittymisen mahdollisuudet*. Lisäksi vuonna 2018 on julkaistu teos Jari Lindhin, Kristiina Härkäpään ja Kaisa Kostamo-Pääkön toimittamana *Sosiaalinen kuntoutuksessa*. Myös kansainvälisesti desistanssia ja sosiaalista kuntoutusta on tutkittu. Kansainvälisistä lähteistä koen merkittäväksi mainita Julien Morizot & Lila Kazemianin vuonna 2015 julkaistun teoksen *The Development of Criminal and Antisocial Behavior: Theory, Research and Antisocial Behavior* sekä Shadd Marunan ja Russ Immarigeonin vuoden 2011 artikkelikokoelmateoksen *After Crime and Punishment. Pathways to offender*

reintegration, joka kansainvälisesti kokoaa desistanssiin suuntautuneiden tutkijoiden artikkeleita ja tutkimuksia yhteen (kts. mm. Maruna et. all. 2011, 9).

2010-luvulla useat tahot ovatkin tuottaneet sosiaalisesta kuntoutuksesta materiaalia, tutkimuksia ja artikkeleita. Sosiaalista kuntoutusta on lähivuosina tutkittu verraten runsaasti. Suomessa on vuosina 2015–2018 toiminut THL:n koordinoima Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehittämishanke (SOSKU). Tavoitteena hankkeella oli sosiaalisen osallisuuden ja työ- ja toimintakyvyn vahvistaminen sekä muun muassa laatukriteereiden luominen sosiaaliseen kuntoutukseen. (Kuntoutussäätiö 2018.) Sosiaalinen kuntoutus ja desistanssin tukeminen sekä yhteiskuntaan kiinnittyminen ovat maailmanlaajuisia aiheita. Tästä johtuen tutkimuksessani onkin tärkeää huomioida myös kansainväliset lähteet.

2.1 Vapautuvat vangit ja desistanssi eli rikollisuudesta irrottautuminen

Vankila on marginaalinen paikka yhteiskunnassa niin kokemuksellisesti kuin yhteiskunta- ja kriminaalipoliittisesti tarkasteltuna. Rikosseuraamusala pyrkii nykypäivänä tavoitteellisesti tukemaan vapautteen ja vähentämään suljetuissa vankiloissa tuomion suorittamista. (Granfelt 2015, 6.) Suomessa on vankiloita yhteensä 26, joista avovankiloita on 11 ja loput 15 suljettuja laitoksia. Avolaitos poikkeaa suljetusta vankilasta esimerkiksi vapaamman valvonnan ja liikkumisen suhteen. Valvontaa voidaan kuitenkin suorittaa erilaisin keinoin kuten vartaloon tai vankilaan asennettavilla teknisillä välineillä. Lisäksi rikosseuraamusjärjestelmään kuuluu valvottu koevapaus ja ehdonalainen vapaus. (Rikosseuraamuslaitos 2020c; Vankeuslaki 767/2005 mm. 4 luku, 1§.) Rangaistusajan tavoitteena on prosessinomaisesti rakentaa elämäntilannetta toisenlaiseen suuntaan. Tuomitun ja työntekijän välinen yhteistyö voi vaikuttaa positiiviseen muutokseen sekä selvittää tuomitulle ymmärrystä tehdystä toiminnasta, kuin myös tuomitusta itsestään. (Viikki-Ripatti 2011, 221.) Myös vankeuslaissa on määritelty vankeusajan lisäksi tavoitetta liittyen desistanssiin. Vankeuslain (767/2005) 2§.ssä on kirjattu: *“Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana”*.

Rikosseuraamuslaitos ja oikeusministeriö ovat laatineet tulossopimuksen, jossa on määritelty yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet. Yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet vuosille 2019–2022 ovat; asiakkaiden valmennus rikoksettomaan elämäntapaan, rangaistuksista ja turvallisuudesta huolehtiminen, myös yhteiskunnan turvallisuuden edistäminen huomioiden sekä oikeusturvan ja yhdenvertaisen kohtelun toteutuminen. Tavoitteena rangaistusajan suunnitelmassa on luoda ja kohentaa edellytyksiä elämään ilman rikollisuutta sekä vähentää uusintarikollisuuden riskejä. Rikosseuraamusasiakkaiden vapautumisen jälkeisten palveluiden järjestämisessä on vastuu erityisesti kunnilla. Vuonna 2016 vapautuneista vangeista kolmen vuoden seuranta-ajan mukaan vankilaan palasi 42,90% vapautuneista. Keskimäärin vankeja oli vuonna 2019 päivätasolla 2952 henkeä. (Rikosseuraamuslaitos 2020a, 11–18.)

Kivivuori ja Linderborg (2009) kuvaavat tutkimusten osoittavan, että desistanssiin negatiivisesti vaikuttavina tekijöinä voidaan nähdä vankien ikävät elämäntapahtumat, kuten avioero sekä taloudelliset haasteet. Miesvangeilla nähtiin olevan runsaammin impulsiivisuutta, lyhytjännitteisyyttä ja riskihakuisuutta (verraten vapaudessa eläviin saman ikäluokan miehiin). Positiivisena tekijänä puolestaan saattoi vaikuttaa, mikäli vangilla oli 6–12 vuotias lapsi. Myös katumuksen tunteella nähtiin positiivista vaikutusta, erityisesti egoistisesta näkökulmasta. Katumukseen voidaan kuvata kaksi erilaista ulottuvuutta; egoistisuus ja moraalisuus. Moraalisuus viittaa rikoksen *paheksuttavuuteen*, kun taas egoistisuus ”*elämänsä hukkaan heittämiseen*”. Yhtenä positiivisena tekijänä rikollisuudesta irrottautumiseen voidaan nähdä yksinkertaisesti väsyminen kasvavaa ammattitaitoa vaativiin rikoksiin. (Kivivuori ja Linderborg 2009, 131–132, 175, 177–178.) Vankilasta vapautuvalla saattaa olla erinäisiä haasteita, kuten asioinnit, toimintatavat ja palveluiden saannin edellytykset. Kokemuksena ristiriitaisuus yhteiskunnan kuuluvuuden ja kuulumattomuuden kanssa tulee usein esiin. Sillä on merkitystä, vapautuuko henkilö avolaitoksesta valvotun koevapauden kautta, vaiko suljetusta vankilasta. Avovankilan nähdään integroivan paremmin yhteiskuntaan. Avolaitoksesta myös opiskelu ja työelämä mahdollistuvat eri tavalla. Päähtettömyys tukee tällaista muutosprosessia, kuten mahdollisuutta valvottuun koevapauteen. Avolaitoksen ja valvotun koevapauden toimet tukevat henkilöitä, joilla on edellytykset päähtettömyyteen. Näin heikommalle tuelle jäävät ne henkilöt joilla kyseisiä edellytyksiä ei ole ja tuen tarve sosiaalityöstä katsottuna on suurempi. (Salovaara 2020b, 221–222.)

Desistanssi on prosessina monitahoinen ja vaatii työskentelyä niin yksilöltä itseltään kuin myös verkostolta ympärillä (Linderborg, Suonio & Lassila 2014, 13). Paras strategia on tarkastella ihmisen kokonaistilannetta. Tällöin voidaan ymmärtää ja nähdä milloin ja miten on kannattavin hetki interventiolle. (Maruna et. all. 2011, 10.) Desistanssin voidaan nähdä tarkoittavan vähentyvää rikosten määrää ja monimuotoisuutta, rikosten vakavuusastetta, sekä rikollisuuden lopettamista (Farrington 2007, 125; Maruna et. all. 2011, 17-18). Tulee huomioida, että desistanssi ei ole yksilön elämänpolun tietty leikkauspiste, vaan se voidaan nähdä prosessin omaisena toimintana. Tämä prosessi parhaimmillaan alkaa jo vankeudessa, jatkuen vapautumisen jälkeen. Iso-Britanniassa aiheen parissa työskennelleet ovat jopa ehdottaneet, että tämä prosessi tulisi aloittaa heti ihmisen joutuessa vankeuteen, tavoitteena onnistuva vapautuminen. Tutkimukset osoittavat desistanssin tuovat uudenlaista elämän merkityksellisyyttä ja onnistumisia sekä identiteetti muutosten myötä myönteisiä seurauksia tuottavaa käyttäytymistä. Nämä taas kannustivat muutosprosessissa. (Maruna et. all. 2011, 5; Viikki-Ripatti 2011, 199, 222–223, mm. Marunaa 2001, 17 ja McNeillä 2006 lainaten.) Entiset rikoksenteijät omassa prosessissaan jälleen rakentavat ja muokkaavat itseään ja identiteettiään, tulkiten myös historiaa ja sopeuttaen sitä uusiin tavoitteisiin. Yksilön ja yhteiskunnan hyvinvoinnin, talouden ja turvallisuuden vuoksi on äärimmäisen tärkeää ymmärtää desistanssia. (Viikki-Ripatti 2011, 197, 222.)

Desistanssiteoriassa rikollisuudesta irrottautumista tukevalla tekijöillä on tärkeä asema. Sosiaalinen kuntoutus on tähän yksi vastaava keino. (Hautala & Kaarakka 2018, 319.) Sosiaalinen tuki voidaan nähdä hyvinkin konkreettisin keinoin yksilön toimintakykyä ja hyvinvointia vahvistavaksi toiminnaksi, jota muun muassa sosiaalityö tarjoaa (Linderborg ym. 2014, 13). Granfelt (2016, 62–63) toteaa Kazemianiin (2007), Farraliin (2002) ja Porporinon (2010) viitaten desistanssin olevan prosessi tai päämäärä, joka on rikosseuraamusalan ensisijainen kuntoutuksen tavoite. Tässä prosessissa psykologisilla ja sosiaalisilla tekijöillä on edesauttava mutta myös haastava rooli. Desistanssin tavoitteen onnistumiseen on nähty useita tekijöitä, joista tärkeänä on henkilön tavoite liittyen omiin arvoihin, ihmissuhteisiin tai työelämään.

Vankeusrangaistus leimaa ja heijastuu arkeen (Hautala & Kaarakka 2018, 318). Asumattomuus on haaste rikollisuudesta irrottautumiseen. Asumisen voidaan nähdä

edesauttavan muiden tukevien toimintojen mahdollisuuksia. Asumisen onnistuminen tukee yhteiskuntaan integroitumisessa ja vähentää uusintarikollisuutta. Vapautuvien vankien asunnottomuus on teema, jota tutkielmassa sivutaan. Yksi suurimmista haasteista rikosseuraamuksen asiakaskunnalla on asunnottomuus. Asunnottomuus linkittyy syrjäytymiseen, osattomuuteen ja eriarvoisuuteen. (Granfelt 2015, 4–6; Hynynen 2003, 3.) Valvotussa koevapaudessa esimerkiksi rangaistusmuodon yhtenä edellytyksenä on asunto tai muu sopiva sijoituspaikka, joka soveltuu valvotun koevapauden täytäntöönpanoon (Laki valvotusta koevapaudesta 23.8.2013/629, 2§, 3§). Asunto nähdään asunto ensin-periaatteen mukaisesti ensisijaiseksi lähtökohdaksi, mahdollistaen muiden terveyteen- ja sosiaalisiin ongelmiin liittyvien haasteiden ratkaisemisen (Asunto Ensinnä 2018). Asumissosiaalinen työ on löytänyt paikkansa yhteiskunnassa myös rikosseuraamusalalla. Rikollisuudesta irrottautumisen tukemiseen myös asumissosiaalisella työllä voidaan vastata. Tähän onkin kyseiselle ryhmälle asuntoja tarjoavat järjestöt sitoutuneet. (Granfelt 2016, 75.) Vapautuvien asumisen tuen verkosto VAT tarjoaa työkaluja ja menetelmiä sekä mallintaa kuntoutumisen ja asumisen polkuja. Mallinnuksessa pureudutaan tilanteisiin joissa henkilöt tarvitsevat asumisen lisäksi tukea muillakin elämän osa alueilla, kuten koulutus, toimeentulo ja sosiaaliset suhteet (sosiaalisen integraation tuki). (Granfelt 2015, 6.)

2.2 Palvelukeskus Hanska ja matalan kynnyksen toimijat

Matalan kynnyksen tuen mahdollisuuksia Suomessa ovat järjestäneet niin kunnat kuin seurakunnat, järjestöt ja erilaiset hankkeet. Jyväskylän kaupungin aikuissosiaalityö yhteistyössä Jyväskylän Katulähetyksen Pyöröovesta ulos-hankkeen, Sovatek-säätiön Olohuone-hankkeen ja Sovatek-säätiön Tukialus-hankkeen kanssa toteuttaa Palvelukeskus Hanskan toimintaa. Kyseinen Palvelukeskus tarjoaa täysi-ikäisille jyvaskyläläisille kohtaamisen paikan, jossa on mahdollista tavata muita ihmisiä, jutella, peseytyä, syödä, levätä ja osallistua ryhmätoimintoihin. Hanskassa on myös mahdollista saada palveluohjausta, hoitaa virastoasiointeja ja osallistua ryhmätoimintaan. (Jyväskylän kaupunki 2019; Jyväskylän kaupunki 2020.)

Palvelukeskus Hanskaa yhteisön viitekehyksestä tarkasteltaessa, on tärkeää huomioida yhteisöjen tavoitteellisuus. Yhteisöillä on erilaisia tavoitteita, joita voivat olla muun muassa

toiminnallisuus, osallisuus, kuuluvuus sekä asiakaskeskeisyys. Yhteisöt nähdään kenttinä sosiaaliselle tuelle, solidaarisuudelle, luottamukselle, voimavaraistumiselle ja yhteiselle tekemiselle. On tärkeää ottaa huomioon yhteisöistä puhuttaessa myös monikasvoisuus, joka voi positiivisten merkitysten lisäksi tuottaa rajoitteita ja sosiaalista toimintaa, joka on epäsuotuisaa. Negatiiviset ilmiöt, kuten hierarkkisuus, kiusaaminen, häikäilemättömyys, hyväksikäyttö ja rikolliset tavoitteet voivat olla positiivisten tavoitteiden vastakohtaisuus. Tällainen janus-kasvoisuus onkin haaste, joka tulee ottaa huomioon. (Pohjola 2015, 21, 25.) Palvelukeskus Hanska voidaan nähdä auttamisen yhteisönä, jonka tavoitteena on muutos ja sosiaalinen tuki. Tämän sisällä taas voi olla epävirallisia yhteisöjä kuten vertaisten tuki toinen toisilleen ja ryhmämuotoisuus. Pohjola (2015, 20–21) kuvaakin erilaisiksi yhteisöjen muodoiksi viralliset, juridisesti säädellyt yhteisöt kuten järjestöt ja seurakunnat, epäviralliset yhteisöt kuten oma-apuryhmät ja vertaisuus sekä vapaaehtoistoiminta. Pohjola kuvaa näiden väliin jäävän auttamisen yhteisöt, jotka pohjautuvat ammatillisiin tavoitteisiin. Näihin yhteisöihin kytkeytyy kysymys suhteiden luonteesta eli relationaalisuudesta. Ovatko suhteet tiiviitä ja vahvoja (bonding) vai heikompia ja harvempia (linking, bridging). Huomioitavaa kuitenkin on, että jälkimmäisenä mainittujen siteiden merkitys jäsenille voi olla vahva. (Pohjola 2015, 20–21.)

Myös muualla Suomessa tarjotaan erilaisia matalan kynnyksen palveluita. Näistä esimerkkinä mainittakoon Helsinki, jossa toimii Vailla vakinaista asuntoa ry:n järjestämä Vepa-Vertais- ja vapaaehtoistoiminnan keskus, jossa samoin kuin Jyväskylässä voi levähtää, syödä, kertoa ongelmista ja saada apua palveluihin hakeutumisessa (Vailla Vakinaista asuntoa ry). Vapautuvien vankien desistanssia tukee moninaisesti erilaiset järjestöt ja palvelut, kuten Silta-Valmennus ja Kriminaalihuollon tukisäätiö (Krits). Järjestöt tarjoavat moninaisesti palveluita ja toimintoja, sekä tukea asumiseen (Kriminaalihuollon tukisäätiö; Silta-Valmennusyhdistys ry 2016.) Kriminaalihuollon tukisäätiönkin tukema Kris-järjestö (Kriminellas Revansch i Samhället) rekisteröitiin Suomessa vuonna 2003. Kris tukee vankilasta vapautuvia vankilatyön ja vertaistyön keinoin. Tavoitteena on tukea muun muassa rikoksettomaan ja päihteettömään elämään. Kris toimii tällä hetkellä lähes ympäri Suomea, nyt aloitellen toimintaa myös Jyväskylässä. (Alasippola 2020; Granfelt 2015, 6; Kris 2020.)

Jyväskylässä toimii Vapauteen Hallitusti-toiminta, VaHa. Tämä toiminta tukee hallitumpaan vapautumisvaiheeseen ja vapautumiseen. Suunniteltu, valmisteltu ja tuettu vapautumisprosessi mahdollistaa ja parantaa vapautumisen jälkeistä elämänhallintaa. Toiminta tekee yhteistyötä vapautumisvaiheessa tai sen suunnittelussa olevan vangin, vankilan, rikosseuraamusviraston ja sosiaalitoimen kanssa. Toiminta tukee sosiaalisen kuntoutuksen keinoin päihteettömyyttä, arjen- ja asumisenhallintaa, taloudellista pärjäämistä, sekä ohjaa palveluihin, järjestöjen toimintoihin ja uusien sosiaalisten suhteiden löytämiseen. Tavoitteena on desistanssin tukeminen ja asumisen turvaaminen. (Kivinen & Lahti 2020; VaHa-projekti-Vapauteen Hallitusti.) Kris Keski-Suomi on suunnittelemassa Jyväskylään toimintaa vankilasta vapautuville. Toiminta tukee sosiaalista kuntoutusta identiteettityöskentelyyn, toiminnallisten ryhmien ja rikoksettoman elämäntavan etsimisen ja harjoittamisen avulla. Toiminta on päihteetöntä ja näin ollen sen voidaan nähdä tukevan myös päihteettömän elämäntavan omaksumista. Tällä hetkellä Jyväskylässä Kris Keski-Suomi tarjoaa jo vapaaehtoisten voimin tapahtuvia toiminnallisia ryhmiä kuten jalkapalloa ja kuntosalikäyntejä sekä henkilökohtaista tukityöskentelyä ja yhteistyön kehittämistä muiden toimijoiden kanssa. (Alasippola 2020.)

Jyväskylän kaupunki on mukana vuosina 2020–2022 toteutettavassa asunnottomuutta vähentävien sosiaali- ja terveystalouden kehittämishankkeessa; ASSI Asunto Ensinhanke, jonka tavoitteina on matalan kynnyksen sosiaali- ja terveystalouden kehittämisen erityisen tuen tarpeessa oleville. Hankkeessa kehitetään myös Palvelukeskus Hanskan toimintaa ja sosiaalisen kuntoutuksen yhteistyöprosesseja yhdessä kaupungin, Sovatek-Säätiön ja Jyväskylän Katulähetyksen hankkeiden kanssa. Kohderyhmänä tässä kehittämistyössä ovat vankilasta vapautuvat, asunnottomat, mielenterveys- ja päihdeproblematiikasta kärsivät sekä erityisen tuen tarpeessa ja palveluiden ulkopuolella olevat henkilöt (Anttonen, Ritva 2020.)

2.3 Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalinen kuntoutus on määritelty niin sosiaalihuoltolaissa kuin sosiaalista kuntoutusta tutkineiden ja harjoittaneiden toimesta. Rehabilitation International (RI) Social Commission (1983, 227–228) määrittää sosiaalisen kuntoutuksen prosessiksi, jossa tavoitteena on

saavuttaa sosiaalinen toimintakyky. Toimintakyvyn myötä henkilöllä on kyky toimia erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa saavuttaakseen kuuluvuutta yhteiskunnassa. Periaatteena on se, että yhteiskunta tulisi suunnitella tukemaan kaikkien osallistumista. Henkilöllä tulee olla vammaisuudesta tai kyvyttömyydestä huolimatta oikeus määrittää omia tavoitteita kuntoutukseen, sosiaalisin suhteisiin ja ympäristöön liittyen. (Rehabilitation International (RI) Social Commission 1983, 227–228.)

Lindh, Härkäpää ja Kostamo-Pääkkö (2018, 7) kuvaavat Härkäpäää ja Järvikoskea (2018) sekä Zimmermania ja Warschauskya (1998) lainaten kansanvälisesti sosiaalisesta kuntoutuksesta terminä puhuttavan vähemmän. Sosiaalista kuntoutusta käsitellessä voidaankin käyttää muun muassa ICF-mallia tai empowerment-käsitettä (vapaasti suomennettuna voimaantuminen). Kansainvälinen ICF-luokitus (International Classification of Functioning, Disability and Health) on hyväksytty WHO:n yleiskokouksessa vuonna 2001. Kyseisen luokituksen tavoitteena on tarjota tieteellistä perustaa ja yhteistä kieltä suhteessa toimintakyvyn ja terveydentilan tutkimiseen. Tämän lisäksi ICF-luokitus tarjoaa perustaa maiden ja eri palveluiden tiedon vertaamiseen. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta ICF-luokitus tarjoaa työkalun esimerkiksi kuntoutuksen ja suorituskyvyn arviointiin sekä osallisuuteen ja kontekstuaalisten tekijöiden arviointiin. Kontekstuaaliset tekijät kuvaavat tässä ympäristöä ja yksilötekijöitä, sisältäen laajasti yksilön elämisen puitteet kuten asumisen, ympäristön, sosiaaliset suhteet ja sosiaaliset rakenteet sekä järjestelmät ja palvelut. (ICF 2004, 5–17.)

Sosiaalinen kuntoutus määriteltiin THL:n vuonna 2016 tehdyn kuntakyselyn mukaisesti moniammatilliseksi työksi, johon kytkeytyy myös palvelutarpeen arviointi. Sosiaalisessa kuntoutuksessa paneudutaan yhdessä asiakkaan kanssa hankaliin elämäntilanteisiin. Sosiaalinen kuntoutus nähdään sosiaalityönä ja sosiaaliohjauksena sekä arjenhallinnan ohjauksena, määrittyen yksilö-, ryhmä- ja vertaistyöksi. Tätä toteuttaa sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen lisäksi myös muut neuvontapalvelut, erilaiset aktivointitoimenpiteet sekä työllisyys- ja terveydenhuollon palvelut, mukaan lukien mielenterveys- ja päihdepalvelut. (Karjalainen, Kuusio, Puromäki & Tuusa 2016, 4, 14.) Sosiaalinen kuntoutus on määritelty myös sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) 17§:ssä.

2.3.1 Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet

Sosiaaliseen kuntoutukseen liittyy vahvasti käsitteenä osallisuus (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2018, 3), joka taas mielletään vastinpariksi syrjäytymiselle. Toisinaan puhutaan myös inkluusiosta (liittyminen, liittäminen, mukana oleminen) ja eksklusiosta (poissulkeminen ja syrjään joutuminen). Sosiaalisella kuntoutuksella tavoitteena on niin osallisuuden vahvistaminen kuin myös toimintakyvyn kohentuminen. (kts. esimerkiksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2018, 21; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020.)

Sosiaaliseen kuntoutukseen ja sen tavoitteisiin voidaan linkittää empowerment-käsite. Empowerment voidaan suomentaa muun muassa valtaistumisena tai voimaantumisenä. Itse päädyin käyttämään käsitettä voimaantuminen. Aihetta on eri teorioiden ja käsitteiden avulla prosessoitu jo vuosikymmeniä. Voimaantuminen voidaan nähdä jatkuvana prosessina keskittyen osallisuuteen. Voimaantumisen myötä henkilö voi saada elämäänsä resursseja, osallisuutta ja kuuluvuuden tunnetta. Voimaantumisen tavoitteena on parantavasti vaikuttaa yksilön ja yhteisöjen elämään ja olosuhteisiin. (Perkins 2010, 207, mm. Perkinsia & Zimmermania 1995 lainaten.) Voimaantuminen on teorian, tieteen ja toiminnan avuin ymmärrystä sorrosta ja alistamisesta sekä yksilöiden ja yhteisöjen potentiaalın tukemista. Se on riippumatonta yksilöllisistä tekijöistä kuten sukupuolesta, iästä, seksuaalisesta suuntautumisesta, kansallisuudesta tai vaikka asumisen tilanteesta. (Perkins 2010, 208.)

Kuntoutuksen tavoitteena on pyrkiä lisäämään yksilöiden toimintakykyä, hyvinvointia ja elämänhallintaa, edistää työkykyä ja työllisyyttä sekä sosiaalista selviytymistä ja osallisuuden vahvistumista. Toisin kuin 1940–1950-luvulla, jolloin tavoitteena oli sotien ja tapaturmien haittojen korjaus, on nykypäivänä kuntoutuksen tavoitteena esimerkiksi ehkäistä sosiaalista syrjäytymistä ja siihen liittyviä haittoja sekä tukea ihmisten voimavaroja ja hyvinvointia arjessa. Kuntoutus on monialaista. Myös Valtioneuvoston kuntoutusselonteko vuodelta 2002 ottaa kantaa siihen, kuinka nykypäivänä kuntoutuksen ulottuvuuksina on myös psykososiaalisuus ja sosiaalisuus. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 8, 10–11; Kuntoutusselonteko 2002, 3.) Järvikoski ja Härkäpää (2011) toteavat kuntoutuksen käsitteen olevan yleisesti kolmeen eri merkitystasoon luokiteltavissa. Näitä merkityksiä ovat yksilöllinen prosessi tai toimenpideketju, kokonaisuus monialaisissa toimenpiteissä ja

yhteiskunnallinen toimintajärjestelmä. Nämä voivat tuottaa pitkällä tähtäimellä työllistymiseen tai koulutukseen johtavaa resurssia. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 15.)

2.3.2 Yhteisösosiaalityö

Sosiaalisella voidaan jo sinänsä viitata yhdellä merkitystasollaan sosiaalisen toiminnan kautta erilaisiin yhteisöihin. Ihminen voidaan nähdä sosiaalisena olentona, joka toimii yhdessä muiden ihmisten kanssa. Tavoitteena voi olla hyvinvoinnin lisääntyminen sekä toisilta saama kunnioitus. (Niemi, Kotiranta & Haaki 2011, 8; Tuomela & Mäkelä 2011, 87–89.) Ryhmätoiminnot ja osallisuuden edistäminen ovat määritelty sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) 17§:ssä sosiaalisen kuntoutuksen muodoiksi. Koen tärkeäksi avata tätä yhteisösosiaalityön kenttää ja tavoitteita, koska Palvelukeskus Hanskasta puhuttaessa ryhmätoiminta ja tietyn tyyppinen yhteisö nousevat yhdeksi toiminnan muodoksi. Yksilön osallisuus ja yhteisöt huomioiden Kostamo-Pääkkö, Väyrynen ja Ojaniemi (2015, 7) kuvaavat yksilön olemassaolon ja toiminnan välttämättömyytenä olevan yhteisöllisyys ja yhteisöt, joihin yksilön elämä pitkälti rakentuu. Ihmisen nähdäänkin elämänkaaren aikana päätyvän sekä itse hakeutuvan erilaisiin yhteisöihin, joissa kohtaavat kiinnostuksen kohteet ja ajatusmaailmat. Nykypäivänä yhteisöllisyys voi kytkeytyä niin paikkaan kuin asioihin, kun aiemmin yhteisöjen nähtiin muodostuvan muun muassa perheistä, suvuista ja heimoista. Myös Pohjola (2015, 17) kuvaa perinteisten yhteisöjen rinnalle muodostuneen merkityksellisten suhteiden niin ystävistä, kavereista, kuin internetin yhteisöistä. Allardt (1971) toteaa todellisista yhteisöistä voitavan puhua vasta siinä vaiheessa, kun sosiaaliset suhteet ja niiden ylläpito ovat osa yhteisöä. Yhteisöissä voidaan nähdä olevan myös tietyn tyyppistä pysyvyyttä, vaikka toki muutoksiakin tulee. Sosiaaliin suhteisiin kuuluu toisiinsa kohdistuvat odotukset ja ymmärrys, myös itseensä kohdistuvista odotuksista. Odotukset yhteisöissä tuottavat niin erilaisuutta kuin samanlaisuutta. (Allardt 1971, 1, 4–5, esim. Moorea 1963 lainaten.)

Myös Pohjola (2015, 17–18) kuvaa ihmisen tyypillisenä piirteenä olevan kuulumisen yhteisöihin ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Yhteisöt voivat tarjota osallisuutta, sosiaalisuutta, mielekkään toimijuuden ja vaikuttamisen mahdollisuuden. Pohjola (2015) kuvaa sosiaalisen pääoman rakentumisen siteiksi Scriveriä ja Woolcockia (2004) lainaten

käsitteet bonding, bridging ja linking. *Bonding* eli sitova side käsittää tiiviissä yhteisössä olevat henkilöt, jotka ovat samankaltaisia ja siteet lujia. *Bridging* eli silloittava side voi olla yhteisöllisyyttä, jossa tavoitteena on esimerkiksi sosiaalinen tuki. Yksilöt voivat olla heterogeenisesti hyvin erilaisia, kuten sukupuoli, ikä ja koulutustausta. Keskinäiset suhteet ovat heikompia verraten sitovaan siteeseen. Tämän tyyppisten siteiden rakentaminen voi olla esimerkiksi tavoitteena sosiaalityössä. Tämän myötä yhtenä muotona voi syntyä liittäviä siteitä eli *linking*, jonka myötä ihmiset löytävät yhteisöjä ja suhteita, jotka tukevat arjessa selviytymistä. Yhteisösosiaalityöhön liittyy myös ajatus linkittää saman tyyppisiä asioita kokevia vieraita ihmisiä. Tämä voi tukea saavuttamaan sosiaalista pääomaa ja jaettuja tavoitteita. Yhteisösosiaalityö jossa asiakkaat ja työntekijät toimivat yhdessä, perustuu osallisuudelle ja kumppanuudelle. (Pohjola 2015, 17–18, 29.) Kumppanuudesta puhuttaessa voidaan nähdä työntekijöiden ja asiakkaiden tasaveroinen kuuleminen, luottamuksellinen vuorovaikutus, arvostus, dialogisuus ja yhteistyö (Valokivi 2008, 64).

Näkisin desistanssin tukemisella olevan selkeä yhteys sosiaaliseen kuntoutukseen. Järvikoski ja Härkäpää (2011, 24) toteavat kuntoutuksen hyötyjen olevan niin yksilöllisiä kuin laajemmin yhteiskunnallisia. Näitä hyötyjä ovat muun muassa yksilön hyvinvointi ja toimintakyvyn lisääntyminen sekä elämänhallinta ja sosiaalinen turvallisuus. Laajemmin tarkasteltuna hyötyinä voivat olla taloudellinen hyöty, työvoiman riittävyys ja hoitokustannusten väheneminen. (Järvikoski & Härkäpää 2011, 24.) Sosiaalisen kuntoutuksen merkitys vangin vapautumisen, yhteiskuntaan sijoittumisen sekä uusintavankeuden ehkäisyn näkökulmasta on tärkeää myös yhteiskunnan taloutta seuraten. Rikosseuraamuslaitos (2019) kertoo tiedotteessaan vuonna 2018 vangin vuorokausihinnan olleen suljetussa laitoksessa 214 eur/vrk. Avolaitoksessa kustannus oli 149 eur/vrk ja valvotussa koevapaudessa 37 eur/vrk. Lukuja tarkasteltaessa ei epäselväksi jää, miksi myös taloudellisesta näkökulmasta tarkasteltaessa vapautuvan henkilön liittäminen yhteiskuntaan on tärkeää. Vankilakierteen katkaiseminen säästää kuluja mutta myös lisää turvallisuutta yhteiskunnassa.

3. TOOREETTINEN VIITEKEHYS

Teoreettisena viitekehystenä olen tutkielmassani hyödyntänyt Allardtin (1976) esittämää hyvinvoinnin teoriaa sekä eritoten Niemelän (2009; 2014) systeemiteoreettisesti tarkasteltuja inhimillisen toiminnan tasojen ulottuvuuksia. Desistanssia ja siihen linkittyvää sosiaalista kuntoutusta on käsitelty erilaisten teoreettisten viitekehysten ja mallien kautta. Tulen seuraavassa alaluvussa kuvaamaan lyhyesti näitä erilaisia malleja, tavoitteena avata desistanssiin liittyvää monipuolista kehystä. Seuraavissa alaluvuissa käänän katseen sekä Allardtin hyvinvointiteoriaan, jossa on kuvattu erilaisia hyvinvoinnin ulottuvuuksia ja tarpeita *elintason* (having), *yhteisyyssuhteiden* (loving) ja *itsensä toteuttamisen* (being) muodoissa (Allardt 1976, 32–47), että Niemelän (2009, 214–215; 2014, 145–147) jäsentämiin inhimillisen toiminnan tasoihin, joita on kuvattu *olemisen*, *tekemisen* ja *omistamisen* kautta.

3.1 Teoreettisia viitekehymiä ja malleja

Sosiaalisen paineen teoriassa lähdetään ajatuksesta, jossa yhteiskunnan kulttuurin tavoitteena on paine vaurastumisesta sekä muut yhteiskunnalliset ihanteet. Stressiä ja painetta voi aiheuttaa myös henkilökohtaiset vastoinkäymisten kokemukset. Nämä saattavat aiheuttaa rikollisuuden yhtenä vaihtoehtoisena toimintona. Sosiaalisen paineen teoriaa onkin tutkimuksissa yhdistetty huono-osaisuuteen kuten heikkoon taloudelliseen tilanteeseen ja koulutuksen puutteeseen. Huomioitavaa on, että yksilölliset ominaisuudet vaikuttavat siihen, miten yksilö reagoi paineeseen. (Rikoksantorjuntaneuvosto.) Laine (2011) nostaa esiin “Hyvän elämisen mallin”. Malliin kuuluu yleisperiaatteet, tarkoittaen rikoksentekijän samankaltaisia tarpeita ja tavoitteita kuin kenellä tahansa muulla ihmisellä. Tarpeet ja tavoitteet voivat käsittää tavoitteet perushyveistä jotka ovat hyvin inhimillisiä kuten terveys, osaaminen ja suhteet. Kyseinen malli liittyy vahvasti paineteoriaan. Mallissa tavoitteena on menestymisen ja onnistumisen vaihtoehtojen mahdollistaminen ilman rikollisuutta. Vahvuudet ja oman toiminnan edellytysten löytäminen sekä henkilön tavoitteet ovat avainasemassa. (Laine 2011.)

Desistanssiteoria antaa mahdollisuuden analysoida ja antaa näyttöä erilaisista vaihtoehdoista, jotka tukevat rikollisuudesta irrottautumisessa. Tämä antaa mahdollisuuden kääntää ajatusta myös siihen suuntaan, että rikollisuudesta irrottautumiseen on muitakin vaihtoehtoja kuin ankarat tuomiot, jotka itseasiassa saattavat lisätä rikollisuutta. Rikollisuudesta irrottautumiseen yhtenä kannustava tekijänä voidaan nähdä esimerkiksi tuomittujen laillisten mahdollisuuksien lisäämisen. (Shover 2004, ix.) Desistanssiin liittyvän tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää syitä miksi ja millä tavoin entiset rikoksentekijät välttävät jatkamasta rikollista käytöstä (Maruna et. al. 10). Tyni (2015, 66) kuvaa Farringtonia (2007) lainaten *desistanssiteorioita* olevan useita ja ennemminkin voisi puhua tutkimusperinteestä tai teoriasuuntauksesta. *What works suuntaus* perustuu rangaistusajan toimintojen suunnitteluun, jonka tavoitteena on uusintarikollisuuden väheneminen. Kyseisessä ajattelussa nähdään kognitiivis - behavioraalisten menetelmien mahdollisuudet kuntoutuksessa. (Lindqvist & Rantanen 2018, 5.) What Works suuntaukseen liittyy pragmaattisen lähestymistavan mukainen *RNR-malli* (risk, need, responsivity, suomessa tunnetusti riski, tarve, saatavuus - malli). Tähän liittyen on käytössä mm. STOP-ohjelma sekä Cognitive Skills- ohjelmat. Nytemmin rinnalle on tullut myös *GLM-malli* (Good Lives Model), joka *kuntoutusteorian* tai lähestymistapana korostaa yksilön vahvuuksia. Teoreettisesti malli perustuu niin psykologiaan, sosiaalitieteisiin, kuin biologiaan ja antropologiaan. Mallissa ajatellaan yksilöllä olevan 11 ensisijaista tarvetta, joihin kuuluu mm. mielekäs elämä, pärjääminen niin vapaa-ajalla ja harrastuksissa, kuin työssä sekä sosiaaliset suhteet ja mielen hyvinvointi. Mallissa keskeistä on omien voimavarojen kehittäminen (Tyni 2015, 54, 65, 107, kts. myös Laine 2011.)

Yhtenä sosiaaliseen kuntoutukseen linkittyvänä teoriana toimii *voimaantumisteoria*, jonka mukaisesti voimaantuminen on niin sosiaalinen kuin myös yksilöllinen prosessi, jossa voimaantuminen (empowerment) lähtee yksilöstä itsestään. Teorian mukaisesti yksilöä pidetään aktiivisena omien toiveiden ja tavoitteiden eteenpäin viejänä. Voimaantuminen liittyy yksilön hyvinvointiin, jossa sitoutumisen asteella nähdään olevan merkitystä. Voimaantumista voidaan tukea erilaisin keinoin kuten rohkaisuilla ja pyrkimyksillä avoimuuteen, turvallisuuteen ja luottamukseen. Voimaantumiseen nähdäänkin vaikuttavan sosiaaliset suhteet ja -rakenteet sekä olosuhteet. (Siitonen 1999, 6, 118.)

3.2 Hyvinvoinnin ulottuvuudet ja inhimilliset toiminnan tasot teoreettisena viitekehyksenä

Näkisin, että rikoksista irrottautumista ja sosiaalista kuntoutusta voidaan tarkastella myös Allardtin (1976) hyvinvoinnin ulottuvuuksien ja Niemelän (2009; 2014) systeemiteoreettisen inhimillisen toiminnan tasojen ja ulottuvuuksien kuvausten kautta. Ihminen on monitasoinen ja ulotteinen olento pitäen sisällään kehollisuuden, sosiaalisuuden ja tajunnallisuuden. Ihminen on toiminnallinen olento, jonka myötä ihmisellä on elämisen tehtävä, toteuttaen tavoitteita ja itseään. Eläminen käsitteenä kytkeytyy toimintaan, joka ilmenee ajassa ja paikassa. (Niemelä 2014, 139–140.)

Systeemiteoriaa tarkasteltaessa tulee huomioida, ettei kyseistä teoriaa voida nähdä vain yhden tieteenalan tai painotuksen kautta. Systeemiteoriaa on hyödynnetty useilla tieteen aloilla erilaisin lähestymistavoin kuten evoluutiobiologiassa ja yhteiskuntatieteissä. Useat teoreetikot ovat ammentaneet tästä teoriasuuntauksesta näkemyksiä ja ajattelumalleja. (Virtanen 2015, 64–65.) Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuudet ja Niemelän systeemiteoreettisten toiminnan tasojen ja ulottuvuuksien näkemykset painottuvat yksilön näkökulmaan; being, having, loving, sekä oleminen, tekeminen ja omistaminen. Koska tutkimukseeni liittyy vahvasti hyvinvointi ja toimintakyky, koen tärkeänä hyödyntää tutkielmassani Erik Allardtin hyvinvoinnin ulottuvuuksien ja Niemelän inhimillisen toiminnan tasojen ja ulottuvuuksien jäsentelyä.

3.2.1 Erik Allardt ja hyvinvoinnin ulottuvuudet

Allardt (1976) kuvaa hyvinvoinnin ulottuvuuksiksi ja tarpeiksi elintason (having), yhteisyysuhteet (loving) ja itsensä toteuttamisen (being) muodot. Resurssit ja tarpeet ovat kytköksissä hyvinvoinnin saavuttamiseen. Resurssit, olivat ne sitten aineellisia tai aineettomia kuten asunto tai ihmissuhteet, voivat tutkitusti tyydyttää myös muita tarpeita. Esimerkiksi taloudellinen pärjäävyys antaa mahdollisuuden toteuttaa ja saada muita aineellisia tai aineettomia resursseja kuten asunto ja harrasteet. Yksilökeskeisesti tarkasteltuna yksilön resursseja tuottavat muun muassa sosiaaliset suhteet, kuulumisuuden tunne, arvojen toteutuminen ja tarpeiden tyydyttäminen. (Allardt 1976, 32–47.)

Allardt (1976, 9) kuvaa hyvinvoinnin käsitteen olevan paljon muutakin kuin materiaallinen resurssi. Hyvinvoinnin ulottuvuuksiin liittyvät käsitteet voidaan jakaa hyvinvoinnin ja onnen sekä elintason ja elämänlaadun kautta. Hyvinvoinnin voidaan nähdä määräytyvän perustarpeiden tyydytyksestä, joita ilman yksilö voi kokea epäsuotuisia olosuhteita. Pikemminkin onni puolestaan liittyy vahvemmin yksilön subjektiiviseen kokemukseen; elämyksiin ja tunteisiin. Elintaso taas määrittyy aineellisista resursseista kuten asunto, työllisyys ja tulot. Elämänlaaduksi voidaan nähdä inhimilliset sosiaaliset suhteet ja suhteet luonnon kanssa. (Allardt 1976, 32–33.) Allardt (1976, 9–10) koki tarpeellisena tutkia subjektiivista hyvinvointia, objektiivisen hyvinvoinnin lisäksi. Erik Allardt'n teoria ja sen myötä ulottuvuudet; elintaso, sosiaaliset verkostot ja mielekäs tekeminen ovat Pohjoismaissa tehdyissä hyvinvointitutkimuksissa runsaasti käytössä. Tästä esimerkkinä Niemelän (2009) inhimillisen toiminnan tasojen tarkastelu.

Hyvinvointia mitattaessa tulee ottaa huomioon, että ihmisellä on niin aineellisia kuin aineettomia perustarpeita, tarkasteltaessa esimerkiksi yhteiskunnan hyvinvoinnin tasoa. *Having*, *being* ja *loving* ovat keskeisiä avainsanoja ihmisen kehittymiselle. *Having* eli elintaso viittaa sellaisiin materiaaliin olosuhteisiin joilla voi välttää kurjuutta ja mikä auttaa selviytymään kuten ravinto ja sairauksia, ilmastoa ja ympäristöä vastaan oleva turva sekä vesi ja ilma. Näitä voidaan mitata Pohjoismaissa esimerkiksi asumisolosuhteilla, taloudellisilla resursseilla, koulutuksella, työllisyydellä ja työolosuhteilla sekä terveydellä. (Allardt 1993, 89.) *Loving* eli yhteisyyssuhteet pitää sisällään tarpeen muodostaa sosiaalisia suhteita ja sosiaalista identiteettiä joissa välittäminen näytetään ja rakkautta annetaan symmetriset suhteet huomioiden (vastavuoroisuus). Tätä voidaan arvioida kiinnittymisellä ja kontakteilla paikallisiin yhteisöihin, ihmissuhteisiin, ystäviin, perheeseen sekä jäseniin yhdistyksissä, organisaatioissa ja työpaikoilla. Yhteisyys resurssina tukee muiden arvojen toteutumiseen. Huomioitavaa on, että yhteisyydet voivat olla ongelmallisia ja tähän tulisikin kiinnittää huomiota yhteisyyttä ja sen hyötyjä tarkasteltaessa. (Allardt 1976, 42–45; Allardt 1993, 89.) *Being* eli itsensä toteuttaminen viittaa tarpeeseen integroitua yhteiskuntaan sekä elää luonnon kanssa harmoniassa. Tekeminen on Pohjoismaissa nähty tärkeänä hyvinvointiarvona. Itsensä toteuttamiseen liittyy myös kokemus arvostuksesta, miten ihminen kokee arvostusta ja kunnioitusta. Positiivisena puolena voidaan nähdä henkilökohtainen kasvu, kun taas negatiivisena vieraantumisen. Tätä voidaan mitata esimerkiksi henkilön poliittisen aktiivisuuden, päätösten teko mahdollisuuksien (omaan

elämään liittyvien) kautta. Mittareina voivat toimia myös mahdollisuudet vapaa ajan toimintoihin, merkitykselliseen työelämään ja luonnosta nauttimiseen. Tekemisen muodot ehkäisevät myös eristäytymistä. (Allardt 1976, 47–49; Allardt 1993, 91.)

3.2.2 Pauli Niemelän toiminnan ulottuvuudet

Sosiaalityö pyrkii vaikuttamaan siihen, että ihminen toiminnan kautta tavoittelee hyvää. Tätä toiminnallisen hyvän käsitettä voidaan kuvata hyvinvoinnin käsitteen avulla. Hyvinvointi ja toiminnallisuus linkittyvät toisiinsa. (Niemelä 2009, 212.) Toiminnan Niemelä (2009, 214–215) avaa tapahtuvaksi kolmen perusulottuvuuden kautta. Näitä ulottuvuuksia ovat fyysis-aineellinen, sosiaalinen ja psyykkis-henkinen.

Niemelä (2009, 214–215; 2014, 145–147) kuvaa inhimillisiä toiminnan tasoja *olemiseen, tekemiseen ja omistamiseen*. Toiminnan tasoista *olemisen* Niemelä (2009, 214–223) avaa fyysis-aineelliseksi, sosiaaliseksi ja inhimilliseksi kasvuksi. Fyysis-aineellinen taso kuvaa ihmisen tarvetta olemiseen, elossa pysymiseen ja jokapäiväisiin perustarpeisiin. Olemista voidaan käytännössä kuvata myös selkeästi elämiseen. Sosiaalinen taso puolestaan liittyy ihmisen yhteisöllisyyteen ja osallistumiseen. Ihmisen tavoitteena voidaan nähdä toisen ihmisen seuraan pyrkiminen. Kolmantena tasona on inhimillinen kasvu. Käytännössä olemisen tasona voidaan yksinkertaistetusti esimerkiksi tarkoittaa jokapäiväistä elämistä perheessä ja omassa henkilökohtaisessa elämässä. Niemelä (2009, 217) kuvaa olemisen tason näyttäytyvän Riihistä (1984) ja Alderferiä (1972) lainaten ihmisen tarpeena kasvaa ja toteuttaa itseään. Hyvinvointi kuvastuu olemisen tasolla tarpeiden tyydytyksenä ja hyvän olon saavuttamisena (well-being). Samoin kuin Allardt (1976) kuvasi hyvinvoinnin liittyvän vahvasti onnellisuuteen, myös Niemelä (2009, 217–218) kuvaa onnellisuuden olevan hyvinvointiin liittyvä käsite. Olemisen tasoa tarkasteltaessa, voidaan tiivistetysti nähdä hyvinvointiin kuuluvaksi hyvän olon niin sosiaalisissa suhteissa, fyysisesti kuin myös itsenäisesti.

Tekemisen ulottuvuus puolestaan kuvaa ihmisen opittua tapaa toimia. Tekeminen kytkeytyy ihmiseen toiminnallisena, toimivana henkilönä, joka on osa yhteiskuntaa ja yhteisöä sekä

hyödylliseen tekemiseen, joka taas on sidoksissa mielekkyyteen. Toiminnallisuus ei rajoitu vain ihmisen omaan toiminnan tasoon vaan koskettaa myös yhteiskunnallista ja yhteisöllistä osallisuutta. Tekemisen ulottuvuuteen kuuluu fyysisen työn tekeminen, harrastaminen, sosiaalinen osallisuus sekä hyvinvointi, joka syntyy mm. osallisuuden ja itsensä toteuttamisen kautta. Mikäli ihminen ei kykene itsensä toteutukseen, voi se tuoda mukanaan vieraantumisen, ei vain yhteiskunnasta vaan myös omasta elämästään ja itsestään. Elämisen mielekkyys saattaa kadota. Toiminta luo osallisuutta. Osallisuus tuo puolestaan esimerkiksi hyvinvointia. Ilman osallisuutta, voi vastakohtana tapahtua syrjäytymistä. Tekeminen ja toiminta voidaan nähdä usean eri viitekehyksen kautta. Näitä erilaisia muotoja voivat olla työ eri muodoissaan, harrasteet ja kulttuuri. (Niemelä 2009, 214–223.) Tekeminen voidaan kuvata erilaisten ulottuvuuksien kautta, toisaalta fyysisenä toimintana, toisaalta sosiaalisena toimintana johon kytkeytyy osallisuus ja yhteistyö toisten kanssa. Näiden ulottuvuuksien lisäksi voidaan tekeminen kytkeä myös inhimilliseen kasvuun, johon liittyy ihmisen henkinen toiminta ja arvot, tietäminen ja osaaminen. Tekemisen taso voidaan liittää hyvinvointiin osallisuuden, itsensä ja tavoitteiden toteuttamisen sekä menestymisen kautta (well-doing). (Niemelä 2009, 219–220.)

Kolmantena ulottuvuutena on *omistaminen*, johon kuuluu niin aineellinen pääoma, sosiaalinen pääoma kuin inhimillinen kasvu. Aineellinen omistaminen on konkreettista omistamista kuten asunto ja pääomaa. Hyvinvoinnin näkökulmasta katsottuna se tuo turvallisuuden tunnetta. Näiden puute voi tuoda köyhyyttä ja estää elämän hyvinvointia. (Niemelä 2009, 214–222, 229 Ilmosta ym. 2005 lainaten.) Sosiaalinen pääoma voidaan nähdä esimerkiksi kuulumisena johonkin järjestöön ja saavuttamalla sosiaalisia suhteita ja tätä myöten esimerkiksi luottamusta. Se on kytköksissä sosiaaliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan, valtaan ja luottamukseen. Puolestaan henkinen pääoma, joka on tavoiteltava, arvostettu ja oikeutettu, kytkeytyy tietoon omana resurssina. Henkiseen ulottuvuuteen liittyy henkinen osaamispääoma, jota voi saavuttaa esimerkiksi ammatin kautta. (Niemelä 2009, 214–222, 230.) Näkisin nykypäivänä erilaisten opintojen mahdollisuuksien, työtoimintojen ja sivistävien harrastusten antavan myös mahdollisuuksia saada tietoa ja henkistä pääomaa. Omistaminen voidaan Niemelän (2009, 231) mukaan käsitteellistää menestymiseen (well-having/welfare). Omistamisen resurssit ovat vahvassa yhteydessä hyvinvointiin.

Toiminnan ulottuvuudet ja tasot kytkeytyvät toisiinsa. Jokaisen toiminnan tason; olemisen, tekemisen ja omistamisen myötä ihminen kokonaisuutena hakee ja tarvitsee tiettyjä saavutuksia. Näistä esimerkkinä mainittakoon tekemisen tason kuvaus. Fyysisenä olentona yksilö tarvitsee fyysisen työn myötä fyysis-aineellista menestystä, psyykkisenä olentona psyykkis-henkistä menestystä ja sosiaalisena olentona sosiaalista menestystä. Samalla logiikalla toimii myös olemisen ja omistamisen tasot. Jokaiseen toiminnan tasoon kytkeytyy ulottuvuudet; fyysis-aineellinen, kielellis-sosiaalinen, yhteisöllinen ja psyykkis-henkinen. (Niemelä 2014, 149–151.)

Konkreettisenä esimerkkinä Niemelä (2009, 219) kuvaa työn mukanaan tuomaa ansiota, joka puolestaan antaa resursseja kuten pääomaa mielekkään olemisen tyydyttämiseen. Ajattelisin tämän vahvasti linkittyvän myös omistamiseen, pääomasta puhuttaessa. Näin voidaan huomioida kaikkien tasojen linkittyvän toisiinsa. Haluaisin tuoda kärjistettynä esimerkkinä myös Asunto ensin-periaatteen kytkeytymisen näihin tasoihin. Mikäli ihmisellä on omistamisen tason kautta asunto, voi se tuoda olemisen tason mukaisesti mahdollisuuksia hyvän olon saavuttamiseen, niin fyysisesti kuin psyykkisesti. Eihän esimerkiksi tarvitse murehtia missä seuraavan yön viettää! Tämä puolestaan antaa mahdollisuuksia ja voimavaroja tekemiseen kuten työhön, joka taas tuo pääomaa, jolla ylläpitää asuntoa. Näitä erilaisia mallinnuksia ja vaihtoehtoja on lukemattomia ja tästä tulemmekin siihen kysymykseen, millaisena yksilö hyvinvoinnin näkee ja millaista ”pääomaa” tavoittelee.

Tutkittaessa yksilön ja yhteisön välistä suhdetta ja sen tuomia mahdollisuuksia tekemisen, olemisen ja omistamisen viitekehuksesta suhteessa rikoksista irrottautumiseen, sosiaaliseen kuntoutukseen ja yksilön tavoitteiden toteutumiseen (esimerkiksi sosiaalistumisen ja elämänsisällön pääomia tarkasteltaessa), näen Allardt'n (1976) hyvinvointiteorian ja Niemelän (2009; 2014) systeemiteoreettisen sovelluksen antavan kokonaisvaltaista lähestymistapaa. Sosiaalisen kuntoutuksen ja desistanssin tukemiseen liittyvissä tutkimuksissa nähtävissä on yksilön tarpeet näillä edellä mainituilla yksilön tasoilla. Näihin liittyen muun muassa olemiseen sosiaalisia suhteita, yhteisöjä, tekemisen tasoon mielekästä tekemistä ja omistamisen tasolla konkreettista omistamista kuten oma asunto. (kts. esim. Lindh, Härkäpää & Kostamo-Pääkkö 2015; Granfelt 2015.)

4. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksessa näkökulmana on sosiaalialaan linkittyvien ammattilaisten haastatteluiden myötä kerätty tieto ja tarkastelunäkökulma. Koska tutkielmassani oli tarpeellista saada näkemyksiä Palvelukeskus Hanskan merkityksestä sosiaalisen kuntoutuksen tarjoajana, oli tähän haastattelumuotoinen aineistonkeruu relevantein vaihtoehto. Tutkimuksen tiedonkeruutapana haastattelu antaa mahdollisuuden saada tietoa haastateltavien mielipiteistä puhutussa muodossa. Haastattelu voidaan nähdä keskusteluna, jolla on ennalta määritelty tarkoitus, informaation keräys. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 41–42.) Tutkielma tarjoaa näin ollen ammattilaisten ja viranomaisten näkemyksen sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuuksista ja elementeistä. Näen tutkielmalla olevan merkitystä mikro- ja makrotasolla. Tutkielman tulosten avulla Jyväskylän kaupungin aikuissosiaalityö ja yhteistyökumppanit saavat näkemyksiä sosiaalisen kuntoutuksen merkityksestä Palvelukeskus Hanskassa. Tutkielman avulla saadaan tietoa, palveleeko Palvelukeskuksen toiminta vapautuneita rikoksesta tuomittuja ja mitä mahdollisuuksia Palvelukeskus tarjoaa. Tutkielma tarjoaa myös mahdollisuuden pohtia, onko tarpeen luoda uusia sosiaalisen kuntoutuksen muotoja joita Palvelukeskus voisi tarjota erityisryhmät huomioiden.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävänäni oli selvittää ammattilaisten ja viranomaisten näkemyksiä Palvelukeskus Hanskasta ja sen merkityksestä sosiaalisessa kuntoutuksessa, erityisesti marginaalinen ryhmä, rikoksista tuomitut ja sittemmin vankilasta vapautuneet erityisen tuen tarpeessa olevat asiakkaat huomioiden. Tutkimuskysymyksenä on kysyä:

- Millaista sosiaalista kuntoutusta Palvelukeskus Hanska tuottaa?
- Miten Palvelukeskus Hanska voi tukea vapautuvan vangin sosiaalista kuntoutusta ja desistanssia systeemiteoreettisesti tarkasteltuna?

4.2. Aineiston hankinta

Tieteellisellä tiedolla on mahdollista saavuttaa uudenlaista näkökulmaa ja tietoutta arjen tiedon lisäksi, kehittää työtä sekä lisätä syvyyttä ja ymmärrystä ilmiöihin ja asioihin (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 20). Hirsjärvi ja Hurme (2008, 11–12, 34) toteavat tutkimushaastattelun olevan joustavuutensa ja soveltuvuutensa vuoksi yleisimpiä käytettyjä menetelmiä yhteiskuntatieteissä ja käyttäytymistieteissä. Haastattelut antavat mahdollisuuden syvälliseen asioiden pohtimiseen. Haastatteluiden avulla päästään sisään asioiden moniselitteisyyteen sekä saadaan esiin motiiveja. Se on kielellistä vuorovaikutusta osapuolten kesken. Haastattelussa on kuitenkin myös omat haasteensa kuten soveltuvuus kontekstiin sekä tulkinnan ja yleistettävyyden haasteet. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 11–12, 34.)

Koska tutkielmani on kvalitatiivinen eli laadullinen, on haastateltavien määrä ja näin ollen aineisto kvantitatiivista tutkimusta määrällisesti pienempi. Tutkielman tavoitteena oli saada näkemystä Palvelukeskus Hanskan merkityksestä sosiaalisen kuntoutuksen tuottajana ammattilaisten ja viranomaisten näkökulmasta. Haastateltavien ”sopivuus” aiheeseen oli tarkkaan valittu, joka onkin tärkeää laadullinen tutkimus ja haastateltavien suhteellisen pieni otos huomioiden (Tuomi & Hirsjärvi 2018, 98). Kriteereinä pidin sitä, että haastateltavat tuntevat rikosseuraamusprosessia, sosiaalisen kuntoutuksen viitekehystä ja/tai Palvelukeskus Hanskan toimintaa. Suunnitelmana oli saada 7–10 haastattelua. Lupa haastatteluun on pyydetty jokaiselta haastateltavalta. Tutkimusluvan sain Jyväskylän aikuissosiaalityön palvelupäälliköltä sekä kirjallisesti Jyväskylän sosiaalipalveluiden palvelujohtajalta. Haastateltavat ovat tietoisia, että tutkielmassa Palvelukeskus Hanska on esillä omalla nimellään eli sitä ei anonymisoitu. Tämä tieto on kirjattu tutkimustiedotteeseen, joka on yhdistetty haastattelulupalomakkeeseen.

Haastattelulle positiivista on haastattelun myötä nouseva mahdollisuus saada haastateltavalta monitahoisia vastauksia. Suuntaa vastauksille on vaikeaa etukäteen tietää. Haastateltava on aktiivinen osapuoli merkitysten tuottajana. Haastattelun avulla syntyneitä vastauksia on mahdollisuus syventää ja selventää. Arkaluonteisista asioista keskustelu herättää kaksijakoisia mielipiteitä; onko haastattelu hyvä vaihtoehto vai olisiko

lomakekysely parempi? Haasteina haastattelulle nähdään aikanäkökulma. Haastattelu ja litterointi ovat aikaa vievää. Myös materiaalikustannukset voivat olla ongelmallisia. Haastattelu vaatii taitoa ja sitä varten tulisi olla koulutusta. Toisinaan aineistossa saattaa tulla virhelähteitä kuten luotettavuus. Haastateltava saattaa antaa myös sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia. Vastausten analysointi, tulkinta ja raportointi voi olla haasteellista valmiiden mallien puutteen vuoksi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35.)

Päädyin keräämään aineistoni puolistrukturoidun teemahaastattelun keinoin. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa teemat ovat kohdennettuja. Kyseisellä menetelmällä voidaan tutkia yksilön kokemuksia ja ajatuksia, saada kuvaa ilmiöstä ja ymmärrystä toiminnasta. Haastattelu kulkee tiettyjen aihepiirien ja teemojen myötä. Se on vapaampi kuin strukturoitu haastattelu valmiine tarkkoine kysymyksineen ja kysymysjärjestyksineen, poiketen kuitenkin vapaasta syvähaastattelusta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 78–48; Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88, 98.) Hirsjärvi ym. (2007, 200) toteavat haastattelun etuna olevan juuri lisäkysymysten mahdollisuuden, vastausten selventämisen ja tiedon syvemmän kartoituksen. Haasteltavalle tulee antaa tilaa subjektina luoda merkityksiä ja kertoa vapaasti asioista. Koin haastattelun tiedon keruumenetelmänä sopivaksi myös siksi että tutkittavasta ilmiöstä oli näin mahdollista saada monitahoisia vastauksia ja selvityksiä. (Hirsjärvi ym. 2007, 200.) Teemojen lisäksi lomakkeelle olin tehnyt ”apukysymyksiä”, joita oli mahdollista käyttää pitkin haastattelua. Huomasin sen olevan aiheen monimuotoisuuden kannalta hyvä keino ja käytinkin näitä kysymyksiä vahvasti läpi haastatteluiden. Tutkimuksen haastatteluiden suorittamisen tavoite oli ajalla 1.5.2020–31.8.2020. COVID-19-pandemiasta ja uudesta työnkuvastani johtuen haastatteluiden aikataulu hieman venyi. Loppujen lopuksi haastattelut suoritin ajanjaksolla 1.6–17.9.2020.

Tutkimuskysymyksen luonteen vuoksi haastateltavien tiedot ovat anonymisoitu. Tästä johtuen tuloksista ei tule esiin haastateltavien tietoja kuten työtä, ikää, koulutusta, sukupuolta ja nimeä. Tämän kävin läpi haastatteluiden alkuun. Tutkielmaan haastattelin yhdeksää henkilöä, joista yksilöhaastatteluina tapahtui seitsemän sekä yksi parihaastatteluina. Tavoitteena oli tehdä haastattelut kasvotusten. COVID-19 pandemia toi tähän turvallisuussyistä muutoksia ja etänä Teams-haastatteluina tapahtui viisi

yksilöhaastattelua ja yksi parihaastattelu, kaksi haastattelua suoritettiin kasvotusten. Koin Teams-välitteiset haastattelut hyvänä vaihtoehtona, koska Teamsin avulla saimme videokuvayhteyden. Yhdessä haastattelussa kuvaa en saanut toimimaan, joten teimme haastattelun ilman kuvayhteyttä. Haastatteluiden alkuun kävimme läpi tutkimustiedotteessakin kerrotut haastatteluun liittyvät asiat sekä luvan haastatteluun. Kerroin, että haastattelun voi keskeyttää halutessaan. Tutkimustiedote, haastattelulupalomake ja haastattelukysymysrunko ovat tutkielman liitteenä. Haastatteluiden kestot vaihtelivat 35 minuutin ja 90 minuutin välillä.

Tärkeää on huomioida tutkimusta tehdessä myös haastattelun ”haastavat” puolet. Tulee huomioida se, tunteeko haastateltava tilanteen turvalliseksi ja uhkattomaksi ja ovatko vastaukset aitoja. (Hirsjärvi ym. 2007, 202.) Haastattelutilanteita arvioidessa koen tilanteiden olleen haastateltaville turvallisia. Ilmapiiri oli avoin ja luotettava. Haastattelutavan sai haastateltava itse valita. Tällä viitataan Teamsiin ja kasvokkain tapahtuvaan haastatteluun. Poikkeuksena yksi haastattelu, jonka jouduin vaihtamaan omista syistä etäyhteydeksi. Teamsin välityksellä tapahtuneiden haastatteluiden alussa avasin myös sen, että olen yksin Teamsin äärellä ja tilassa ei ole muita. Koin tämän tuovan luottamuksellista ilmapiiriä avata asioita aidosti. Painotin haastatteluiden alussa myös haastateltavien anonymisointia, vaikka Palvelukeskus Hanskan nimeä ei anonymisoida sekä haastatteluista nousevan aineiston suojausta ja aineiston asianmukaista hävittämistä tutkielman valmistuessa.

Kesällä 2020 Palvelukeskus Hanska oli toiminut jo yli puoli vuotta. Ajallisesti tämä on merkittävä. Tänä aikana asiakaskuntaa on kerennyt käydä vaihtelevasti ja Palvelukeskus on ehtinyt saada jalansijaa sekä tunnettavuutta niin työntekijöiden kuin asiakkaiden parissa. Ajallisesti Palvelukeskus on vielä nuori. Tästä johtuen väittäisin erilaisten muutosten ja uusien suunnitelmien olevan kevyemmin toteutettavissa.

4.3 Aineistonhallinta ja käsittely

Aineistonhallinnan tavoitteena on saada suunnitelmaa siitä, miten aineisto kerätään, miten sitä käytetään ja säilytetään sekä miten sitä voidaan jatko käyttää. Näin myös varmistetaan, että aineiston käyttö noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä ja varmistetaan ettei aineisto vaarannu. Suoraan tutkittavilta kerätyssä aineistossa tutkittaville annettava tieto määrittää käyttöoikeudet aineistolle. (Tietoarkisto 2016.) Haastatteluaineistoa ei ole tarkoituksenmukaista käyttää jatkossa aiheen spesifi ja herkkä luonne huomioiden. Tutkimuksen jälkeen haastatteluista saatu aineisto tuhotaan asianmukaisesti. Näin vältetään aineiston väärinkäytöltä ja haastateltavien anonymiteetin paljastumiselta. Tämä tieto on selkeästi välitetty haastateltaville. Myös Tietoarkisto (2016) ohjeistaa välttämään tarpeetonta henkilötietojen keräämistä tietosuojaan vedoten. Tietosuoja kyseisessä tutkielmassa on varmistettu myös tietyin toimenpitein; haastatteluihin ei ole liitetty tunnistettavia henkilötietoja, vaan olen analysointivaiheessa numeroinut haastattelut ja selkiyttänyt itselleni haastateltavat nimikkeillä Haastateltava 1, Haastateltava 2, jne. Näin varmistin itselleni myös materiaalin koodausvaiheessa tarkan tarkastelun aineistosta; Kuka sanoo ja mitä. Jotta anonymiteetti tullaan varmistamaan, on tulososiossa esitettävissä suorissa lainauksissa jätetty pois sellaisia sanontoja ja maneeereja, joista haastateltava olisi tunnistettavissa. Tietoarkisto (2016) ohjeistaa tietoturvalliseen aineiston säilyttämiseen. Kvalitatiivisen aineiston käsittelyyn on erilaisia ohjelmistoja kuten tekstinkäsittelyohjelmat. Tärkeää on suunnitella tallennusmuoto, esimerkiksi sellainen joka on riippumaton ohjelmistojen päivityksestä. Tutkielmassani syntynyt materiaali on säilytetty työpaikalla lukitussa tilassa. Tietoturvallisuus ja aineiston suojaus huomioiden, litterointi ja aineiston sähköinen säilytys tutkimuksen ajan on tapahtunut työtietokoneella. Tietokoneessa on varmistetut, tarkat suojaukset ja virusten esto-ohjelmat. Kopiota olen säilyttänyt salasanalla suojatulla muistitikulla. Myös muistitikua olen säilyttänyt työpaikalla lukitussa tilassa. Näin olen varmistanut tietosuojan toteutumisen. Olen työnantajalta varmistanut asian sopivuuden.

Haastattelut kerätään yleisesti äänilaitteilla, josta ne puretaan kirjalliseen muotoon litterointia käyttäen. Litteroinnin tason määrittää tutkimuksen tavoite ja tutkijan päätös. Litterointi on syytä tehdä kattavasti ja myös sillä hetkellä merkityksettömät asiat haastattelusta on tärkeää saattaa kirjalliseen muotoon. Valittu litteroinnin tarkkuus on

tärkeää ylläpitää koko aineiston käsittelyn läpi. Perustasolla puhe litteroidaan sanatarkasti, kuitenkin pois jättäen äännähdykset ja kesken jääneet tavut ja täytesanat kuten “niinku”. Merkitykselliset tunneilmaisut kuten naurahdukset tulee kirjata. Käytetty merkistö on myös tärkeää avata ja tallentaa aineistoon. Haastattelutiedostot tallennetaan omina tiedostoinaan. (Tietoarkisto 2017.) Tutkimuksessani käytin haastattelun tallentamisessa teknistä äänityslaitetta sekä tein paperilliselle lomakkeelle muistiinpanoja. Purin haastattelut manuaalisesti word tekstinkäsittelyohjelmalla kirjoittaen. Litteroin haastattelut perustason mukaisesti. Tutkimustehtävän kannalta se oli relevantein tapa. Litteroinneissa käytin fonttia Times New Roman ja fonttikokoa 12, rivivälinä oli 1,5. Litteroitua aineistoa kertyi haastattelusta riippuen 6–16 sivua, yhteensä 81 sivua.

4.4 Aineiston analyysi – sisällönanalyysi

Olen analysoinut aineistoani aineistolähtöisen ja teoriasuuntaavan sisällönanalyysin menetelmin. Koin sen olevan tarkoituksenmukaisin menetelmä saada aineistostani vastauksia tutkimuskysymyksiini. Tutkimuskysymykseni viittaavat yksilöihin, sosiaaliseen kuntoutukseen ja hyvinvointiin. Tästä johtuen koen merkittävänä tukeutua Allardtin (1976) hyvinvointiteoriaan sekä eritoten Niemelän (2009) systeemitoreettisen jäsenyyksen kautta tarkasteltuihin yksilön toiminnan tasoihin. Näitä toiminnan tasoja ovat oleminen, tekeminen ja omistaminen. Tästä johtuen hyödynnän aineiston analyysissäni myös teoriasuuntaavan sisällönanalyysin lähtökohtia. Teoreettisiin näkökulmiin linkittyvät tulokset voivat tukea lukijaa näkemään tutkimusta uusin tavoin. (Ruusuvoori, Nikander & Hyvärinen 2010, 29.) Teoriasuuntaava analyysi linkittyy valmiiseen teoriaan. Teoriasuuntaavassa analyysissä kulkee käsikädessä niin aineistosta nousevat asiat kuin teoria, jotka vuorottelevat analyysin teossa. Aineistoa voidaan myös analysoida aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin sitoen nousseet havainnot valitsemaan teoriaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 78, 110; Leinonen 2018.)

Tavoitteena kvalitatiivisessa tutkimuksessa on käsittää todellisuutta, havaiten uusia merkityksiä ja jäsenyyksiä. Tekstin sisällöllinen ja laadullinen merkitys korostuvat. Reliabiliteetti ja validiteetti tulee ottaa huomioon aineistoa analysoidessa. Aineistoa tarkasteltaessa tutkijan on syytä olla avoin aineistolle ja tulokulmille. Aineistoa voi toki

rajata, mutta sen tulee olla perusteltua. Rajauksen tulee olla johdonmukainen. Rajaus voi liittyä tutkimusongelmaan, tutkimuskysymyksiin sekä tutkimuksen tavoitteisiin. (Ruusu vuori ym. 2010, 14–15; Seitamaa-Hakkarainen 2014.)

On syytä pitää mielessä, vastaako aineisto tutkimuskysymyksen riittävästi tuottaen luotettavaa informaatiota ilmiöstä. Aineistoa tarkasteltaessa, on siltä tarkoituksenmukaista kysyä avoimessa muodossa olevia kysymyksiä kuten; miten ja mitä? (Ruusu vuori ym. 2010, 12–16.) Tavoitteenani on selvittää Palvelukeskus Hanskan sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuuksia yleisellä tasolla sekä viitaten desistanssiin. Kiinnostavaa on selvittää aineistosta erilaisia näkemyksiä, merkityksiä ja määrittämiä sosiaalisesta kuntoutuksesta ja sen mahdollisuuksista. Tutkimuksessa onkin tärkeää haastateltavien antamat merkitykset ja näkemykset sekä esiin nousevat erot ja yhteneväisyydet (Ruusu vuori ym. 2010, 17). Palveluohjausta esimerkkinä käyttäen, olen kysynyt aineistolta; Miten palveluohjaus määrittyy? Mitä palveluohjaus tarkoittaa? Mihin yhteyteen palveluohjaus liitetään?

Sisällönanalyysin luokittelua tehdessä on tärkeää valita koodattavat havaintoyksiköt (yhteydessä tutkimuskysymyksen). Näitä voivat olla muun muassa käyttäytymistavat, toiminta ja ilmiöille annetut merkitykset. Luokittelukategorioissa saattaa tapahtua myös muutoksia analyysin edetessä. Lisäksi on relevanttia pohtia, liittyvätkö tutkittavat ilmiöt esimerkiksi yksilöön, yhteiskuntaan tai ryhmiin. (Ruusu vuori ym. 2010, 16–17; Seitamaa-Hakkarainen 2014; Tuomi & Sarajärvi 2018, 78, 110.) Analyysin vaiheissa pelkistin aineiston eli redusoin sen pilkkoen ja tiivistäen. Seuraavaksi ryhmittelin aineiston samankaltaisuuksia. Ryhmittelin syntyneitä ilmaisuja samankaltaisuuksien/erojen avulla. Käytin tässä apuna värikoodausta. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 92–93, 98).

Aineistosta nousi esimerkiksi päihdeongelmat, palveluohjaus ja yhteistyö. Analyysin apuvälineenä jaottelin näitä käsitteiden ja määrittämiä mukaan. Tällainen käsitteiden jaottelu voidaan nähdä analyysin apuvälineenä (Ruusu vuori ym. 2010, 18). Kuitenkin päihdeongelma ja sen suhde käsiteltävään ilmiöön näyttäytyi usealla eri tavalla ja eri viitekehyksissä. Näitä käsitteitä, ilmiöille annettavia merkityksiä on ollut syytä koodata eri tasojen kautta. Aineiston tarkempi koodaus ja jäsentely antavat mahdollisuuden tutkia

aineistoa syvemmän tasoisesti. Esiin nousevat poikkeukset ovat myös syytä tuoda tutkielmassa esiin. Systemaattisesti aineistoa käsitellen sain erilaisia merkityksiä ja näkökulmia esiin. (Ruusu vuori ym. 2010, 19–20 mm. Maynardia & Claymania 2003 lainaten.) Olen myös kiinnittänyt tarkasti huomiota siihen, millaisiin merkityksiin ja rakenteisiin ilmiöt linkittyvät. Näitä erilaisia ilmiöitä ovat esimerkiksi yksilön, yhteiskunnan ja yhteisöjen merkitykset. Tutkijana tähän ilmiöiden tarkasteluun onkin syytä kiinnittää huomiota (Ruusu vuori ym. 2010, 19–20.)

Ruusu vuori ym. (2010, 21) kuvaavat Masonia (2002) lainaten tutkijan olevan mahdollista lähestyä aineistoa poikkiaineistollisen koodauksen tai osa-aineistollisen koodauksen kautta. Poikkiaineistollisessa koodauksessa aineistoa tarkastellaan toistuvia teemoja systemaattisesti hyödyntäen. Olen käynyt aineistoa läpi poikkiaineistollisen koodauksen kaltaisesti olemisen, tekemisen ja omistamisen näkökulmasta. Seitamaa-Hakkarainen (2014) kuvaa analyysissä käsitteellisyyden vastaavuuden olevan tärkeää viitaten teoriaan ja aineistoon. Nämä ikään kuin nousevat samalle tasolle. Esimerkkinä ajattelisin asumisen: Asuminen voidaan nähdä kuuluvaksi omistamisen tasoon. Kuitenkin asuminen tukee myös ihmisen olemisen tasoa, elämän perusedellytysten (kuten peseytyminen, ravinto ja lepo) mahdollistajana. Olen luokitellut analyysissäni näitä aineistosta nousevia käsitteitä ”yhteistyössä” toiminnan tasojen kanssa. Tämä on tukenut huomaamaan erilaisia merkityksiä ja ilmiöiden kuvaamista monitahoisesti. Huomasin analyysiä tehdessäni, etteivät valmiiksi olettamani teemat nousseetkaan niin voimakkaasti esiin kuin ennakkoon oletin. Tästä esimerkkinä asuminen. Toki asuminen nousi esiin, mutta ei yhtä vahvasti kuin olin olettanut.

4.5 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuseettisesti hyvään tieteelliseen käytäntöön on lähtökohtina rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimusprosessissa, aineiston hankinnasta tulosten arviointiin. Tiedonhankinta, tutkimus ja arviointimenetelmät tulee olla eettisesti kestäviä. Tulosten julkaisun tulee olla avointa ja noudattaa vastuullisuutta. Toisten tutkijoiden työt ja tulokset tulee arvostavalla tavalla ottaa huomioon ja niihin tulee viitata asianmukaisesti. Tutkimuksen suunnittelun ja toteutuksen raportointiin tulee kiinnittää huomiota ja ne tulee tallentaa tieteellisen tiedon

vaatimukset huomioiden. Tutkimusluvasta tulee hankkia. Tietyiltä aloilta vaaditaan eettinen ennakoarviointi. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6.) Tässä tutkimuksessa eettinen ennakoarviointi ei ole ollut tarpeen. Aineiston hankintaan ja hallintaan on kiinnitetty erityistä huomiota eettisyys huomioiden (kts. 4.2 Aineiston hankinta ja 4.3 Aineistonhallinta ja käsittely). Olen pyrkinyt tutkielmassa käyttämään lähteinä laajasti tutkimuksia, aiheeseen vihkiytyneiden asiantuntijoiden artikkeleita sekä muuta kirjallisuutta, joiden koen luotettavuuden ja ajankohtaisuuden vuoksi olevan relevantteja. Niihin olen viitannut asianmukaisesti. Oman työhistoriani vuoksi koin haasteena sen, etten lähde omia työn kautta tulleita näkemyksiäni sekoittamaan analyysiin. Pyrin pitämään tämän mielessä koko aineiston analyysin ja tutkielman kirjoittamisen ajan.

Tutkielmaa ja aiheen valintaa, sekä haastatteluita suunnitellessani oli tärkeää huomioida tutkielman eettisyys eri näkökulmista. Tutkimuksen tulee noudattaa tieteellisesti hyvää käytäntöä ja tutkimuksen tekeminen vaatiikin tekijältä eettisten kysymysten huomioon ottamista. (Hirsjärvi ym. 2007, 23.) Eettisyys on tärkeää huomioida koko tutkimusprosessin ajan. Tutkimuksen laatuun vaikuttaa myös tarkka aineiston litterointi sekä kuvaaminen. (Kuula & Tiitinen 2010, 379–381.) Aineiston eettiseen käsittelyyn liittyen koen aiheen spesifi luonne huomioiden anonymisoinnin olleen tarkoituksenmukaista. Tutkimuksen kohteena oleva Palvelukeskus Hanska tulee tutkielmassani esiin ja siitä on tiedotettu haastateltavia.

Hirsjärvi ym. (2007, 25) toteavat Homania (1991) lainaten, että tutkimusta tehdessä yksi tärkeä huomioon otettava asia on ihmisarvon kunnioitus ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Tämä näyttäytyy esimerkiksi haastattelun vapaaehtoisuutena. Usein pyydetään suostumus. Tuleville haastateltaville on tärkeää informoida mitä tutkimus koskettaa, mitkä ovat sen tavoitteet, menetelmät ja sisältyykö siihen riskejä. Tutkielman haastatteluja varten lähetin haastateltaville etukäteen tutkimustiedotteen ja suostumuksen, johon on avattu mitä tutkielma koskettaa ja mitä tietoja haastateltavista tullaan käyttämään. Haastatteluiden alussa avasin vielä tulevaa haastattelua sekä painotin lupaa keskeyttää haastattelu halutessaan. Tärkeää onkin, että haastateltavalla on myös mahdollisuus keskeyttää haastattelu niin halutessaan (Hirsjärvi, ym. 2007, 25; Tuomi & Sarajärvi 2018, 155–156).

Haastatteluiden aineistot olivat vain minun hallussani, eikä ulkopuolisilla ollut mahdollista päästä niihin käsiksi. Tuomi ja Hirsjärvi (2012, 156) nostavatkin tärkeäksi haastateltavien hyvinvoinnin takaamisen ja luottamuksellisuuden. Haastatteluista tuli selkeästi ajoittain esiin tiettyjä maneeereita ja lausumia, joita en ole anonymisoinnin takaamisen vuoksi sitaateissa käyttänyt. Vaikka analysointivaiheessa käytin tunnistetietoja, olen valmiista tutkielmasta ja siinä käytetyistä sitaateista jättänyt tunnistetiedot pois. Koska sitaatteja on tutkielmassa useampi, ajattelen sen varmistavan, että haastateltavien anonymisointi säilyy. Haastatteluissa ajoittain puhuttiin myös tunnistettavia tietoja, nämä jätin litteroinneista pois. Tutkimustyötäni pyrin arvioimaan ja refleктоimaan koko tutkimusprosessin ajan, aiheen valinnasta aina tulosten esittämiseen. Hirsjärvi ym. (2007, 22) toteavatkin tieteen teossa yleiseksi ohjeeksi muun muassa kriittisyyden, jonka myötä omaa tutkimusprosessia tulisi arvioida jokaisessa vaiheessa.

Haastatteluissa huomasin kiusauksen lähteä keskustelemaan asioista tapani mukaisesti, mutta jotta en lähtisi johdattelemaan haastateltavia, pyrin pysymään neutraalissa haastattelijan roolissa. Huomasin haastatteluista tehdessäni, oppivani enemmän ja enemmän haastattelijan roolista. Toisinaan haastateltaville mainitsinkin omasta roolistani ja annoin näin perusteita myös sille, miksi en lähde asioista keskustelemaan omien näkemysteni kautta. Toki lisäkysymyksiä esitin tarpeen tullen sekä pyysin tarkennusta.

Mielenkiintoista oli havaita, miten runsaasti haastateltavat toivat esiin asioita yksilön identiteetistä, minuudesta, minä työskentelystä ja muista ”syvemmälle” menevistä asioista. Oletuksenani oli, että esiin nostetaan enemmän yleisiä asioita, kuten asuminen ja talous. Pohdin, voiko se johtua siitä, että suurin osa haastateltavista tietää, että olen itsekin työskennellyt sosiaalialalla ja kyseiset asiat ovat jokseenkin tuttuja. Haluttiinko nostaa sellaisia asioita, jotka työskentelyn syventyessä tulevat esiin? Vai johtuuko tämä aiheen erilainen näkökulma siitä, että yleiset asiat ovat ammattilaisille jo niin ”sisään rakennettuja” asioita, niin sanotusti perusasioita, jotka koetaan ikään kuin itsestään selvänä? Haastatteluista nousi usein samankaltaisia ilmiön kuvauksia esiin. Haasteet ja sosiaalinen kuntoutus nähtiin usein saman tyyppisesti. Koin tärkeäksi nostaa tutkimustuloksia käsitellessäni esiin myös sitä, mikäli yhdestä tai kahdesta haastattelusta nousi esiin jotain sellaista poikkeavaa mitä muut eivät esiin nostaneet. Näin varmistin myös lukijalle sen,

etteivät kaikki näkemykset olleet kaikkien haastateltavien näkemyksiä. Toisin sanoen en niputtanut mielipiteitä ja oivalluksia kaikkien sanoittamaksi ja tulkitsemaksi ja vältin näin virheelliset yleistykset.

Tässä tutkielmassa on vältetty kaikkea epärehellisyyttä kuten plagiointia, tulosten sepittämistä tai kritiikitöntä yleistämistä. Raportoinnissa on kiinnitettävä huomiota, ettei se johda harhaan tai ole puutteellista ja vääristynyttä. Tutkimuksen ja tulosten tarkka avaaminen ja perustelu sekä suorat haastatteluotteet vastaavat näin ollen myös tutkimuksen luotettavuuden tarkasteluun. (Hirsjärvi ym. 2007, 23, 227–228.) Tuloksia esitettäessä olen huomionut sen, ettei haastateltavilta tulleita määrittelyjä voida yleistää. Haastattelijajoukko oli suhteellisen pieni ja he tulivat eri tulokulmista. Se toi aineistoon laajaa ja monipuolista näkemystä. Kuitenkin huomioitavaa on, että tulokset olisivat voineet olla erilaisia, mikäli olisin haastatellut vain jonkun tietyn ammattiryhmän edustajia. Palvelukeskuksen spesifiluonne, tilan sijainti, kaupungin väestörakenne ja -koko ovat tuloksissa huomioitavia asioita. Näin ei voida tehdä yleistyksiä siitä millainen paikka toimisi missäkin. Toivon kuitenkin, että tällaisen paikan tarve ja vastaavuus tulisi tunnistetuksi myös sellaisissa kunnissa ja kaupungeissa, joissa tämän kaltaista paikkaa ei vielä ole.

5. SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN MAHDOLLISUUDET PALVELUKESKUS HANSKASSA

Tutkimustulokset tulen avaamaan kolmessa eri alaluvussa. Ensimmäisessä alaluvussa jäsenmän ammattilasten näkemyksiä sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuuksista Palvelukeskus Hanskassa Niemelän (2009; 2014) systeemiteoreettisen inhimillisen toiminnan tasojen; olemisen, tekemisen ja omistamisen viitekehystä. Toisessa alaluvussa käyn läpi vankilasta vapautuvien haasteita niin yksilö kuin yhteisö ja yhteiskuntatasoisesti. On tärkeää huomioida, ettei näitä haasteita voida useinkaan erottaa joko yksilön tai yhteiskunnan haasteiksi. Tuloksista oli selkeästi nähtävissä haasteiden kietoutuminen yhteen. Kokonaisvaltaisuus yksilön elämäntilanteessa ei ulotu vain yksilön tai yhteisön oman toiminnan kenttään, vaan laajemmin yhteiskuntatasoiseksi pohdinnaksi merkityksellisistä kuntoutuksen ja yhteistyön tavoitteista kohti yksilön desistanssia. Tämän jälkeen kolmannessa alaluvussa linkitän yhteen Palvelukeskus Hanskan sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuudet viitaten desistanssiin ja haasteisiin, joita vankilasta vapautuneilla henkilöillä nähdään olevan. Koska tutkimuksen avulla näen olevan tärkeä merkitys uusien asioiden ja mahdollisuuksien esiin nostolle, tulen johtopäätöksissä käsittelemään Palvelukeskus Hanskan ja sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisen mahdollisuuksia.

5.1 Palvelukeskus Hanskan sosiaalinen kuntoutus

”Mää nään hirveen laajasti sen sosiaalisen kuntoutuksen, et missään tapauksessa se ei oo mikään tietty kurssi tai joku toiminto, mihin lähetetään määräajaksi... Se sosiaalinen kuntoutus on monenlaista eri asiaa eri ihmisille, et tää nyt on ehkä se peruslähtökohta mistä mää sitä lähen kattomaan.”

Yleisellä tasolla sosiaalinen kuntoutus määrittyi tarkoittamaan perustarpeita, joihin mainittiin kuuluvaksi muun muassa taloudelliset asiat ja oma asunto. Sosiaalisen kuntoutuksen nähtiin olevan yksilötyötä ja osallisuuden vahvistamista, esimerkiksi mielekästä, oikea-aikaista tekemistä kuten ryhmä- ja työtoiminnat. Sosiaalinen kuntoutus nähtiin myös yksilökohtaisena asiana. Luottamuksellisella suhteella koettiin olevan tärkeä

merkitys asiakkaan sosiaalisen kuntouksen suunnittelussa. Menetelmiä nähtiin olevan runsaasti kuten keskustelut, ryhmätoiminnot, kannustus ja vahvistaminen. Asiakkaan oma osallisuus palveluprosesseissa ja asioiden suunnittelussa nähtiin yhdeksi lähtökohdaksi.

”Se on keskeistä, että se ihminen nähdään ainutlaatuisena ja arvokkaana yksilönä.”

Palvelukeskus Hanskan toiminta oli noin puolelle haastateltavista hyvin tuttua ja osalle jokseenkin tuttua. Muutama nosti esiin tietävänsä palvelukeskuksen ja saaneensa mielikuvaa, mutta toiminta ei sinällään ollut tuttua. Jokainen haastateltava oli paikasta tietoinen.

Turvallisuus, kynnyksettömyys ja konkreettinen tuki arkeen

”Erilaisiin elämäntilanteisiin henkilöille, jotka syystä tai toisesta ei halua olla missään palvelun piirissä tai sitten ei vaan jaksa yksin lähteä viemään niitä asioita eteenpäin. Ja sitä erittäin matalan kynnyksen toimintaa ja sen ihan katutason.”

Palvelukeskus Hanskaa kuvattiin turvalliseksi paikaksi, paikaksi jossa voi olla oma itsensä, tehdä asioita tai olla vain. Asiakkaan oli mahdollista saada sosiaalisia kontakteja, niin muiden asiakkaiden kuin myös työntekijöiden kautta. Useat haastateltavat toivat esiin mielikuvaa Palvelukeskus Hanskan helposta saavutettavuudesta. Asiaa ilmaistiin myös kynnyksettömyyden käsitteellä. Sijainti oli tiedossa ja kohderyhmän sekä sijainnin koettiin vastaavan tarvetta. Palvelukeskus Hanska sijaitsee sosiaalitoimiston yhteydessä, Jyväskylän keskusta-alueella. Muutama haastateltava toi esiin palvelun positiivisen vastaavuuden sellaisille henkilöille, jotka muuten saattoivat olla palveluiden ulkopuolella. Kynnyksettömyys nousi esimerkkinä siihen, että Hanskaan saattoi tulla päihtyneenä, joka taas mahdollisti tuen hakemisen myös heille, kellä päihtyneet arkeen kuuluvat. Koska Palvelukeskus Hanskaan voi tulla arkena klo 08.00–16.00, koettiin palvelu

ajanvarauksettomaksi ”ensiavuksi” haastaviin tilanteisiin. Voidaankin nähdä Palvelukeskuksen olemassaolon tuovan myös tietyn tyyppistä turvaa. Palvelukeskukseen voi tulla tapaamaan työntekijöitä, lepäämään, syömään, juttelemaan ja näin saamaan myös konkreettista turvaa.

”Ajattelen että, Hankassa tarjotaan sellasille henkilöille apua, jotka ei oo ehkä koskaan oo saanut sitä apua mistään. Tai ja sekin joka on kuulunu johonkin, mut sit ei oo jaksanu pitää huolta ja hoitaa asioita, sit se on jääny sillä tavalla. .... erilaisiin elämäntilanteisiin henkilöille jotka syystä tai toisesta ei halua olla missään palvelun piirissä tai sitten ei vaan jaksu yksin lähteä viemään niitä asioita eteenpäin.”

”Et on hyvä et he kiinnittyy johonkin ja he saavat Hankassa ruokaa, kahvia, levätä, pestä pyykkiä, puhtaita vaatteita, vaihtovaatteita.”

Haastatteluista nousi kuntoutukseen liittyen vahvimmin esiin konkreettinen tuki arkeen. Tähän liittyen Palvelukeskus Hanskan koettiin voivan tarjota tukea yksilöille. Lähestulkoon jokainen haastateltava toi esiin ruokailun mahdollisuuden, hygienian hoidon, pesumahdollisuudet, vaatehuollon ja mahdollisuuden levätä sekä käyttää esimerkiksi tietokonetta asioiden hoitoon. Voitaneenko tällöin puhua tietyllä tasolla myös huolenpidon suhteesta? Juhila (2012, 175–178) avaa huolenpidon sosiaalityössä näkyvän esimerkiksi tukena ja apuna sellaisissa tilanteissa joissa henkilö ei elämästään omat voimavarat huomioiden selviä ja näin ollen avun ja tuen avulla henkilöä tuetaan yhteiskunnan tasolta. Henkilö ei välttämättä kykene sitoutumaan oman elämän muutoksiin, vaan ihmistä tuetaan kiinnipitävällä otteella selviytymään päivistä näissä olosuhteissa, tukien nykytilanteen säilyvyyttä ja ennaltaehkäisten tilanteiden heikentymistä. Ajattelen, ettei aina voida puhua vain yksilön omasta vastuusta, vaan nähdä laajemmin yhteiskunnallisen suojaverkon puutteet. Tämä voi näkyä palvelujen käyttäjän näkökulmasta käytännössä palveluiden rajausten tiukkuutena. Niemelän (2009) toiminnan tasoja tarkasteltaessa olemisen liittyy fyysis-aineellinen taso, jossa näyttäytyy yksilön tarve perustarpeisiin ja elossa pysymiseen. Mikäli ihmiseltä puuttuu omistamisen tason myötä kuvattava pääoma kuten asunto tai

taloudellinen turva (Niemelä 2009, 214–223), voidaan tällä huolenpidon, konkreettisen turvan avulla turvata ihmiselle näitä peruselämän edellytyksiä.

”Ehdottomasti sellanen hyvä juttu on paikka, missä sää voit käydä, vaikka syömässä, peseytymässä, hoitamassa sellasia asioita, jos oot vaikka asunnoton, niin sää voit käydä tekemässä siellä, vaikka hoitamassa omaa hygieniaa tai saat apua ja tukea etuuksien hakemiseen...”

”He hyväksytään sellaisena kuin he on ja ihmisillä ei oo siellä ennakkoluuloja.”

Erästä haastattelusta nostettiin mielikuva siitä, miten Hankassa yksilö hyväksytään sellaisena kuin hän on. Sosiaalityötä huolenpitosuhteen näkökulmasta tarkasteltuna yhteiskunnan perusarvoihin kuuluu oikeudet huolenpitoon ja keskinäinen vastuu, jonka mukaisesti voidaan nähdä jokaisen tarvitsevan huolenpitoa jossakin määrin tilanteet huomioiden. (Juhila 2012, 199.)

Palveluohjaus ja työskentely ammattilaisten kanssa

Palveluohjauksen koen voivan tukea ihmisen inhimillisen toiminnan tasoja kokonaisvaltaisesti. Palveluohjauksen myötä ihminen voi saavuttaa hyvinvointia. Esimerkiksi asumisen ja taloudellisen tilanteen selvittelyn myötä turvataan ja saavutetaan pääomaa (viitaten omistajuuteen), joka taas voi luoda perustarpeiden saavuttamisen kautta turvallisuuden tunnetta (viitaten olemiseen). Palveluohjaus voi tukea myös saavuttamaan mielekästä tekemistä, verkostoja, osallisuutta ja näin ehkäistä syrjäytymistä ja osattomuutta. Kaikki nämä inhimillisen toiminnan tasot linkittyvät ihmisen hyvinvointiin, onnellisuuteen ja elämänlaatuun. (Allardt 1976, 32-33; Niemelä 2009, 213-224.) Palveluohjaus ja keskustelut ovat tärkeitä suhteessa asiakkaan prosessiin, oman tilanteen käsittelyyn ja mahdolliseen työstämiseen. Ohjauksen tavoitteita jäsennettiin haastatteluissa eri tavoin. Konkreettisesti tarve saatettiin nähdä esimerkiksi päihdehoitoon hakeutumisessa, omaan työntekijään yhteydenotossa, etuisuuksien haussa, asunnon haussa ja asumisen haasteiden selvittämisessä. Tilasta löytyy myös tietokone ja erillinen huone tavata työntekijää

kahdestaan. Akuuteissa asioissa Palvelukeskus Hanskan ajanvarauksettomuus nähtiin tärkeäksi keinoksi puuttua ja saada prosesseja alulle. Näkisinkin tässä myös ennaltaehkäisyn merkityksen, esimerkiksi asunnottomuuteen. Mikäli asiakkaalla on asumisen haasteita, voidaan niihin puuttua ja ohjata viiveettömästi. Mielikuva kahdella haastateltavalla oli, ettei Hanskan tavoitteena ole prosessinjohtajuus, vaan prosessin käynnistäjä tarpeen mukaan. Pitäjänteisen prosessin eteenpäin saattamisen vastuu nähtiin esimerkiksi sosiaalityössä.

”Jos jollakin ihmisellä on joku akuutti avuntarve, niin totta kai se toimii parhaiten ja nopeiten, että hän pystyy ilman ajanvarausta asioimaan. Mutta sit siinä on se toinen puoli, että toisaalta mä aattelen, että jokaisen pitäis pyrkiä oppimaan, että tiettyä aikana hoidetaan tiettyä asiaa, että ne asiat hoituu paremmin, kun se ei ois semmosta, että just tällä hetkellä”

Muutama haastateltava koki, että Palvelukeskuksen kautta asiakkaat ja ”omatyöntekijät” tavoittavat toisensa. Yhdestä haastattelusta todettiin positiivisena asiana vastuutyöntekijän mahdollisuuden tavoittaa Hanskan avulla asiakasta tilanteissa, joissa asiakkaalta itseltä puhelin uupuu. Huomioitavana seikkana nostettiin kuitenkin tietosuoja ja lupa tietojen vaihtoon.

”Et vaikka ei oo puhelinta asiakkaalla niin me voidaan sitä kautta, luvat hoidetaan toki, et saadaan niitä viestejä jättää heille sinne”.

Muutamasta haastattelusta otettiin keskusteluun myös terveydenhuoltoon ja -hoitoon liittyvät asiat. Palvelukeskus Hanskalla koettiin olevan mahdollisuus auttaa lievissä terveydenhuoltoa vaativissa asioissa, sekä ohjata ja joskus myös saattaa asiakas tarvittavien palveluiden piiriin. Asiakkaan yksilökohtainen tunteminen nostettiin tärkeäksi seikaksi. Näin voidaan tunnistaa asiakkaan oman toimijuuden mahdollisuuksia. Kuitenkin rajanveto Hanskan palveluihin ja terveydenhuollon palveluihin määriteltiin tärkeäksi oikea-aikaisuus ja tarkoituksenmukaisuus huomioiden. Seuraava lainaus kuvaa erään haastateltavan näkemystä siihen, kuinka Hanskasta voidaan tukea tarvittavien palveluiden piiriin.

”Jos ihminen fyysisesti tai psyykkisesti tosi heikossa kunnossa, niin sit hänelle haetaan, järjestetään sitä terveydenhuollon apua eli terveydenhuollon ammattihenkilö arvioimaan se tilanne ja tarjoamaan hänelle hoitoa, hänet viemään sitten, saamaan sitä sairaalahoitoa vaikka.”

Koen hedelmälliseksi tarkastella asiakkaan sosiaalisen kuntoutumisen viitekehystä ja omistamisen ilmiötä kumppanuussuhteen kautta. Kumppanuussuhteessa asiakas ja sosiaalialan ammattilainen työskentelevät yhdessä, käyden läpi muutoksen paikkoja ja niihin tähtääviä tavoitteita. On tärkeää huomioida asiakkaan oma elämästä syntyvä tieto, sekä ammattilaisen tieto. Kumppanuussuhteessa ihminen nähdään yksilönä. Yksilöllisyys ja erot koskettavat meitä kaikkia. (Juhila 2012, 103–110; Valokivi 2008, 64–65.) Kääntäisinkin edellä mainitun toisen tiedon ja asiakkaan erilaiset marginaalisuuden paikat yksilön omaan omistajuuteen. Yksilö omistaa tämän oman tiedon ja halutessaan voi jakaa sitä luottamussuhteessa työntekijän kanssa. Palvelukeskus nähtiinkin yhdeksi tällaiseksi mahdollisuudeksi reflektoida omaa tilannetta ja halutessaan lähteä rakentamaan yhdessä työntekijän kanssa tarkoituksenmukaisia palvelupolkuja. Puolet haastateltavista kuvasi mielikuvaansa siitä, miten jokainen voi tulla omansa itsensä paikalle, pyytää apua ja tukea sekä käyttää palveluita omasta motivaatiosta ja tahtotilasta käsin. Näkisinkin tämän linkittyvän vahvasti myös Juhilan (2009, 175–200) huolenpidon suhteeseen sosiaalityössä.

” Edelleen se mielikuva mikä itsellä tullut, et se ajatus siitä, että siinä on ihmisellä mahdollisuus kysyä sillä hetkellä, kun se ajankohtaiseksi tulee, kysyä sitä apua ja kysyä sitä tukea, saaha tukea, et hei lähetääs selvittää, vaikka joku pienikin asia.”

Niemi (2011, 179–185) kuvaa itsemääräämisoikeuteen liittyväksi myös identiteetin sekä toisen tiedon kuulemisen. Yksilön identiteettiin voi kuulua muun muassa luonteenpiirteet ja käyttäytymistäipumukset sekä kehon- ja elekieli. Sosiaalityön tehtävä voi olla tuki identiteettityöskentelyssä, yksilön elämän käsikirjoituksen tukijana. Tehtävänä voi olla tukea yksilöä huomaamaan omia mahdollisuuksia ja tavoitteita, kuitenkin huomioiden sen, että henkilö itse omaksuu vastuun omasta prosessistaan ja elämäntarinastaan. Ammattilaisena on tärkeää kuulla asiakkaan toinen tieto, asiakkaiden kokemukset, toiveet ja

käsitykset. Palvelukeskus Hanskan asiakkaiden omavaltaisuus, itsemäärääminen ja oman tiedon ja toiminnan omistajuus voi käytännössä haastaa työntekijöitä rakentamaan luottamuksellista suhdetta, jossa toinen tieto ja ammattilaisten näkemykset voidaan työstää yhdessä asiakkaan prosessia eteenpäin vieviksi uudenlaisen elämäntarinan käsikirjoituksiksi. Vaikka voidaankin nähdä asiakkaiden omavaltaisuus hyödyntää Palvelukeskus Hanskan palveluita omasta tarvenäkemyksestä käsin, voidaan nähdä myös eettisesti perusteltuna, että ihmisen epäinhimilliseen, itseä vahingoittavaan elämäntapaan (kuten päihderiippuvuus) pyritään puuttumaan esimerkiksi luomalla keskustelua ja avaamalla mahdollisuuksia. (kts. Niemi 2011.)

”...henkilöt ois jollakin tavalla tavoitettavissa. Silloin se vaatis jatkuvia ponnisteluja niitten jatkotoimenpiteitten kanssa, että mitenkä niitten ihmisten elämässä sitten. Syntykö sitä, että he rupee itte prosessoimaan, vai onks tyytyväisiä tilanteeseensa, että käydään Hanskassa päivittäin ja se on se toinen ääripää ja toinen ääripää on sitten semmonen muutoshaluisuus siinä omassa elämässä.”

”Jotenkin ajattelen sen paikan semmosena vähän samalla tylillä kuin kriisikeskus Mobile toimii, että siellä ei välttämättä mitään kauheen pitkäjänteistä asiakasprosessia lähetä viemään eteenpäin, mutta että sieltä voi saada jonku alkusysäyksen tai sitten jonku pienen asian, joku avustaa asioiden hoitamisessa...”

Asiakas voi saada tukea palveluohjauksesta niin halutessaan. Kaksi haastateltavaa pohti Palvelukeskus Hanskan linkittymistä palvelutarpeen arvion työskentelyyn. Kuitenkin kysymyksenä pohdittiin sitä, kuka palvelutarpeen arvioinnin tekee. Myös lain suoma oikeus palvelutarpeen arvioon nostettiin eräässä haastattelussa esiin. Palvelukeskus Hanskan nähtiin tarjoavan tukea ja vahvistusta alkuvaiheen tukeen, mutta vastuutyöntekijöiden nähtiin olevan pidempää kuntoutusprosessia vastaavissa viranomaispalveluissa, kuten sosiaalityössä.

”... se jonkunlainen kytkeminen tähän viranomaistyöhön tai sen rajaaminen ja se tunnistaminen missä se viranomaistyö alkaa ja siinäki aattelen, että on vain todella paljon mahdollisuuksia.... Se tunnistaminen, että missä vaikka kolmannen sektorin toimijuus... ja missä tarvitaan sitä ammatillista sosiaaalialan koulutuksen saaneen ammattihenkilön arviota ja sitten kenties viranomaispäätöksiä ja toimenpiteitä viranomaiselta, jolla on oikeus ja mahdollisuus käyttää julkista valtaa.”

Yhteistyöverkostojen toimivuus ja näin ollen tietyyppinen palveluiden välinen saumattomuus voivat ehkäistä asiakkaan kokemusta ”luukuttamisesta”. Luukuttamisella viitataan siihen kokemukseen joka saattaa syntyä palveluiden hajanaisuudesta, useassa paikassa asioimisesta ja oikean avun ”etsimisestä”. Parissa haastattelussa tuotiin esiin myös sitä, voisiko Hanskan työntekijät jalkautua mahdollisuuksien mukaan enemmänkin asiakkaan kanssa esimerkiksi virastoihin sekä mielekkään tekemisen etsimiseen ja niissä käymiseen silloin kun asiakas on päihtetön.

Sosiaaliset verkostot, tekeminen ja ryhmät

*” et sulla on paikka missä sää voit mennä tapaamaan ihmisiä ja myös niitä työntekijöitä.
Mää nään et se on valtavan hyvä juttu.”*

Sosiaaliset verkostot voivat tuottaa jäsenelleen kuuluvuuden ja osallisuuden tunteita. Aineettomana resurssina ne voivat tuottaa hyvinvointia, sosiaalista identiteetin kehittymistä ja luottamuksen tunteen saavuttamista. Tekemistä voidaan tarkastella sosiaalisen ja fyysisen tason kautta, mutta myös inhimillisen kasvun kautta. Sosiaalinen ulottuvuus viittaa osallisuuteen, fyysinen ulottuvuus itse toimintaan ja henkinen ulottuvuus ihmisen arvoihin, kykyihin ja tietoon. (Allardt 1976, 32-47; Niemelä 2009, 114-223.) Palvelukeskus Hanskan koettiin mahdollistavan keskustelut työntekijöiden kanssa. Myös yhteisöllisyyden kokemukset tuotiin muutamassa haastattelussa esiin. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmasta luottamukselliset keskustelut työntekijöiden kanssa voitaneen nähdä myös identiteettityöskentelyn mahdollistajina. Sosiaalinen kohtaaminen niin muiden asiakkaiden, kuin työntekijöiden kanssa koettiin tärkeäksi mahdollisuuden paikaksi sosiaalisen kanssakäymisen harjoittamiseen ja positiivisten kontaktien luomiseen.

Tuomela ja Mäkelä (2011, 92–93) jakavat sosiaalisen toiminnan erilaisiin luokkiin, joista sosiaalisuuden asteen kautta heikoin on jaettu päämäärä. Näkisin Palvelukeskus Hanskaan viitaten päämäärän olevan esimerkiksi saada tukea perustarpeiden hoitoon. Toisena luokkana Tuomela ja Mäkelä (2011, 93–95) kuvaavat olevan keskinäisen riippuvuuden kategorian, tekojen ollessa kollektiivisia, toisista riippuvaisia, erityisesti silloin, jos haetaan optimaalista tulosta. Kolmantena kategoriana on yhdessä toimimisen luokka, jossa puhutaan yhteistoiminnallisesta perustasta, jossa on kollektiiviset päämäärät, yhteiset pelisäännöt ja tavoitteet, johon yksilöt osallistuvat. Neljäntenä ja vahvimpana luokkana on määritelty ryhmässä toimimisen luokka. Verraten aiemmin mainitsemaan luokkaan, tässä ryhmä toimii yhteisen päämäärän saavuttamiseksi, toisiaan auttaen ja sitoutuen tähän tavoitteeseen. Kollektiivinen sitoutuminen ja me-moodi ovat vahvoja. (Tuomela & Mäkelä 2011, 93–95, 102–103.)

Muutama haastateltavista toi esiin mielikuvaa Palvelukeskus Hanskan mahdollisuuksista tarjota mielekäästä tekemistä. Tiedossa oli, että ryhmätoiminta saattoi olla toiminnallista, muualle suuntautuvaa tekemistä tai tekemistä paikan päällä. Tekemisellä nähtiin olevan suoraa vaikutusta toimintakykyyn ja sen kasvattamiseen. Mielekkäällä tekemisellä viitattiin lähinnä ryhmätoimintoihin ja yksilölliseen tekemiseen, kuten musiikin kuunteluun. Sillä, miksi aineistosta ei noussut tähän vahvasti näkemyksiä, näen olevan suora yhteys siihen, että Palvelukeskuksen toiminta oli osalle haastateltavista vieraampaa.

”Ehkei vielä koronan vuoksi toimi, kun se oli niin pitkään kiinni, niin se semmonen ryhmätoiminta, just bingo, levyraati...”

”... sosiaalista kohtaamista, kanssakäymistä.”

” Et ne on mun mielestä kans semmosia, mitkä vahvistaa toimintakykyä, se yhdessä tekeminen...”

Pari haastateltavaa toi esiin Hanskan yhteisökokoukset. Yhteisökokoukset voidaan nähdä tavaksi, jolla henkilöiden omavaltaisuus tulee huomioiduksi. Asiakas on itse päättämässä asioista niin halutessaan. Aiemmin kuvaamaani Tuomelan ja Mäkelän (2011, 92–95) sosiaalisen toiminnan luokat näyttäytyvät myös Hanskaan ja sen yhteisöllisyyteen sekä sosiaalisuuden ilmiöön. Toisaalta toiminta voi olla hyvin kevyttä, toisia voidaan tavata, keskustella, mutta ilman yhteisiä päämääriä. Toisaalta Hanska yhteisökokousten avulla voi luoda myös vahvempia sosiaalisuuden ilmiön kategorioita. Yhteisökokousten näen antavan mahdollisuuden yhteisten pelisääntöjen rakentumiseen, sitoutumiseen sekä päämäärien luomiseen. Yksilöllä on mahdollisuus olla mukana luomassa ja kehittämässä erilaisia sosiaalisen yhteisön muotoja ja tekemistä. Kuitenkin tämän ollessa vapaaehtoista, yksilön omavaltaisuus on jatkuvasti läsnä. Valitettavasti COVID-19 tilanne rokottaa myös palveluita ja niiden toiminnan mahdollisuuksia pandemian estämisen näkökulmasta. Eräs haastateltava pohti, etteivät ryhmät ja toiminta olisi täysin päässeet käyntiin tästä johtuen.

5.2 Vapautuvien vankien prosessi, haasteet ja mahdollisuudet

Haastatteluissa halusin alkuun kartoittaa millaisena haastateltavat kokevat vankilasta vapautuvan erityisen tuen tarpeessa olevan henkilön. Erityisen tuen tarve on määritelty sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) 3§:ssä; *erityistä tukea tarvitsevalla henkilöllä ja asiakkaalla henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi...* Aineistostani välittyi näkemys vapautuvien yksilöllisyydestä ja erilaisista elämäntarinoista, haasteisista ja voimavaroista. Myös erityisen tuen tarpeessa olevien vapautuvien vankien tilanteet nähtiin ennemmin yksilökohtaisina. Erityisen tuen tarpeessa olevien vapautuvien vankien tarpeet nähtiin olevan verrannollisia keneen vain erityisen tuen tarpeessa olevaan.

”... jokaisella on se oma tarinansa.”

”Ihmiset joutuu eri syistä vankilaan, on erilaisia haasteita. Näen että se ihminen on joutunut kohtaamaan jotain sellasta, et hän on joutunut sinne vankilaan... Se voi olla kuka vaan. Mää en pysty ajattelemaan niin, että se on vaikka päihdeongelmainen tai moniongelmainen, vaan näen hänet ihmisenä, jonka elämään on tullut joku tilanne ja siitä on lähdetty kärsimään sitten ne seuraukset sille teolle...”

Jotta voidaan ymmärtää, miten yhteiskunnan palvelujärjestelmän osatekijät voivat tukea rikollisuuden ehkäisyssä, on tärkeää selvittää mitkä tekijät vaikuttavat rikollisuudesta irrottautumiseen. Tutkielmassa haastatteluista nousi selkeitä, yhteneväisiä teemoja liittyen vapautuvien vankien rikollisuudesta irrottautumisen prosessiin. Huomioitavaa on, että näkökulma tulee ammattilaisilta ja viranomaisilta. Haastatteluista ilmeni, että vankilasta vapautumisen prosessi oli pääsääntöisesti lähestulkoon kaikille jokseenkin tuttua, toisille tarkemmin, kun taas toisille yleisemmällä tasolla. Entinen Laukaan avovankila, nyttemmin Jyväskylän vankila ja yhdyskuntaseuraamustoimisto toimii Jyväskylän keskustan kupeessa 13.7.2020 alkaen (Rikosseuraamuslaitos 2020b). Haastatteluista tuotiin esiin mielikuva avovankilan työskentelyn vahvasta prosessinomaisuudesta ja pyrkimyksestä hallittuun, suunnitelmalliseen vapautumiseen. Vankilasta vapautuvien prosessiin nähtiin kuuluvaksi myös valvottu koevapaus ja valvonta. Vapautuvien vankien kokonaisvaltaiseen tukeen ja vapauteen valmistautumiseen määriteltiin tarpeiksi asunnon hankinta, arjen rakenteet, työtoiminta, toimeentulo, sosiaaliset läheisverkostot ja viranomaisverkostot. Tärkeiksi haasteiksi ja tätä myöten mahdollisuuksiksi vapautumiseen määriteltiin päihdeongelmat ja päihdetyöskentely, asuminen, verkostotyö ja palvelut sekä mielekäs tekeminen.

On mielenkiintoista, miten kuntoutusajattelu ja sen mahdollisuudet ovat vuosien, vuosikymmenien, jopa vuosisatojen aikana muuttuneet ja kehittyneet. Kun ennen voitiin nähdä vankeuden tarkoituksena olevan muun muassa rankaisu ja eristys, on vuosien saatossa, erityisesti 1900-luvulla kuntoutus ymmärretty erittäin vahvana keinona yksilön uusintarikollisuuden ehkäisyssä ja yhteiskuntaan integroitumisessa. (Laine 2007, 263–266.) Tarkasteltaessa toimivia ja positiivisia vaikutuksia tuottavia kuntoutusmenetelmiä, on tärkeää tuoda esiin Laineen (2007, 268–269) nostama haaste; miten kuntoutumisen hyödyt toimivat siinä tapauksessa, kun henkilö vapauduttuaan joutuu epäsuotuisiin olosuhteisiin? Tämä näkökulma tulee myös tämän tutkielman tuloksissa nähtäväksi erilaisin muodoin.

Kivivuori ja Linderborg (2009) ovat tutkineet lyhytaikaisvankien elinoloja, elämäntilannetta ja rikollisuutta. Tutkimus osoittaa, että suurella osalla vangeista oli marginalisoitumista ja huono-osaisuutta, kasaantuneita ongelmia niin yksilöllisellä kuin sosiaalisella tasolla. Tämä näyttäytyy esimerkiksi suurempina työttömyyden, asunnottomuuden ja taloudellisten haasteiden lukuina. Toki huomioitavaa on ”*kasaantuva huono-osaisuus*” ja ”*rakenteellinen huono-osaisuus*”. Kyseisen tutkimuksen tulosten mukaan kyseisellä tutkittavien ryhmällä näyttäytyi enemmän esimerkiksi heikompaa koulumenestystä sekä varhaisempia seurustelusuhteita ja heikompaa tukea vanhemmilta. (Kivivuori & Linderborg 2009, 56–57, 175–176.) Tutkielmassani haastateltavat eivät juurikaan määrittäneet lapsuuden aikaisia pulmia perusteeksi rikolliseen käyttäytymiseen. Koen tärkeäksi nostaa tässä tutkielmassani myös tämän näkökulman esiin, vaikka siihen en varsinaisesti tässä otakaan kantaa. Kuitenkin näen tärkeäksi muistuttaa tämän näkökulman olemassaolosta, koska se käytännössä voi kytkeytyä myös tämän päivän haasteisiin ja työskentelyyn.

Karsikas (2005) tarkastelee tutkimuksessaan kuntoutusprosessia vankeuden loppuvaiheesta vapautumiseen asti Silta-Valmennusyhdistyksen sijoitettujen osalta. Vaikka tutkimuksesta on jo 15 vuotta, on se tähän päivään näkemykseni mukaan relevantti kokoamaan nähtäväksi haasteita ja mahdollisuuksia rikollisuudesta irrottautumiseen. Karsikas (2005, 30, 32) tiivistää mm. Bontaa (1997), Bontaa (2003), Motiukia (2003) ja Robertsia (2003) lainaten uusintarikollisuuden vähentämisen edellytyksiä. Näitä Karsikas kuvaa olevan vaikuttaminen kriminogeenisiin, rikollista käyttäytymistä ylläpitäviin tekijöihin, jaoteltuna niin staattisiin, kuin dynaamisiin tekijöihin. Jälkimmäisiin on mahdollisuus vaikuttaa. Näitä tekijöitä ovat muun muassa ihmisen asenne, tunne-elämä, persoonallisuus (antisosiaalisuus), yhteiskuntaan kiinnittyminen sekä päihdeongelma. Yhteiskuntaan kiinnittyminen ja erityisongelmat voivat käytännössä tarkoittaa sosiaalisia suhteita, asumista, perhesuhteiden problematiikkaa, ystävyyssuhteita, taloudenhallintaa ja työllistymisen toimenpiteitä. Työskentelyssä henkilön yksilöllisyys tulee ottaa huomioon (Karsikas 2005, 30, 32.)

Talous ja Asuminen

Taloudellinen turvallisuus ja asunto voidaan Niemelän (2009, 214–223, 231) systeemiteoreettisen jäsennyksen kautta nähdä kuuluvaksi niin omistamiseen pääoman myötä, kuin myös olemiseen elämisen perustarpeiden kautta. Olemisen ja omistamisen tasojen kautta tarkasteltuna asunto ja taloudellinen turvallisuus luovat yksilölle hyvinvointia. Haastatteluista määrittyi vankilasta vapautuvalle tärkeäksi tekijäksi saada asunto. Asunto koettiin muun muassa ihmiselle kuuluvana perustarpeena. Ennen kaikkea asumiseen viitattiin silloin kun nostettiin esiin mielekästä tekemistä. Asunto tai koti nähtiin paikkana josta lähteä tekemään mielekkäitä asioita. Tämä liittyy vahvasti myös Asunto Ensimmäisen malliin. Asunto ensin periaatteen mukaisesti ihmiselle on taattava ensin asunto, jonka jälkeen voi lähteä rakentamaan muita asioita (Kamppila 2018; kts. myös esim. Asunto Ensimmäinen 2018). Näin Niemelän (2009, 214–223) jäsentämien toiminnan tasojen tarkastelussa asuminen olemisen ja omistamisen kautta tukee myös tekemisen tasoa.

”No tota asuntojen saaminen saattaa olla aika hankalaa.”

”Mun mielestä sosiaalinen kuntoutus toimii hyvin etenkin, jos ajatellaan että järjestö vapautuvalle vangille asunto ja sen laittaa omaks kodikseen, se on monelle tärkeä juttu...”

”Asumiseen liittyvät asiat on kunnossa ja sit löytyy se, joku tavoite elämälle, että mitä tekis...”

Asunnottomuus nähtiin haasteena, mutta itse asunnon hankinnan mahdollisuudet herättivät kaksijakoisia ajatuksia. Osasta haastatteluista tuotiin esiin Jyväskylän tilanne ja se, miten asunnon saanti koettiin suhteellisen helpoksi, toisaalta taas osa haastateltavista koki tämän haasteelliseksi, johtuen esimerkiksi aiemmasta negatiivisesta asumishistoriasta. Asumishistoriassa saattoi olla vuokratilastoja, sekä häätöjä. Eräs haastateltava myös koki, että vankilatausta saattoi vaikuttaa vuokranantajan päätökseen vuokrata asuntoa. Uskon haastateltavien työkuvalle ja tulokulmalla olevan myös merkitystä siihen, millaisena asunnon löytymisen mahdollisuudet näyttäytyivät. Osan työnkuvaan asuminen kohdistuu

vahvemmin ja asumisen verkostot ovat paremmin käsillä, kun taas osalle haastateltavista työkuvassa asumiseen liittyvät asiat eivät olleet keskiössä. Verkostotyöllä koettiin olevan asumisen pulmien suhteen tärkeä rooli. Ammatillaiset pääsääntöisesti tunsivat toisiaan ja tiesivät ja tunnistivat mistä apua tähän ongelmaan oli mahdollista hakea.

Asuminen ja asunto nähtiin itsestään selvänä, tärkeänä asiana kuntoutuksen polulla. Asunto Ensin- periaatetta on korostettu jo vuosia Suomessa (Kamppila 2018). Voidaanko siis nähdä, että kyseinen periaate ja asunnon tärkeys on niin sisäistynyt ammattilaisille, että se ikään kuin kuuluu kuntoutuksen ja elämänhallinnan pakettiin. Tähän liittyen eräs haastateltava toteaaakin asian hyvin mutkattomasti ja tyhjentävästi:

”Konkreettisia juttuja, ni asunto on tietysti yks, vaikka se ei oo se pääpointti ollenkaan, mutta sanotaan se tässä tavallaan alta pois tietynlaisena itsestänselvyytenä. Ja se ei oo ehkä se semmonen tuskaa aiheuttava, henkistä tuskaa aiheuttava, et se on paremminkin järjestelyä se asunto.”

Asunnottomuus voidaan nähdä siis haasteena ja asuminen jokaiselle kuuluvana perusoikeutena. Eräästä haastattelusta asumisen tarvetta ja ihmisen omaa toivetta pohdittiin erilaisen näkemyksen kautta. Ammatilaisten näkemys saattaa usein olla, että ihmisen perustarpeena asunto on asiakkaalle välttämättömyys, perustarve jota ilman ei pärjätä. Toisaalta huomioitavaa on, ettei asiakkaalla välttämättä ole motivaatiota omaan asuntoon kaikissa elämäntilanteissa.

”...et joku ei kaipaa asuntoa ollenkaan kolmeen neljään kuukauteen...”

Mikäli ihminen on ollut vankilassa pitkään, voi yhteiskunnan muutokset, kuten käytännön asioiden hoitaminen olla muuttunut. Virastot voivat olla vaihtaneet paikkaa, asiointin tavat voivat olla erilaisia ja digitalisaatio on tullut vahvemmaksi osaksi asioiden hoitoa yhteiskunnassa. Tästä hyvänä esimerkkinä v. 2017 tapahtunut toimeentulotuen siirto

sosiaalitoimesta Kelaan (Kela 2015). Eräs haastateltava koki tärkeäksi tuen suuntaamisen käytännön asioiden hoitoon, kuten laskujen maksuun.

”Olis sellanen tukihenkilö, sama tukihenkilö koko ajan, joka sitten kulkis asiakkaan kanssa. Just näissä päivittäisissä asioissa, mikä voi olla just pankkiasiat, miten maksetaan laskut, miten hoidetaan raha-asiat, tarviiko edunvalvojaa, miten maksettais vuokrat. Sellanen suunnitelman tekeminen, et se tulis asiakkaalle selväks, koska jos on ollut esimerkiksi pitkään vankilassa niin eihän näitä asioita oo tarvinnu tehdä, tai niistä tarvinnut huolehtia.”

”Mut just se on tosi yksilöllistä siltä kannalta, että mitä, mikä se, kaikki tarvii niin eri asioissa apua. Joku on tosi oma-aloitteinen, hän lähtee ite ottamaan asioista selvää, mut sit on toinen joka tarvii esim, että miten pestään pyykkiä tai et miten mää pärjään tässä asunnossa, ihan tällasista asioista.”

Edellisiin lainauksiin palatakseni tuen tarve nähtiin käytännön arjen asioissa. Nämä asiat voidaan nähdä tukemaan taloudellista pärjäävyyttä, asunnottomuuden ennaltaehkäisyä ja suunnitelmallisen arjenhallinnan toteutumista. Kuitenkin yksilöllisyys koettiin tärkeäksi huomioon otettavaksi seikaksi. Viitattaessa pyykinpesuun, en lähtisi automaattisesti olettamaan, että kyse on kyvystä, vaan kyse voi olla tässäkin muuttuneesta teknologiasta, yleisen pyykkituvan käytön maksutavoista, rohkeudesta lähteä opettelemaan uusia asioita. Nämä edellä mainittu seikat ovat sellaisia, jotka näkisin voivan koskettaa ketä vain yksilöä. Ei voida rajata haasteita vain vankilasta vapautuneille kuuluviksi. Tuen tarve tulisikin kartoittaa yksilöllisesti sekä haarukoida tuen mahdollisuudet kuten kotiin päin tarjottavat erilaiset tuen muodot ja tuettu asuminen. Nämä keinot voivat omalta osaltaan tukea voimaantumista, uskoa omiin kykyihin ja keinoihin selviytyä arjesta ja opetella uudenlaista tapaa elää ja olla. Oikea-aikainen -ja paikkainen tuen tarve tulee huomioida palveluita suunniteltaessa. Ihmisen oma toimintakyky, taidot ja tarpeet tulisi käydä asiakkaan kanssa läpi.

Päihteet ja terveys

Niemelä (2009) kuvaa olemisen ja tekemisen tasoihin kuuluvaksi hyvinvoinnin. Ihminen on toiminnallinen yksilö. Niin olemisen kuin myös tekeminen linkittyvät yhteisöihin, sosiaalisuuteen ja osallisuuteen. Olemisen ja tekemisen kautta ihminen hakee hyvinvointia, tyydyttää perustarpeita sekä on osallinen yhteisöihin ja yhteiskuntaan. (Niemelä 2009, 214–223.) Päihteet ja terveys linkittyvät hyvinvointiin, sosiaalisiin verkostoihin ja perustarpeiden tyydyttämiseen. Se, pitääkö ihminen näitä tavoiteltavina asioina vai haasteina, niin kuin tämän tutkielman kautta asiaa tarkastellaan, riippuu toki yksilöstä. Päihteet ja erilaiset terveyden pulmat määrittyivät haastatteluista haasteiksi viitaten desistanssiin.

”No varmasti ne päihteet on yks semmonen iso juttu, tilastotkin sen kertovat, että päihteet ovat sellanen iso haaste. Ja sit tietenkin se, että asunnottomuus on monesti semmonen haaste ja tietenkin sitten mielenterveyteen liittyvät ongelmat.”

Päihteet nähtiin yhdeksi haasteeksi rikollisuudesta irrottautumisessa. Myös päihteidenkäytön rahoitus, huumoririkollisuus ja vanhat velat kuvattiin tekijöiksi, joiden vuoksi ”vanhoista kuvioista” irrottautuminen koettiin haasteena. Päihteiden käyttö saatettiin nähdä pitkäkestoiseksi ongelmaksi ihmisen elämässä. Huomiota kiinnitettiin myös siihen miten pitkäkestoisen päihteiden käytön vuoksi ei ihmisellä välttämättä ollut kokemuksia päihteettömästä elämästä ja siinä toimimisesta. Toisaalta aina ei rikollisuuden ja päihteiden käytön väliin myöskään laitettu yhtäläisyysmerkkejä, kaikilla rikoksiin syyllistyneillä ei ole päihteiden käyttöä tai ongelmaa päihteiden kanssa.

”Kyllähän se on se, kun me tiedetään, se päihdeongelma on varmasti se tota, vaikkei se välttämättä kaikilla oo se syvin perusongelma, mutta se on se pinnalla oleva ongelma, joka haittaa kaikkein eniten sitä irtaantumista ja sitä prosessia yksilön näkökulmasta”

”Jotenkin ne rikoksetkin liittyy päihteisiin, niin eihän se kaikilla oo...”

Päihteet nähtiin haasteena, mutta lähes poikkeuksetta haastatteluista tuotiin esiin päihdehoidon ja päihteettömän elämän mahdollisuudet sosiaalisen kuntoutuksen viitekehyksessä. Päihdehoidon nähtiin kytkeytyvät lähinnä päihdehoidon ammattilaisille. Päihdekuntoutukseen toivottiinkin pikaista pääsyä silloin kun tarve asiakkaalla nousee. Eräästä haastattelusta tuotiin esiin hyvin alkaneiden prosessien jatkumoiden turvaamista esimerkiksi päihdehoidossa ja asiakkaan työskentelytahojen nivelvaiheissa. Nivelvaiheella viitataan tilanteeseen, jossa asiakas siirtyy palvelusta toiseen. Mikäli asiakas on aloittanut jo päihdekuntoutuksen prosessin, nousi toiveeksi, ettei asiakas joudu palvelua vaihtaessa, aloittamaan alusta. Ammattilaisten ja viranomaisten tiivis yhteistyö voi tukea tällaista jatkumoa.

Tulee erottaa päihdehoito ja erilaiset tuen muodot, jotka päihteetöntä elämää arjessa tukevat. Muutamassa haastattelussa Jyväskylän erilaisten toimintojen kuvattiin linkittyvän myös päihteettömään elämään pyrkimiseen erilaisin tukiryhmin tai tukihenkilön avulla. Tukitahoiksi, -ryhmiksi ja -henkilöiksi yleisellä tasolla koettiin esimerkiksi VaHa-toiminnan, ViaDia.n, AA.n ja NA.n, sekä SPR.n tuki. Tukihenkilön avulla nähtiin olevan hyötynä esimerkiksi rohkeus asioida kaupungilla selvin päin. Samankaltaisia havaintoja tekivät Kivivuori ja Linderborg (2009, 135–136) kuvaten, että haasteeksi saattoi tulla alkoholin tuoma helpotus ahdistusta aiheuttaviin tilanteisiin, paineensietokyvyn heikkous ja mielihalut.

”.... ja tietysti monet toiminnothan liittyy sitten siihen päihteettömyyteen tai päihteettömään elämään pyrkimiseen toki, mikä on hyvä juttu...”

”... kävis vaikka kaupungilla jossakin, ettei tarvis aina olla sitten, että ottaa päihteitä tuekseen, että rohkenee tai muuta.”

Haastatteluista määrittyi kuvausta toimintojen päihteettömyydestä ja kokemuksesta tukihenkilön tarpeelle päihteettömänä kulkemisen opetteluun. Eräästä haastattelusta tuotiin myös esiin ihmisen motivaatio verraten kyvykkyyteen ja taitoihin. Vaikka halua muutokseen olisi, ei välttämättä tarvittavia keinoja ja kykyä ole. Pelkkä motivaatio ei välttämättä ole

riittävää riippuvuuden voittamisessa. Taitojen rakentaminen nähtiin tärkeäksi osa-alueeksi. Tähän viitaten myös päihteiden käyttö nostettiin esiin. Päihteet ovat voineet hankaloittaa taitojen rakentamista nuoruudessa. Toki esiin nousi myös tässäkin ihmisten erilaiset lähtökohdat. Kaikkien kohdalla päihteet eivät liity nykyiseen elämäntilanteeseen. Päihteettömyyteen pyrkimyksessä verkostojen roolilla nähtiin olevan merkitystä. Onko henkilökohtainen verkosto vanhaan päihdemyönteiseen elämäntapaan tukevaa, vai siitä pois päin vievää? Päihteettömyyttä ajatellen tukevan verkoston rakentaminen koettiin ensiarvoisen tärkeäksi askeleeksi.

Sosiaaliset verkostot

Sosiaaliset suhteet ja niissä tapahtuva toiminta viittaavat Niemelän (2009, 214–223) jäsentämiin toiminnan tasoihin kauttaaltaan. Ihminen on sosiaalinen ja toimiva olento, joka myös erilaisten sosiaalisten suhteiden ja yhteisöjen kautta hakee hyvinvointia ja osallisuuden kokemuksia, ehkäisten myös syrjäytymistä. Sosiaaliset suhteet voidaan nähdä sosiaalisena pääomana, jota yksilö tavoittelee omistamisen kautta. Tutkielmassani verkostojen rakentamisen tärkeys nostettiin vahvasti esiin. Verkostoista puhuttaessa on syytä erottaa viranomais- ja kolmannen sektorin toimijat, erilaiset ryhmät ja yhteisöt sekä läheisverkostot. Ennen vankeustuomiota ihmisellä saattaa olla hyvin vahva verkosto ympärillä. Osalla tämä verkosto kuitenkin on rakentunut rikollisen elämäntavan ympärille ja paluu vanhaan sosiaaliseen kehykseen mainittiin yhtenä haasteena. Erityisesti alkuvaiheen vahva tuki ja tukiverkosto nähtiin tärkeäksi desistanssi huomioiden.

”Siinä alkuvaiheessa todella hyvä tuki ja tukiverkosto, että ne on semmosia, mitkä mun mielestä vaikuttaa tähän rikollisuudesta irrottautumisessa.”

”...toinen on sitten tää ympäröivä ihmisryhmä tai minkälaiseen sosiaaliseen kehykseen sitten tulee et onko siellä, onko siellä ne kaverit, jotka vetää siihen vanhaan elämäntyylisiin, vai oks siellä jotain joka vois tarjota uutta ja vähemmän rikollista polkua esimerkiks.”

Haasteeksi mainittiin irrottautuminen ja yksin jääminen. Koska vankilaa edeltävät suhteet ovat voineet olla rikollisuuteen linkittyviä, koettiin yksilön kannalta haastavaksi tilanteeksi irrottautuminen tästä sosiaalisesta kehyksestä ja uudenlaisen verkoston rakentaminen yksilön ympärille. Viranomaisverkostot nähtiin toisaalta tukeviksi, mutta yksi haastateltava koki ne myös tietyllä tapaa keinotekoiseksi. Onkin huomioitavaa irrottautumisen prosessissa kiinnittää huomiota järjestötoimijoihin, harrasteryhmiin sekä muihin yhteisöihin, joista uudenlaisia kontakteja on mahdollista löytää. Pari haastateltavaa muistutti myös yksilön oman tahdon kunnioituksesta, liittyen siihen onko ihmisen oma tahtotila olla sosiaalisissa kanssakäymisissä vai esimerkiksi yksin tietyn ajanjakson elämästään. Myös toisaalta digitalisaatio, internet ja siellä tapahtuva verkostoituminen koettiin huomioitavaksi seikaksi. Nykypäivän sosiaalinen media ja internetin yhteisöt voivat tarjota uudenlaista sosiaalisen verkostoitumisen kenttää.

”... ihmissuhteet, lähisuhteet, jos ne on rakentunu sen rikollisen elämäntavan ympärille, niin mitenkä ne rakentuu uudestaan?”

”Sillä on iso merkitys, sillä yhteisöllä ja yhteiskuntatasolla että miten me tuetaan sitä, sitä ihmistä siinä tilanteessa, siinä irrottautumisprosessissa, koska se ei oo mikään semmonen, että et kun sä rupeet ajattelemaa, ni sä oot jo. Sä voit sanoa, että nyt sä oot, vaan se on vähän pidempi prosessi, elikkä miten kauan me voidaan tukee, et mihin suuntaan se lähtee, se sen ajatusmaailma siinä. Ni kyllä mää ajattelen, että siinä on yhteisöllä ja yhteiskuntatasolla aika iso merkitys. Toki henkilö tekee aina itse omat ratkaisunsa, mutta ihan varmasti jos hän pohtii tätä asiaa, niin silloin mun mielestä siinä ollaan jo hyvin siinä vesillä, että jos me osataan oikeesti tukee, niin se voi olla mahollista että, sillä voi olla merkitystä sille, että lähteekö hän uudelleen tekemään vai rupeeko hän oikeesti irrottautumaan siitä”

Nämä viimeisimmät suorat lainaukset kuvaavat hyvin ihmisen omaa tahtoa ja motivaatiota, sekä yhteiskunnan ja yhteisöjen merkitystä ja vastuuta olla mukana prosessissa ja mahdollistaa muutosta yhdessä vankilasta vapautuneen kanssa. Toisaalta osassa haastatteluista myös ihmisen omaa motivaatiota ja jaksamisen näkökulmaa määriteltiin

tekijäksi muutokseen. Tällä viitattiin siihen, miten tärkeää oma motivaatio on lähtöä tekemään yhdessä sovittuja asioita. Mikäli henkilön oma motivaatio ja tavoite eivät kohtaa suunniteltujen asioiden kanssa, ei lähtöasetelma ole välttämättä kuntoutuksellisesti kannattava. Päätelmänä voidaan määrittää vahvistaviksi tekijöiksi niin ammattilaisen tuki kuin myös asiakkaan oma motivaatio. Tukihenkilö koettiin yhdeksi vaihtoehdoksi. Psykososiaalinen tuki, jolla viitattiin motivointiin, kannustamiseen ja yhdessä tekemiseen, kuvattiin yhdessä haastattelussa tärkeäksi keinoksi tukea vankilasta vapautunutta ihmistä. Heinonen (2007, 35) kuvaa Raunioon (2004) viitaten psykososiaalisen työn olevan korjaavaa työtä ennaltaehkäisevyyden sijaan. Työmuotona asiakkaan ja työntekijän yhteisessä vuorovaikutuksessa asiakkaan tilannetta ja tarpeita tarkastellaan. Työotteella pyritään lisäämään asiakkaan omaa käsitystä ja ymmärrystä toiminnastaan.

”...psykososiaalista tukea, et ihan sitä konkretiaa kädestä pitäen, että mene tänne ja toimi näin ja...mut sit myös sitä semmosta tosiaan jotenkin kokonaisvaltaista psykososiaalista tukea, että et sul on ollu tämmönen vaihe elämässä ja nyt sä pystyt ja nyt katse eteenpäin...”

” Ei välttämättä jaksa, kun jos asiat pitää tehdä niin vaikeimman kautta ja sit varsinkin, jos se pitää tehdä yksin, eikä siinä oo joku joka on hänen kans näitä asioita tekemässä.”

Näin ollen psykososiaalisen ympäristön ja tuen linkittymien toimintakykyyn on oleellista ottaa huomioon. Lähtökohdaksi kuntoutumiseen Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä ja Ihalainen (2009, 17–18) toteavatkin kuuluvan omien kokemusten suhde toimintakykyyn ja elämäntilanteeseen, linkittyen tarpeisiin niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisesti. Huomioon tulisi ottaa yksilön asiat sosiaalisessa kontekstissa sekä omassa psyykkisessä voinnissa.

Ammattilaisten yhteistyön kysymykset

Haastatteluista tuotiin vahvasti esiin tarve toimiville viranomaisverkostoille ja palveluverkostoille. Tärkeäksi nähtiin jouheva yhteistyö ja palveluista toiseen siirtymisen

saumattomuus. Toiveeksi nousi myös se, että aloitettu hyvällä prosessilla edennyt työskentely jatkuisi nivelvaiheissa ilman että tarvitsee aloittaa uuden työntekijän kanssa alusta. Eräs haastateltava pohti yhteiskunnan valmiutta vankilasta vapautuvan vastaanottamiseen. Prosessiin nähtiin olevan erilaisia tulokulmia, jotka olisi syytä muistaa tarkasteltaessa vapautumisen prosessia, haasteita ja mahdollisuuksia. Yksi haastateltava jakoi tulokulmat kolmeen eri luokkaan, joita ovat asiakkaan oma tulokulma, ”muurin” sisällä olevien palveluiden ja rikosseuraamuslaitoksen palveluiden tulokulma sekä muiden yhteiskunnan palveluiden tulokulma. Toisaalta myös tulee ottaa huomioon palveluiden monimuotoisuus verraten asiakkaan omiin intresseihin. Palveluita on Jyväskylän kokoisessa kaupungissa runsaasti tarjolla. Tulisikin aina pohtia yhdessä asiakkaan kanssa sitä, mikä soveltuu hänelle, mitkä asiat ovat niitä joita kohti tulisi lähteä.

”... mut että jokaisella vangilla ois kasattuna siviiliin sitten se paketti, kellä mitäkin toimijoita olis, viranomaistoimijoita tai järjestötoimijoita ja sitten pikkuhiljaa se koppi siirtyis sinne päin...”

”... et se ei oo pelkästään olemassa olevien palveluiden huonoa organisointia, vaan se on myöskin se, koska se asiakkaan omavaltaisuus siinä hetkessä voimistuu...”

Edelleen palaan myös asiakkaan omaan motivaatioon ja itsemääräämisoikeuteen, joilla on ensisijainen merkitys tilanteessa, joissa palveluita ja kuntoutumisen polkua lähdetään suunnittelemaan. Kuitenkin huomioitavaa on myös refleктоiva keskustelu sekä moniammatillisuuden tuoma hyöty oikea-aikaisten ja tarvetta vastaavien palveluiden ja tukitoimien suunnittelussa. Eri alojen ammattilaiset katsovat tilannetta ja tarvetta eri näkökulmista. Tiettyihin palveluihin on subjektiivinen oikeus, kun taas tietyt palvelut ja tukitoimet eivät sitä ole. Tukea ja tavoitteita kartoitettaessa nämä asiat on syytä huomioida. Tähän eräessä haastattelussa viitattiin seuraavasti.

”... yksilö on kärsimässä pakosta johtuvaa vapausrangaistusta, et yhteiskunta on puuttunu hänen elämäänsä jo aika kovin ottein. Siitä huolimatta me hirmu helposti puhutaan palveluista, yhteiskunnan pitää järjestää palveluita, mutta kyllä ihan samassa ihminen on kaks käsinen. Siinä pitäis kulkea tämmönen tukeminen ja ohjaaminen, joka ei oo pelkästään ihmisen subjektiivista määrittelyä, että mitä hän tarvitsee. Meil on divisiiona ammattilaisia jotka tietää, mitä tarvitaan ja mitkä on niitä tärkeitä pisteitä. Jotenkin se yhteiskunnan tuki ja palvelu pitäis rakentaa sitä kautta eikä pelkästään yksilön oman subjektiivisen kuvan kautta, mitä hän tarvitsee.”

Rikosseuraamuslaitoksen tiedotteessa tuodaan esiin Jyväskylän vankilan uuden sijainnin positiivisia vaikutuksia verkostoyhteistyölle ja opiskelumahdollisuuksien laajentumiseen (Rikosseuraamuslaitos 2020b). Kahdesta haastattelusta kuvattiin vankilan olevan hyvä pysähtymisen paikka muutoksen mahdollisuutta tarkasteltaessa. Vankeusaikana ihmisellä on aikaa miettiä ja reflektoida ammattilaisten kanssa elämää ja sen tulevia suuntaviivoja. Haastatteluista ilmeni, että vankila nähtiin ennen kaikkea vankeutta suorittavalle hyvänä mahdollisuutena, mutta myös työntekijän näkökulmasta tarkasteltuna paikkana, josta asiakas on helppo tavoittaa. Vankeus ja koevapaus koettiin myös rajoittamisen kautta mahdollisuudeksi. Se määrittyi hetkeksi, jolloin henkilölle annetaan mahdollisuus eri toimijoiden kanssa reflektoida kokonaistilannettaan, joka taas saattaa synnyttää tarvitsevuuden tunteen. Vankila ja koevapaus määrittyivät mahdollisuudeksi luoda tilaa, aikaa ja paikkaa tämän tyyppiselle yhteistyölle vankilasta vapautuvan henkilön kanssa. Myös Salovaara (2019, 250) kuvaa tutkimuksessaan vankilan näyttäytyneen paikkana, jossa on mahdollisuus pysähtyä, kasvattaa itsetuntemusta ja saada uusia mahdollisuuksia.

Pääsääntöisesti Jyväskylässä koettiin erilaisia toimintoja ja palveluja olevan riittävästi. Enemmän asian ympärillä työskentelevien yhteistyötä ja yhteistä rakentamista kaivattiin. Kuitenkin realistisesti myös tietosuoja ja yksilönsuoja nostettiin tekijöiksi, jotka haastavat saumatonta yhteistyötä.

Mielekäs ja kuntouttava tekeminen, minuus ja motivaatio

Haastatteluista ilmeni vahvasti mielekäs tekeminen ja sen merkitys uudenlaisen elämän rakentamisessa. Toiminnan ulottuvuuksista tekemisen taso viittaa vahvasti yksilön osallisuuden ja mielekkään tekemisen kokemuksiin. Toiminnalla nähdäänkin olevan yhteys elämän mielekkyyteen ja hyvinvointiin. Tekeminen linkittyy myös yksilön inhimillisen kasvuun. Inhimillinen kasvu on osa ihmisyyttä. Siihen liittyy arvot, osaaminen ja henkinen toiminta. (Niemelä 2009, 214–223.) Tekemisellä ja ympäristöllä voidaan viitata niin psyykkiseen, fyysiseen kuin sosiaaliseen viitekehykseen. Tekemisen ajateltiin olevan myös yksi keino siihen, ettei ihminen lähde tekemään rikollisuuteen linkittäviä asioita. Myös erilaiset työtoiminnot nostettiin esiin, niin positiivisessa mielessä yhdeksi ratkaisuksi, kuin myös kriittiseen tarkasteluun. Mikä toiminnan muoto on sellainen joka ihmistä motivoi, on mielekästä ja tuo omaa itsetuntoa kohottavaa tunnetta?

”Yksilötasolla isoin haaste varmaan on se, että ihminen joka pyrkii irrottautumaan rikollisuudesta, niin mitä siihen tulee mielekästä tilalle, et jos jotain jää elämästä pois, mikä on siihen astisessa elämässä vienyt paljon ihan aikaa vuorokaudesta, niin jotainhan siihen pitää saada tilalle...”

Haasteiksi muutama haastateltava koki työelämän kokemuksen puutteet, pätkätyöt ja kouluttautumattomuuden. Myös Salovaara (2019, 249) nostaa tutkimuksestaan esiin rikoksista tuomittujen naisten koulutus- ja työhistorian. Heillä, joilla oli nuorena aloitettu haitallinen päihteidenkäyttö, saattoi olla myös keskeytyneitä koulutuksia ja vähäistä työkokemusta. Toiveeksi tutkielmani haastatteluista tuotiin sitä, että matalan kynnyksen vaihtoehtoja ja työ- ja opintomahdollisuuksia olisi tarpeeksi valikoimassa. Yhteiskunnan rakenteilla nähtiin olevan vahva merkitys kuntoutumisessa. Yhteistyöverkostojen nähtiin olevan myös yksi keino etsiä ja rakentaa erilaisia työelämävaihtoehtoja.

Sosiaalisen kuntoutuksen yhtenä menetelmänä koettiin erilaiset ryhmätoiminnot. Kuitenkin haastatteluista nousi myös se näkökulma esiin, etteivät ryhmämuotoiset toiminnot sovi kaikille. Asiakas tulisikin nähdä yksilönä ja pohtia sitä, mikä kellekin soveltuu.

Myös asiakkaan sitoutuminen uudelleen tekemiseen nostettiin eräässä haastattelussa kysymykseksi. Motivaatio saattaa olla vankeusaikana vahva, mutta vapautuessa sitoutuminen voi olla haastavaa.

” Ihmiset sanoo, että ku ois jotain tekemistä, jotain mielekästä tekemistä siihen päivään ja se tulee siellä vankilassa, se tulee hyvin vahvasti sanottua, mutta miten vaikee se on täällä sitoutua siihen tekemiseen... Kuitenkin hyvin useet sanoo, että pitäis olla päiviin jotain mielekästä tekemistä, ettei lähde siten tekee niitä vanhoja...”

Mielenkiintoinen näkökulma nousi myös parista haastattelusta esiin; Onko asiakkaan oma todellinen pyrkimys tekemiseen, vai onko se järjestelmään tuottamaa tarvetta. Milloin ihminen sanoo tekemisen tarpeen omista tarkoitusperistään ja motivaatiostaan ja milloin tarpeesta vastata järjestelmän tuottamiin rakenteisiin? Palaisinkin siis tässä luottamuksen rakentumisen merkitykseen. Luottamuksellisessa asiakassuhteessa on mahdollista reflektoida asiakkaan omaa motivaatiota ja keskustella asiakkaan tarkoitusperistä ja toiveista sekä kannustaa tulevaan. Näin on mahdollista saada yhteneväinen näkemys siihen, mihin asiakas todella haluaa pyrkiä ja mitä tavoitella. Tämän myötä on mahdollista kartoittaa mielekkään tekemisen vaihtoehtoja ja lähteä pohtimaan mahdollisia osallistumisen estäviä tekijöitä.

”Meille on ihan blankko et haluaako se ihminen oikeesti sitä vai sanooko se sen takia, kun sitä aina tarjotaan ja pidetään tärkeenä. Et onko se myös sen järjestelmän tuottama tarve tai ainakin semmonen sanomisen tarve?”

”...rakentaa sitä luottamusta ja sanoittaa just niitä asioita hänelle, että, et hienoa et sää toit esille tämmösen asian sun elämässä, että tätä pitäis lähteä selvittämään...”

” Se ois sitä, se ois jotenkin se keino, että siihen ei voi ketään pakottaa siihen reflektointiin, se syntyy luottamuksen kautta”

Mielekkään tekemisen näkökulmasta katsottuna tekeminen on paljon muutakin kuin ryhmiä, kuntouttavaa työtoimintaa, työtä ja opiskelua. Se on myös itsenäistä suoriutumista arjessa, mielekkäitä asioita, niiden tekemistä ja pohtimista. Seuraava lainaus kuvaa sitä, miten virastoajan ulkopuolelle, lähinnä iltoihin ja viikonloppuihin koettiin useammassakin haastattelussa tärkeäksi sellaisen henkilön tarve, jolle voi soittaa heikolla hetkellä ja keskustella tai kenen kanssa lähteä tekemään asioita, esimerkiksi käymään kaupungilla, elokuvissa ja syömässä. Yhdeksi vaihtoehdoksi noin puolet haastateltavista määrittivät joko tukihenkilötoiminnan tai kokemusasiantuntijan tuen.

”Mää nään et se tuen tarve on siellä omalla ajalla, sen virastoajan ulkopuolella, se on illassa, se on ehkä yössä, se on viikonlopussa, se on niissä ajoissa virka-ajan ulkopuolella. Ja ne tarpeet on siellä kotona, ne on usein ihan semmosta keskustelua, mennään yhdessä harrastuksiin tai ylitetään joku kynnyks et mennään johonkin syömään yhdessä tai mennään elokuvii, ne on ihan semmosia arkisia asioita...”

Asiat joita tukihenkilön avulla asiakas voisi tehdä, koettiin hyvin arkipäiväisiksi. Selkeästi haluttiin erottaa virastoasioinnit ja mielekäs muu tekeminen. Tämä mielekäs muu tekeminen voidaan nähdä vastapainona virastoasioinneille, mielekkään elämän opetteluun ja uusien mahdollisuuksien kohtaamiseen. Tämä taas voidaan nähdä yhtenä sosiaalisen kuntoutuksen muotona ihmisen elämän kokonaistilannetta tarkasteltaessa. Tukihenkilöstä koettiin olevan hyötyä virastoajan ulkopuolelle, iltoihin, viikonloppuihin ja mahdollisesti yöhön. Tukihenkilön koettiin voivan tukea rohkeudessa liikkua ja kulkea esimerkiksi kaupungilla, tehdä ja kokeilla uudenlaisia asioita.

Mielekäs ja kuntouttava tekeminen koettiin sosiaalisen kuntoutuksen tärkeäksi keinoksi. Ne määrittivät haastatteluiden perusteella monimuotoiseksi. Ihmisen oma motivaatio, suunnitelma, tarpeet ja tavoitteet ovat tärkeässä roolissa vaihtoehtoja kartoitettaessa. Moniammatillisuus ja luottamuksellinen suhde vankilasta vapautuneen ihmisen ja työntekijän välillä antoivat mahdollisuuksia pohtia näitä tarpeita ja tavoitteita laajasti. Enemmistö tutkielmani haastateltavista korosti vapautuneen vangin kanssa tehtävän identiteetti- ja arvotyöskentelyn merkitystä. Tällaisella toimintatavalla ja reflektoinnilla

nähtiin olevan tärkeä paikka työskentelyssä. Kuitenkin vapautuneen oma motivaatio muutokseen on yksi tärkeä lähtökohta. Reflektoinnilla nähtiin olevan mahdollisuus myös synnyttää tätä motivaatiota ja asioiden työstämistä. Muutamasta haastattelusta esiin nousi ristiriita siitä, että vaikka halua muutokseen olisi, ei välttämättä kyvyt ja motivaatio ole yksinään riittäviä tekijöitä.

”Se on hirmusen tärkeä osa kuntoutusprosessia olevien ihmisten työtä, on se semmonen tietyllä tavalla ihminen saa sitä todellista kuvaa siitä tilanteestaan, ompa se miellyttävää tai ei, koska ilman sitä se sisäinen muutosristiriita ei synny...”

”Kyllä mä laittaisin sen painopisteen, nykyään puhutaan kuitenkin, kyllä se on sen yksilön valmiudet ja motiivit, mut tietyllä tavalla se on ihan avaintekijä, se yhteiskunnallinen tärkein työ liittyy varmaan niiden valmiuksien ja motiivien kasvattamiseen ja luomiseen. Et jotenkin on hyvä muistaa, että jos ihminen ei oo ite mukana siinä, se on ihan sama minkälaisia järjestelmiä me luodaan ja tehdään.... Et jotenkin mä haluaisin sitä painopistettä kääntää siihen ja yhteiskunnan vastuuta siitä, että luodaan niitä valmiuksia ja kasvatetaan sitä motivaatiota...”

”...hyväksytään se, et vaikka se elämä on ollutkin jonkunmoista, mut et ihminen voi muuttua ja se ihminen voi rakentaa sen identiteettinsä uudelleen.”

Asiakkaan kohtaaminen ja luottamuksellisen suhteen kasvattaminen koettiin työskentelyssä yhdeksi tärkeäksi asiaksi, joka loi pohjaa taas syvemmälle, kannustavalle työskentelylle. Eräässä haastattelussa onnellisuutta ja henkilökohtaisia tarpeita tarkasteltiin myös seuraavasta tulokulmasta. Millaisia ovat yksilön aidot onnellisuuden käsitykset ja henkilökohtaiset tarpeet? Työskentelyssä tulisi huomioida ihmisen yksilökohtaisuus ja se, etteivät aina työntekijöiden käsittämät ja määrittämät onnellisuuden palaset ja perustarpeet ole samat kuin asiakkaalla. Tästä esimerkkinä kysymys, tuoko asiakkaalle onnellisuutta enemmän päihteet kuin lämmin koti? Ajaako onnellisuuden hakuun nopeat ja lyhytjänteiset ratkaisut vai pidemmän tähtäimen suunnitelmat ja pitkäjänteisyys. Työntekijän ja asiakkaan

luottamuksellisen suhteen kautta näitä on mahdollisuus reflektoida ja käydä läpi, hahmotella ja rakentaa uudentyyppisin ratkaisuin.

” Subjektiiiviset tarpeet, mikä on sitten tavallaan se asenne ja ongelmakohta, että jos ihmisen tavote on olla onnellinen, niin sitten ne onnellisuuden palaset mitä me ajatellaan tarvitsevamme niin nehan on ehkä erilaisia, niin kyllä meillä yleensä on se mielihyvä ja helppous ikään kuin mikä monesti ajaa.”

5.3 Palvelukeskus Hanskan sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuudet vapautuville vangeille desistanssi huomioiden

Luvussa 5.2 olen kartoittanut vankilasta vapautuvien haasteita viitaten desistanssiin. Haasteiksi määrittyi muun muassa asuminen, toimintakyky, mielekkään tekemisen puute, taloudellinen asema ja päihdeongelmat. Suuressa osassa haastatteluista Palvelukeskus Hanskan koettiin voivan tukea myös vankilasta vapautuneita erityisen tuen tarpeessa olevia henkilöitä jollakin tavoin, tarkoituksenmukaisuus ja tilanne huomioiden. Tärkeiksi painopisteiksi nostettiin tavoitteellisuus, tarkoituksenmukaisuus ja tuki asioiden alkuun saattajana sekä palveluohjaus äkillisissä asioissa. Tarkkaa tietoa ei ole siitä, onko kävijöillä vankilataustaa. Tämä linkittyy vahvasti Palvelukeskuksen luonteeseen, joka pohjaa vapaaehtoisuuteen ja oman tiedon omistamiseen. Niin kuin seuraavasta sitaatista käy ilmi, työskentely vaatii pelisilmää ja suunnitelmallisuutta.

”Voi tukea, jos se työ on tavoitteellista. Jos siinä on johdonmukaisuus...että pysähdytään sen ihmisen asioiden äärelle.... ja se on tavoitteellista ja suunnitelmallista...”

Useat haastateltavat määrittivät nykyisen Jyväskylän avovankilan (ent. Laukaan avovankila) tuottavan jo vankeusaikana vangeille tukevaa kuntoutumisen prosessia, johon kuului valmiiksi vahvaa tukevaa verkostoa vapautumisen hetkeen. Verkostona mainittakoon muun muassa aikuissosiaalityö ja järjestötoimijat. Myös vapautuvien koettiin pääsääntöisesti vapautuvan omaan asuntoon (vrt. vapautuminen asunnottomaksi).

Tärkeää on panostaa vapautumisen vaiheeseen, jolloin on suuri alttius päihteidenkäytölle ja uusintarikollisuudelle. Kokonaisvaltainen työskentely rikoskierteen katkaisussa on tärkeä tavoite. Tähän liittyy muun muassa vangin elämänhallinta ja sosiaalinen selviytyminen. (Karsikas 2005, 11–12; Obstbaum-Federley 2017.) Tulen avaamaan seuraavaksi Palvelukeskus Hanskan mahdollisuuksia tukea desistanssissa omasta toiminnan kentästään nähden.

Perustarpeet

”Vastaa ihan tämmösiin arkisiin perustarpeisiin, ruoka, hygienia, pyykinpesut...”

Palvelukeskus Hanskan määriteltiin voivan tarjota tukea perustarpeista huolehtimiseen. Tämä tuotiin vahvimmin esiin haastatteluissa. Perustarpeiksi kuvattiin ruokaa, hygieniaa, lepoa ja vaatehuoltoa. Asunnottomuudesta puhuttaessa, tämä perustarpeiden tuki voi osoittautua vahvaksi ihmisen jokapäiväisestä elämästä ja arjesta selviytymisen tukipilariksi, joka viittaa myös Niemelän inhimillisen toiminnan tasoista olemiseen (Niemelä 2009, 214–223). Asuminen ja sen turvaaminen miellettiin tärkeäksi toimintamuodoksi Palvelukeskuksen toiminnassa. Myös turvallisuuden tunnetta eräs haastateltava toi esiin.

”...mää ajattelen et siellä voi turvallisesti olla. Et siel on joku, jotenkin jonkinlaista turvaa, et et oo ihan oman onnes nojassa..”

Nämä toiminnot ja tuen muodot määrittelen kuuluvaksi yhdeksi tärkeäksi sosiaalisen kuntoutuksen muodoksi, joka tukee arkea ja siinä selviytymistä, tarjoten huolenpitoa ja fyysistä turvaa. Nämä ovat elämisen perustarpeita, jotka liittyvät olemisen tasoon ja hyvinvoinnin saavuttamiseen. Yksilöllä on sekä aineettomia, että aineellisia perustarpeita. Hyvinvointia tuottaa elämän perustarpeiden tyydytys. Ravinto voidaan nähdä suoranaisesti aineellisena resurssina. Kuitenkin taas esimerkiksi levon merkityksen määritän aineettomaksi resurssiksi, jolla voi kuvata myös olevan suorannaisvaikutus hyvinvointiin. (Allardt 1976, 9, 32–33.) Olemisen tason kautta tarkasteltuna perustarpeet voidaan nähdä fyysis-aineellisiksi. Ihmisen tarpeena voidaan kuvata tarvetta elossa pysymiseen. Näillä

perustarpeilla sitä voidaan turvata. Mikäli ihmiseltä puuttuu omistamisen näkökulmasta aineellisena pääomana esimerkiksi asunto ja taloudelliset resurssit, voi Palvelukeskus Hanska tukea näitä tarpeita tarjoamalla ravintoa ja levon mahdollisuutta. (Niemelä 2009, 214–223.)

”Et voi totta kai siinä, siinä se voi tukea, että sinne voi tulla ja tapaa työntekijän, saa soittaa johonkin ja saa jotakin vaatetta, jos tarvii...”

”Että hänelle vois sanoa, että tällanen paikka on, et esimerkiksi hän menis syömään sinne, hakemaan ruokakassin sieltä tai menis peseytymään ennekö saa ne omat asiat ja sit se, että vois Hanskassa hoitaa vaikka koneella niitä asioita mitä pystyy hoitamaan.”

Päihdeproblematiikka

Haasteena nähtiin tällä hetkellä Palvelukeskus Hanskan päihteellisyyden salliva luonne verraten vapautuneen mahdolliseen tavoitteeseen päihteettömyydestä. Kääriäinen (2015) nostaa esiin terveystutkimukset, joiden mukaan päihdeongelmat ovat vangeilla vuosi vuodelta niin kasvaneet, mutta myös päihdevalikoima on laajentunut (Kääriäinen 2015). Ongelmat päihteiden käytössä voidaan nähdä uusintarikollisuuden riskiä kasvattavaksi kriminogeeniseksi riskitekijäksi. Päihteidenkäyttö, erityisesti huumausaineiden kohdalta katsottuna on kasvanut vuosikymmenten saatossa runsaasti. (Obstbaum-Federley 2017.) Päihteiden käytöllä ja sen johdannaisongelmilla nähdään selkeä yhteys yksilön asioiden heikompaan suuntaan johtamiseen (Karsikas 2005, 19).

Tutkielman aineistosta nousi esiin vahvasti Palvelukeskus Hanskan soveltuvuus tietyissä elämäntilanteissa oleville. Kuitenkin sellaisille henkilöille jotka vapautuvat vankilasta ja ovat kärsineet päihdeongelmasta, mutta nyttemmin kuntoutuminen on jo edennyt tiettyyn pisteeseen, on tarkoituksenmukaisempia tuen vaihtoehtoja Jyväskylässä muutoin tarjolla. Pari haastateltavaa muistutti siitä, kuinka henkilön ollessa valvotussa koevapaudessa, on päihteettömyys ehdoton velvoite. Tällöin palvelukeskuksen päihtymyksen salliva luonne voidaan katsoa haasteeksi, jolloin tulisikin miettiä muita vaihtoehtoja.

”No ehkä se siinä on ristiriita, et jotenkin, jos koevapaudessa ihmisiä ja se on ehdoton päihteettömyys ja sit jos Hanskassa voi olla päihteisä niin silloin musta se on riski ohjata sinne Hanskaan, et päihteetön ihminen etsis sieltä ne palvelut...”

”... jos päihteettömyydestä puhutaan ja siihen kannustetaan, niin sitten semmoseen ohjais ja ennemminkin onhan näitä päihteettömiä päiväkeskuksia kuitenkin.”

Voidaankin nähdä Palvelukeskus Hanskan toisaalta erinäisin sosiaalisen kuntoutuksen muodoin niin tukevan päihdeettömyyteen kuin myös olevan haaste, mikäli asiakas on kärsinyt päihdeongelmasta, mutta on tällä hetkellä päihteetön. Toki eräästä haastattelusta ilmeni myös yksilön oma tahtotila ja Palvelukeskuksen tarkoituksenmukaisuus. Haastattelusta tuotiin esiin sitä, miten ihminen voisi käydä hoitamassa tarpeelliset asiat ja esimerkiksi hakea ruoka-avustuskassin jäämättä muutoin viettämään aikaa tiloihin. Vaikka Hanskassa voi asioida päihtyneenä, nousi esiin myös näkemystä yksilöllisyydestä ja mielikuvaa siitä, etteivät kaikki ole päihtyneenä ja päihdeettömät päivät voivat olla toive. Tähän tulisi kiinnittää huomiota ja tukea.

” Jotenkin sitä pitäis kehittää, et se on yks työmuoto, et sä vapaudut mahdollisesti asunnottomana tai sulla olis asuntokin, et sä tietäisit sinne tulla mutta nyt siinä on myös se vaikeus, että jos jos sä yrität olla selvinpäin, niin siihän se on mahdotonta, koska kun sä astut ovesta sisään niin, et sit tavallaan, että jos joku tulee, niin se tilannetaju siihen et joku nappaa sen ja lähtekin sinne takahuoneeseen...”

Kivivuori ja Linderborg (2009, 133–135, 178) toteavat päihdehoidolla nähtävän positiivisia vaikutuksia desistanssiin, huomioiden tähän linkittyvän vahvasti vangin oma motivaatio. Haasteeksi puolestaan voi osoittautua hoitoon pääsy ja siihen liittyvä oma-aloitteisuuden vaatimus, sekä osaamattomuus. Päihdehoidossa tulisi nähdä yksilöllisyys. (Karsikas 2005, 20.) Kysymyksenomaisesti tuotiinkin esiin palveluohjauksen roolia tukea ja ohjata tarvittaessa päihdehoitoon. Edeltävä lainaus kuvaa näkemykseni mukaan myös Palvelukeskus Hanskaa mahdollisuutena tukea päihdeettömyyteen. Nopealla puuttumisella, ohjauksella ja tuella voidaan ennaltaehkäistä päihdehaittojen syntymistä.

Palveluohjaus ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa

Palvelukeskus Hanskan nähtiin tarjoavan mahdollisuuden keskustelutukeen, myös kriisitilanteissa sekä tuen akuuttien asioiden hoitoon, mikäli oma työntekijä ei ole juuri tarvittavalla hetkellä tavoitettavissa. Myös luottamuksen rakentaminen ja näin asioiden eteenpäin vieminen koettiin mahdollisuudeksi. Asiakkaan omaa toimijuutta tulisi myös vahvistaa. Valokivi (2008, 66–67) toteaa tutkimuksensa tuloksista nähtävän, että asiakas saattaa jäädä ulkopuoliseksi palveluidensa suunnittelusta muun muassa kyvyttömyydestä johtuen. Kyvyt voivat näyttäytyä niin aloitekykynä, osaamattomuutena ja haluttomuutena palveluiden suunnitteluun. Aiemmat negatiiviset kokemukset voivat linkittyä tähän. Haasteena voi näyttäytyä myös ulkopuolisuuden kokemukset palvelujärjestelmiin nähden. (Valokivi 2008, 66–67.) Ajattelisinkin asiakkaan henkilökohtaisemmalla tuntemisella ja luottamuksella olevan suuri merkitys siihen, että työntekijä ja asiakas reflektoiden tunnistavat asiakkaan omia kykyjä ja voimavaroja. Yli puolet haastateltavista määrittivät tärkeäksi asioiden ja tiedon eteenpäin saattamisen. Huomiona nostettiin asiakkaan lain mukainen oikeus sosiaalihuollon ammattihenkilön työskentelyyn, mikäli tarve näin näyttäytyy. Myös yhteistyö oman työntekijän, asiakkaan ja Hanskan välillä koettiin olevan tuloksellista. Tämän koettiin ehkäisevän myös sitä, etteivät kaksi toisistaan tietämätöntä tahoja työstä asiakkaan kanssa samaa asiaa. Tässä myös viitattiin tietosuojaan ja tarvittavien tietojenvaihtolupien täyttämiseen.

”Sitten just siinä yhteistyön näkökulma, että sitten ei oo kaks tahoja jotka hoitaa samaa asiaa tietämättä toisistaan... ja monestihan asiakkaalla ei oo mitään sitä vastaan, että tehään yhteistyötä ja vaihetaan ne luvat...Mutta se että tietysti työntekijät aina huomata kysyä, että kuka näitä asioita on sun kans tähän asti hoitanu tai tehny.”

”Ja yhteiskunnan kannalta just, että sen rajaaminen, että mitä ne on, ne palvelut mitä se Hanska tuottaa ja mitä palveluita tavallaan on tarkoitus tuottaa yhteiskunnassa muitten toimijoiden kautta... Kun välillä sit taas, vaikka ihminen tarvitsee erityistä tukea, niin jotkut kumminkin tietyissä tilanteissa sit oikeesti osaakin hoitaa niitä asioita itsenäisesti, että taas siihenkin kannustaminen.”

Palvelukeskus Hanskan yhteistyö muiden toimijoiden kanssa myös vankilasta vapautuneita ajatellen nähtiin tärkeänä. Tämä voi näyttäytyä niin yhteistyönä asiakkaan asioiden hoidossa, kuin myös erilaisiin viranomais- ja järjestöpalveluihin ohjaamisena. Oikea-aikaisuus ja kopin ottaminen asiakkaan asioiden hoitoon hetimiten alkuvaiheessa nähtiin tukevan asiakkaan myönteistä kehitystä. Tuen muodoiksi määriteltiin muun muassa sosiaalitoimi, rikosseuraamuslaitos, seurakunta ja erilaiset järjestötoimijat kuten Kris, Vaha-toiminta ja Via Dia. Sosiaaliset suhteet kytkeytyvät niin omistamisen, kuin olemisen toiminnan tasoihin. Ajateltaessa yksilöä sosiaalisena olentona, voidaan nähdä yksilö yhteisöllisyyteen ja toisten seuraan pyrkiväksi. Sosiaalista pääomaa tarkasteltaessa yksilön toiminnan tasona voidaan kuvata omistamisen tasoa. Sosiaalista pääomaa voi syntyä kuuluvuudesta, esimerkiksi yhteisöihin, järjestöihin ja muihin sosiaalisiin verkostoihin. Tämä voi tuottaa luottamuksen tunnetta ja hyvinvointia. (Niemelä 2009, 213–222.)

”... et voi olla et joku tarvii ihan jotain terveydenhuollon palveluja ja ylipäättään viranomaispalveluita ja muuta semmosta, että kykenis itselleen kuuluvia palveluita käyttämään, niin semmosessakin voi olla apu tarpeen.”

Vaikka asiakkaalla olisi muutoin palvelut tarkoitusta vastaavissa paikoissa muualla kuten järjestöissä, aikuissosiaalityössä tai rikosseuraamusvirastossa, kahdessa haastattelussa ajateltiin Palvelukeskus Hanskan voivan olla paikka johon tulla, mikäli asiat eivät ole menneenkään suunnitelman mukaisesti. On saattanut tulla ratkeamisia ja kynnyks voi olla suuri lähtee jo valmiiksi oleviin palveluihin asiaa avaamaan. Palvelukeskus Hanska voi toimia näin paikkana, josta lähtee matalalla kynnyksellä tätä avaamaan ja asioita järjestelemään. Tässä vaiheessa onkin tärkeää, että Palvelukeskuksen työntekijä ottaa tilanteesta koppia ja lähtisi yhdessä asiakkaan kanssa ottaman yhteyden asiakkaalla jo valmiiksi oleviin palveluihin. Näin negatiivinen kehä voidaan saada katkaistua ja ennaltaehkäistyä vakavampia ongelmia.

”.... samoten hekin joilla on asioita järjestettävä ja muuta, kun tulee näitä ketunlenkkejä ja ratkeemisia ja sitten tulee näitä häpeäkynnyksiä. Sit ei uskalleta enää tullakaan tapaamaan niin on hyvä, että on joku paikka mihin voi vaan mennä ja mistä tietyllä tavalla lähetään purkaa sitä tukipolkua”

Mielekäs tekeminen

Pari haastateltavaa kuvasi Palvelukeskus Hanskan voivan tuoda yhteisöllisyyden kokemusta Hanskan kautta. Tarkasteltaessa sosiaalista kuntoutusta Palvelukeskus Hanskassa yleisellä tasolla, määrittyi mielekkään tekemisen vaihtoehtoiksi ryhmätoiminnot, yhteisötoiminnot ja yhteinen ajanvietto. Näiden samaisten toimintojen näkisin pystyvän vastaamaan myös tietyissä tapauksissa vapautuvien vankien haasteisiin. Erityisesti haastateltavat eivät juurikaan tuoneet esiin Hanskan mahdollisuuksia tarjota mielekästä tekemistä vapautuville vangeille. Tämä voi johtua myös siitä, että asiaa sivuttiin yleisemmällä tasolla koko kävijäkuntaa ajatellen. Muutama haastateltava pohti, voisivatko Palvelukeskus Hanskan työntekijät tukea ja ohjata erilaisiin mielekkäisiin tekemisen paikkoihin myös muualle, esimerkiksi järjestöjen toimintaan.

Haastatteluiden perusteella erityisen tuen tarpeessa olevilla vankilasta vapautuneilla henkilöillä koettiin olevan toisinaan sellaisia haasteita, joihin palvelukeskus Hanska pystyy vastaamaan. Yksilöillä nähtiin olevan myös runsaasti vahvuuksia joita tulisi tukea ja kannustaa hyödyntämään. Luottamus, asiakkaan yksilöllinen tunteminen ja keskustelut määrittyivät edesauttaviksi tekijöiksi. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa koettiin tärkeäksi niin yleisesti sosiaalista kuntoutusta kuin rikollisuudesta irrottautumista ajatellen. Yhteistyön avulla prosessinomaisuus kuntoutumisessa ja asioiden eteenpäin viemisessä voidaan katsoa yhdeksi kulmakiveksi. Palvelukeskus Hanskan toiminta voi parhaimmassa tapauksessa ennaltaehkäistä uusintarikollisuutta, ehkäisten syrjäytymistä ja tukien osallisuutta. Osallisuus voi näyttäytyä niin sosiaalisesta kontekstista, mutta myös yksilön valtaistumisena ja voimaantumisenä oman prosessin ja elämänhallinnan eteenpäin saattamiseen ja tavoitteelliseen elämänhallintaan.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Rikollisuudesta irrottautuminen nähtiin prosessiksi, jollaiseksi myös Maruna et. all. (2011, 17-18) ja Farrington (2007, 125) tätä kuvaavat. Haasteiksi jäsenettiin päihdeongelmat ja asumisen haasteet kuten asunnottomuus. Aineistosta määrittyi haasteiksi myös mielekkään tekemisen puutteet. Mielekäs tekeminen käsitettiin niin opiskeluun ja työhön viittaavina asioina kuin myös harrastuksina. Mielekäs tekeminen ja sosiaalinen verkosto määrittyivät paljolti käsikädessä linkittyviksi asioiksi. Haasteeksi rikollisuudesta irrottautumiseen kuvastui vanhat rikosmyönteiset tai päihdemyönteiset piirit. Kuitenkin huolena nousi uusien tukevien sosiaalisten verkostojen löytymisen vaikeudet. Yhtenä vaihtoehtona haastatteluissa vaihtoehdoksi tarjottiinkin juuri mielekästä tekemistä kuten harrastuksia ja ryhmiä, joista tällaisia verkostoja voisi löytyä. Ammattilaisten monitoimijaisuus yhdessä asiakkaan kanssa koettiin olevan tärkeää ja tarkoituksenmukaista palveluita suunniteltaessa ja tukea tarjottaessa. Yhdeksi lähtökohdaksi haasteiden selättämiseen kytkeytyi vahvasti yksilön oma motivaatio ja kuntoutushalu. Ammatillaisen tehtäväksi näkisinkin muutosmotivaation kasvattamisen sekä toivon ylläpitämisen. Identiteettiä vahvistavalla, luottamuksellisella työskentelyllä nähtiin olevan suuri merkitys asiakkaan oman elämänsuunnittelun ja rikollisuudesta irrottautumisen viitekehysessä.

Tutkielmani haastatteluaineistosta määrittyi Niemelän systeemiteoreettisen jäsenyyksen avulla selkeitä sosiaalisen kuntoutukseen ja desistanssiin linkittyviä inhimillisen toiminnan tasoja (oleminen, tekeminen ja omistaminen) (Niemelä 2009, 214–215). Olen koonnut tutkielmasta nousseita jäsenyyksiä seuraavaan taulukkoon (taulukko 1) ja tulen tässä luvussa avaamaan niitä tulosteni kautta. Huomioitavaa on, että Palvelukeskus Hanskan tarjoamia sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuuksia voidaan tarkastella kaikista inhimillisen toiminnan tasoista käsin. Tästä esimerkkinä motivaatio, jota voidaan tarkastella useamman toiminnan tason kautta. Toisaalta se voidaan nähdä olemisen tason kautta inhimilliseen kasvuun liittyväksi, tuottaen hyvinvointia. Motivaatio voidaan linkittää myös tekemiseen. Ihminen on toiminnallinen olento, joka esimerkiksi sosiaalisen toiminnan kautta voi kokea hyvinvointia. Tällainen toiminta ehkäisee myös syrjäytymistä. Motivaatio erilaisiin tekemisiin ja niiden muotoihin voidaankin nähdä perustavanlaatuisena pohjana ihmisen tekemiselle. (kts. Niemelä 2009.)

Palvelukeskus Hanskan toiminnan ulottuvuudet olemisen, omistamisen ja tekemisen viitekehyksestä

- olemisen paikka
- fyysinen tuki ja konkreettiset välineet, kuten lepo, ravinto, hygienia ja pyykin pesu ja tietokone, sekä puhelin
- turvallisuus ja pelisäännöt
- omavaltaisuus ja motivaatio
- työntekijöiden ja yhteisön tuki
- yhteistyöverkostot
- palveluohjaus ja palvelutarpeen arviointi
- konkreettinen tuki asioiden hoitoon ja keskusteluapu
- sosiaaliset verkostot ja osallisuus
- mielekäs tekeminen, ryhmätoiminnot ja yhteisökokoukset

Taulukko 1. Palvelukeskus Hanskan toiminnan ulottuvuudet

Omistaminen, oleminen ja tekeminen nähtiin toisiinsa sidoksissa olevina tavoitteina ja keinoina, jotka voivat vaihtaa tilannesidonnaisesti paikkaa keinon ja tavoitteen välillä. Tästä esimerkinomaisesti ”kyvyt”. Ihmisen henkilökohtaiset kyvyt voidaan nähdä olemisen kautta. Millainen kyky ihmisellä on tarkastella omaa olemista ja rakentaa omaa identiteettiä? Toisaalta tarkasteltaessa kykyjä tekemisen kautta, voidaan tarkastella ihmisen kykyjä suoriutua erilaisista asioista kuten sosiaalisista kontakteista ja palveluissa asioinneista. Toisaalta omistamisen näkökulmasta näkisin kykyjen ja tahtotilan olevan loppujen lopuksi yksilöstä lähtevää. Yksilö ikään kuin omistaa oman tahtotilan ja kyvykkyyden, sekä niiden rakentamisen.

Tutkielmassani haastateltavien laajan ja monipuolisen näkemyksen, sekä erilaisten tutkimusten ja asiaan paneutuneiden kirjoittajien tekstien kautta olen käsitellyt Palvelukeskus Hanskan mahdollisuuksia tuottaa sosiaalista kuntoutusta ja tukea rikollisuudesta irrottautumista. Sosiaalinen kuntoutus voidaan nähdä hyvin laajana ja monipuolisena kenttänä, jonka keskiössä on asiakas. Kuntoutumiseen ja sen tukemiseen voivat vaikuttaa monet seikat, kuten yksilön aktiivisuus, yhteistyö asiakkaan ja työntekijän

välillä sekä moniammatillisuus, tavoitteellisuus ja voimavaralähtöisyys. Yksilön omat tarpeet ja merkitykset mielekkästä elämästä ja hyvinvoinnista tulee huomioida kuntoutustavoitteita suunniteltaessa (Kettunen ym. 2009, 21, 28–29).

Palvelukeskus Hanskan sosiaalinen kuntoutus

Palvelukeskus Hanska pystyy tarjoamaan monipuolisesti sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalinen kuntoutus voidaan nähdä niin psyykkisen, fyysisen kuin sosiaalisen tuen kautta. Palvelu on vapaaehtoista ja yksilön oma motivaatio onkin tärkeässä asemassa. Palvelukeskus Hanska tarjoaa vahvasti olemiseen, elämästä selviytymiseen tarvittavia perusedellytyksiä kuten ravintoa, lepoa, hygienian hoitoa ja turvaa. Nämä ovat ihmisyyden ja selviytymisen kannalta tarvittavia peruselementtejä, joita ilman ihminen ei pärjää. Edellä mainitut olosuhteet, huolenpito ja konkreettiset hyödykkeet tukevat yksilön hyvinvointia. (Allardt 1993, 89; Juhila 2012, 175178; Niemelä 2009, 214–223.)

Hanskassa koettiin olevan myös erilaisia toimintoja, joiden sisältöön asiakkaat itse voivat vaikuttaa esimerkiksi yhteisökokouksissa. Hanskan koettiin ympäristönä muodostavan sosiaalisen kehityksen, jonka myötä verkostoituminen ja sosiaalisten suhteiden luominen tulee mahdolliseksi. Allardt (1993, 89) kuvaa hyvinvointiteoriassaan yhteisyysuhteita (loving). Yhteisyysuhteet kuvaavat ihmisen tarvetta luoda erilaisia sosiaalisia suhteita. Nämä suhteet voivat muodostua erilaisissa viitekehysissä, kuten perheissä ja yhteisöissä. Suhteiden avulla ihminen voi saavuttaa hyvinvointia ja kehittyä ihmisenä. Niemelä (2009, 213–223) puolestaan kuvaa sosiaalisten suhteiden voivan tuottaa jokaisen inhimillisen toiminnan tason kautta hyvinvointia eri viitekehysten kautta. Ihminen voi saada sosiaalisten suhteiden kautta muun muassa luottamusta, sosiaalista pääomaa ja osallisuutta, ehkäisten syrjäytymistä. Päihdeongelmista kärsineille ja sittemmin päihteistä eroon päässeille Palvelukeskuksen arveltiin olevan haasteellinen paikka, koska sinne voi tulla myös päihtyneenä. Tällöin tulisikin miettiä muita sosiaalisen kuntoutuksen vaihtoehtoja.

Haasteena, mutta myös mahdollisuutena nähdään päihtymyksen salliva kehys. Palvelukeskuksessa päihteitä ei saa käyttää, mutta päihtyneenä siellä saa olla. Palvelukeskus Hanskaa kuvattiin kynnyksettömänä paikkana, johon on helppo tulla, omasta voinnista

huolimatta. Kynnyksettömyys voi tukea hakemaan apua myös tilanteissa, joissa omaa virallista työntekijää ei tavoita ja avun tarve on kriisiluonteinen tai häpeäkynnys avun hakemiseen on suuri. Tällä viitattiin siihen, kuinka kuntoutuspolullakin saattaa ratkeamisia tulla. Tämä voi aiheuttaa häpeää lähteä asiaa omalle työntekijälle ratkomaan. Palvelukeskus Hanska voi toimia paikkana, jonne on helppo mennä asiaa selvittämään ja josta matalalla kynnyksellä asiaa lähdetään purkamaan.

Palvelukeskus Hanska pystyy toiminnallaan tarjoamaan palveluohjausta. Palveluohjauksen koettiin olevan mahdollisuus tukeen etuisuuksien haun, asumisen tilanteen ratkomisen sekä tarvittavien kuntoutusprosessien alkuun saattajana. Pitkäjänteisen työskentelyn nähtiin tapahtuvan muissa palveluissa kuten aikuissosiaalityössä. Palveluohjauksella on sosiaalisessa kuntoutuksessa oma paikkansa auttaa kuntoutujaa kiinnittymään palveluihin, löytämään omia voimavaroja ja vuorovaikutteisesti keskustellen hahmottamaan ja tukemaan motivaatiota. Taloudellinen tilanne ja asuminen perustarpeena linkittyy olemiseen ja omistamiseen vahvasti. Asuminen voidaan kuvata yksilön tavoittelemana pääoman muotona, tuoden turvaa (Niemelä 2009, 213–222.)

Mielenkiintoinen näkökulma on identiteettityöskentely, jonka näen linkittyvän yksilön osallisuuteen ja käsitykseen siitä, mihin yksilö kokee kuuluvansa. Mikäli asiakas käy päivittäin Hanskassa, nouseeko yksittäisiltä asiakkailta toiveita pohtia omaa elämää ja kuntoutusprosessia, vai ovatko kävijät tyytyväisiä tähän hetkeen ja omaan tilanteeseen? Kettunen ym. (2009) tuovat esiin näkemyksen vajaakuntoisen roolista ja sosiaalistumisesta kyseiseen rooliin ja sen odotuksiin, omaksuen näitä toimintatapoja ja malleja. Huomioitava on, ettei vajaakuntoisen rooli ole vain tämä. Yksilöllä on erilaisia rooleja ja näin myös odotuksia. Mikäli henkilö vetäytyy ”vain kuntoutujan rooliin”, voi eräinä perusteina olla minäkäsityksen suojaaminen ja kielteisten sosiaalisten seuraamusten välttäminen. Näitä voivat olla esimerkiksi syrjäytyminen ja erilaisuuden kokemukset. (Kettunen ym. 2009, 15–16.) Voisiko työntekijöiden avulla löytää muita ominaisuuksia ja etsiä erilaisia mahdollisuuksia toteuttaa niitä?

Vaikka henkilöllä olisi vajaakuntoisuutta, riippuvuutta tai esimerkiksi asunnottomuutta, tutkielman perusteella voidaan todeta yksilön olevan paljon muutakin. Henkilö voi olla esimerkiksi vanhempi, hyvä ystävä, lapsi vanhemmalle, lahjakas erilaisissa asioissa tai muuta vastaavaa. Kuitenkin mikäli asunnottomuus tai vaikka päihdeongelma on osaltaan vaikuttanut tiettyyn rooliin asettumista, voiko matalan kynnyksen palvelukeskuksen työntekijät tukea arjen työn ohella minäkuvan uudelleen rakentumista ja näin ollen myös kuntoutumista? Muutamasta haastattelusta nousi pohdinnan paikkaa viitaten tähän. Osalla asiakkaista elämä koettiin vielä tietyllä tapaa impulsiiviseksi, muutoshalukkuutta ei välttämättä nähty. Sitten on toinen puoli, ihminen joka haluaa muutoksen, kuntoutumista. Muutoshakuisuus tulisi työntekijöiden nähdä ja siihen tarttua.

Desistanssi ja sosiaalinen kuntoutus

Laine (2007, 273–274) kuvaa myös MacKenzieen (2000) viitaten toimintoja, joilla on havaittu positiivisia vaikutuksia uusintarikollisuuden vähentämiseen. Nämä toiminnot on linkitetty lähinnä rangaistuksen aikaan, mutta itse näkisin tänä päivänä niiden vahvasti linkittyvän myös vapaudessa tapahtuviin kuntoutumisen muotoihin. Näiksi toiminnoiksi lukeutuu asenteeseen ja ajattelutapaan keskittyvät kognitiiviset toiminnot, riittävät mielekkään tekemisen muodot kuten koulutukset ja työllistämistoimenpiteet sekä yhteisöt, joissa henkilöt itse pyrkivät vahvaan vastuuseen.

Salovaara (2020, 9) kuvaa vapautuvan vangin onnistuneeseen yhteiskuntaan integroitumiseen liittyviksi seikoiksi sopivat palvelut, hyvät kohtaamiset ja kokemukset palveluista sekä asiakkaan oman motivaation muutokseen. Näkisin Palvelukeskus Hanskan yhtenä keinona ja paikkana tukea rikollisuudesta irrottautumisessa. Palvelukeskus Hanska pystyy tukemaan toiminnallaan perustarpeiden tukemiseen, jotka ovat sidoksissa hyvinvointiin, omistamisen ja olemisen toiminnan tasojen kautta (Niemelä 2009). Näitä perustarpeita ovat ravinto, hygienia, vaatetus, lepo ja turvallisuuden tunne.

Palveluohjaus puolestaan voi tukea toiminnallaan etuisuuksien haussa, asumiseen liittyvissä haasteissa sekä prosessien eteenpäin viennissä. Näitä prosesseja voivat olla esimerkiksi päihde- ja terveydenhuollon prosessit ja sosiaalityön prosessit. Salovaara (2020b) toteaa

lisääntyneen sähköisen asioinnin tuovan vapautuvalle haastetta hoitaa asioita itse. Myös moniongelmaisille tarjottavat palvelut saattavat olla hajanaisia ja näin vaikeuttaa asiakkaiden palveluiden saantia (Salovaara 2020, 7). Sähköisen asioinnin lisääntyminen ja sen tuomat vaikeudet kuvattiin myös aineistossani. Palveluohjaus onkin yksi keino tukea asioiden hoitoon myös sähköisessä asiointissa. Tutkielmastani kävi selväksi, että yhteistyö eri toimijoiden kanssa on tärkeää asiakkaan kokonaistilanne huomioiden. Palvelukeskus Hanskan ei nähty toimivan prosessinjohtajuuden roolissa, mutta hyvänä keinona tukea elämän notkahdus tilanteissa ja tilanteissa, joissa prosessi tulisi saada käyntiin. Kynnyksetön palvelu takaa palvelun helpon saatavuuden, myös silloin kun ihminen on esimerkiksi päihtynyt. Huomioitavaa kuitenkin on, ettei Hanska välttämättä sovellu sellaisille henkilöille joilla esimerkiksi päihitteettömyyden työskentely on jo tietyssä vaiheessa ja/tai riippuvuudesta eroon pyrkimys on vielä haastavaa. Terveiden ja päihitteettömyyden tukeminen koettiin pääsääntöisesti mahdollisuudeksi edesauttaa rikollisuudesta irtaantumista. Myös tässä asiakkaan oma motivaatio nähtiin ensiarvoisen tärkeäksi. Keinoina määrittyi asiakkaan kanssa kokonaistilanteen ja tarpeiden reflektointi, erilaisten palveluiden (kuten päihdehoito ja terveydenhuollon palvelut) saannin mahdollistaminen ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa. Nivelvaiheisiin, työskentelyn jatkumoa silmällä pitäen, tulisi kiinnittää erityistä huomiota.

Salovaara (2020, 8) kuvaa tutkimuksestaan välittyneen näkemyksen siitä, kuinka päihitteistä eroon pyrkivälle on vankeudesta vapauduttuaan riski palata samaan paikkaan, jossa vanhat päihitteitä käyttävät sosiaaliset verkostot ovat läsnä. Näiden tutkimustulosten näkisin linkittyvän myös periaatteeltaan Palvelukeskus Hanskaan. Ihmiselle, joka pyrkii olemaan ilman päihitteitä, ei päihtymyksen salliva tila välttämättä ole tarkoituksenmukaisin vaihtoehto. Tällöin olisi tärkeää yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa miettiä vaihtoehtoisia, asiakkaan tilanteeseen soveltuvampia palveluita, niin viranomaispalveluissa, kuin järjestöissä. Viranomaispalveluita vankilasta vapautuneille tuottavat esimerkiksi aikuissosiaalityö ja rikosseuraamuslaitos. Järjestöpuolen toimijoina toimii muun muassa Vaha-toiminta, Via Dia ja nyt uutena toimijana Jyväskylässä Kris. Maruna et. al. (2011, 10, 12–13 mm. Peeleä 1990 lainaten) toteavat, ettei ammattilaisten työskentely sulje pois perhe-, yhteisö- ja vapaaehtoistoimijoiden työtä. Vaikka ihminen kävisi ammattilaisten vastaanotoilla, terapiassa tai muissa ammatillisissa kuntoutuksissa, suurimman osan ajasta yksilö työskentelee desistanssin eteen ”omalla ajalla” itse. Ammattilaisten tuen lisäksi on

huomioitava luonnollisen verkoston, kuten perheen ja ystävien merkitys. Myös Niemelä (2009) kuvaa sosiaalinen pääoman voivan näyttäytyä kuulumisena erilaisiin yhteisöihin, sekä erilaisten suhteiden saavuttamisena. Ammattilaisten ja viranomaisten kanssa luodut asiakassuhteet voivat tukea hyvinvointia, jotka omistamisen tason (Niemelä 2009, 214–222, 230–231) kautta ihminen saavuttaa.

Asuminen nähtiin pääsääntöisesti asunto ensin-periaatteen (kts. esimerkiksi Asunto Ensin 2018; Kamppila 2018; Salovaara 2020b,) mukaisesti kaikille kuuluvaksi lähtökohdaksi ja perusoikeudeksi, joka mahdollistaa sosiaalista kuntoutumista, työllistämistä edistäviin toimenpiteisiin lähtemistä, päihteettömyyteen pyrkimystä ja rikollisuudesta irtaantumista. Ennen kaikkea se on oma paikka. Itsekin Jyväskylän kaupungilla asumisohjaajana työskennelleenä ja Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma – PAAVO 2:ssa hanketyöntekijänä toimineena näen asumisen merkityksen sosiaalisen kuntoutuksen pohjana, josta on usein helpompi lähteä liikkeelle. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelman tavoitteena oli muun muassa ennaltaehkäistä ja poistaa pitkäaikaisasunnottomuutta (Karppinen & Fredriksson 2016, 4).

Puhuttaessa asunnosta tietyn tyyppisenä perusoikeutena, on tärkeää huomioida myös asiakkaan oma tahtotila ja motivaatio sekä kyvyt asumiseen. Luottamuksellisella ja vuorovaikutteisella (mm. Heinonen 2007, 35) työskentelyllä voidaan saavuttaa yhteistä ymmärrystä asiakkaan tilanteesta. Asuminen ja talous linkittyvät usein taloudellista tilannetta tarkasteltaessa yhteen. Talouden näkökulmasta huomioituna vangeilla on koettu olevan heikompi taloudellinen asema. Sosiaalitoimen etuisuuksien hakeminen nähdään yleisenä. (Kivivuori & Linderborg 2009, 176.) Näkisinkin näillä olevan selkeän yhteyden ja uskaltaisinkin nähdä tämän myös yhteiskunnan rakenteellisena ongelmana, ei niinkään aina yksilöstä johtuvaksi tekijäksi. Tällä viitataan siihen haasteeseen, onko yhteiskunnassa tarjota tarpeeksi kohtuuhintaisia asuntoja sekä esimerkiksi mahdollisuutta tarvittavaan kotivakuutukseen?

Vankilasta vapauduttuaan rikollisuudesta irrottautumiseen ja uuden suunnan löytämiseen voi yhtenä tarkoituksenmukaisena vaihtoehtona olla myös uudenlaisen sosiaalisen verkoston

luominen (Salovaara 2020, 9). Niemelän (2009, 214–223) kuvaaman tekemisen tason kautta tarkasteltuna Palvelukeskus Hanska voi tarjota vapautuneille konkreettista tukea arkeen erilaisten toimintojen kautta. Vapautuvien mielekkään ja kuntouttavan tekemisen nähtiin olevan tärkeä palanen sosiaalisessa kuntoutuksessa. Vaikkakin erilaiset ryhmät ja yhteisöllinen tekeminen nousivat tärkeiksi sosiaalisen kuntoutuksen ja desistanssin tuen muodoiksi, ei tutkielmasta noussut vahvaa näkemystä siitä, kuinka Palvelukeskus Hanska niitä tässä vaiheessa toteuttaa. Palvelukeskus Hanskassa pystyi kohtaamaan muita ihmisiä erilaisissa tilanteissa, kuten ruokailu, yhteisökokoukset ja erilaiset yksittäiset toimintakerrat ja toiveita tulevaan selkeästi on. Yksi syy siihen, miksi tämän hetken ryhmätoiminta ei vielä vahvasti näyttäytynyt, voi johtua siitä, että Palvelukeskus on vasta melko nuori. Toisekseen vallitseva COVID-19-tilanne estää ryhmätoimintojen toteutumista ja kolmanneksi syystä, että osa tutkielmaan osallistuneista haastateltavista ei vahvasti tuntenut Hanskan toimintaa. Näin ollen luotettavia, todennettavia johtopäätöksiä siitä, voiko juuri Palvelukeskus Hanska tukea erilaisin ryhmätoiminnoin desistanssissa, ei voitane tehdä.

Mahdolliset desistanssia epäedullisesti tukevat läheisverkostot saatettiin nähdä vapautuvan ainoina henkilökohtaisen verkoston tuen lähteinä. Mielekkäällä tekemisellä nähtiin olevan mahdollisuus rakentaa uuden tyyppisiä verkostoja, jotka linkittyvät niin olemiseen, kuin omistamiseen hyvinvointia edesauttavasta kontekstista (kts. Niemelä 2009.) Tulisi huomioida yksilön omat toiveet ja motivaatio. Millä tavoin yhteiskunta määrittelee yksilölle polkua ja mikä on todellisuudessa ihmisen oma tahtotila? Vaihtoehtoja mielekkääseen tekemiseen on Jyväskylässäkin useita, kuten harrastuksia, ryhmiä, opintomahdollisuuksia ja erilaisia työtoimintoja. Millaiset ovat yksilön mahdollisuudet päästä omaa identiteettiä ja minuutta vahvistavaan ja tukevaan toimintaan mukaan? Toimijoiden tulisi selvittää ja tarjota mahdollisuuksia lähteä mukaan rinnalla kulkijaksi kohti uutta. Näin voitaneen myös ennaltaehkäistä ehkä vanhojakin opittuja malleja, kuten turvautumista päihteisiin (huom. rohkaisuryppy). Tässä näkisin Palvelukeskuksen voivan tarvittaessa ohjauksellaan ja yhteistyöllä muiden tahojen kanssa olla puskurina.

Vaikkakaan suoranaisesti vankilasta vapautuneiden asiakkaiden kanssa käytävät syvemmät keskustelut eivät haastatteluista määrittäneet Palvelukeskus Hanskan toiminnan ytimeksi, nostaisin huomiona Palvelukeskuksen rikollisuutta ennaltaehkäisevän näkökulman. Näkisin

Palvelukeskuksen voivan tukea asumista, osallisuutta, palveluprosessien syntymistä sekä taloudellista turvallisuutta. Tällaiset sosiaalisen kuntoutuksen muodot ennaltaehkäisevät ja korjaavat myös rikollisuuteen työntäviä tekijöitä, kuten syrjäytymisen ja huono-osaisuuden kokemuksia sekä palveluiden ulkopuolisuutta. (mm. Granfelt 2016, 62–63; Hynynen 2003, 3.) Salovaara (2019, 222, 246) kuvaa väitöskirjassaan rikoshistorian omaavien naisten takaisinliittymistä ja siihen kytkeytyvää mielekästä elämää. Mielekäs, omantyyppinen elämä tukee yhteiskuntaan integroitumista. Se voi sisältää hyväksynnän kokemukset, sosiaaliset suhteet ja muutosmyönteisyyden. Sisäinen tasapaino, häpeästä ja leimautuvuuden tunteesta irrottautuminen sekä haaveet ovat tähän vaikuttavia tekijöitä. Huonommuuden tunteet ja itseluottamuksen puutteet linkittyvät sisäistetyn häpeän kokemuksiin. (Salovaara 2019, 222, 246.)

Johtopäätöksenä tuloksista on nähtävissä se, kuinka Palvelukeskus Hanska pystyy vastaamaan erityisen tuen tarpeessa olevien vankilasta vapautuneiden henkilöiden tuen tarpeeseen yhtenä toimijana kuntoutuksen kentällä. Erilaiset haasteet linkittyvät vahvasti toisiinsa, niin yksilö-, kuin yhteisö- ja yhteiskuntatasolla. Haasteiden jatkumona voidaan nähdä mahdollisuudet. Palvelukeskus Hanskan kautta ei ole tarkoituksenmukaista, eikä mahdollista vastata kokonaisvaltaisesti erilaisiin haasteisiin. Hanska toimii yhtenä mahdollisuutena ja näin ollen kykenee vastaamaan omalta osaltaan näihin haasteisiin ja tuottamaan toiminnallaan mahdollisuuksia ja tukemaan niitä. Yksilön elämä koostuu erilaisista palasista, joista syntyy kokonaisuus. Hanskan tehtävänä on niin ennaltaehkäisevyyden kuin korjaavuuden näkökulmasta tuottaa hoivaa, tukea ja apua erityisen tuen tarpeessa oleville henkilöille yksilökohtaisuus huomioiden. Palvelukeskuksen vahvana tuen kenttänä nähdään kynnyksettömyys. Asiakkaan näkökulmasta palveluihin ohjaaminen, oikea-aikainen puuttuminen ja tuen mahdollisuudet edesauttavat ihmisen selviytymistä arjen- ja elämänhaasteista.

Pohdinkin, olisiko yhteistyöverkostoja ja palveluihin ohjautuvuutta tärkeää kehittää myös tulevaisuudessa, esimerkiksi ASSI-Asunto Ensin hankkeen avulla. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa on tärkeä kulmakivi asiakkaan kokonaisvaltaisessa kuntoutuksessa. Myös Palvelukeskuksen uusista kävijöistä tulisi ottaa koppia hyvissä ajoin, kartoittaa haasteita ja mahdollisuuksia ja näin ollen ohjata tarpeen mukaisesti palveluihin. Näkemykseni mukaan

palveluohjauksen, luottamuksellisen yhteistyön ja henkilökohtaisten keskusteluiden myötä olisi mahdollista päästä tarttumaan asiakkaan tilanteeseen myös identiteettityöskentelyn, sekä voimaantumisen näkökulmasta. Myös Salovaara (2020b) nostaa artikkelissaan esiin luottamuksellisen suhteen merkityksen asiakassuhteissa.

Se, kuinka yksilö voi omalla toiminnallaan ja yhteiskunnan tuella irrottautua rikollisuudesta, on yksilöllinen ja monisäikeinen prosessi. Tähän liittyen sosiaalisella kuntoutuksella eri muodoissaan on vahva tehtävä. Yhtenä mahdollisuutena sosiaaliseen kuntoutukseen Jyväskylän aikuissosiaalityö yhdessä muiden toimijoiden kanssa tarjoaa Palvelukeskus Hanskan palveluita. Palvelut eivät sovi kaikille, mutta heille, kelle palvelut sopivat, voi olla suuri merkitys syrjäytymisen, asunnottomuuden ja huono-osaisuuden ehkäisyssä ja korjaamisessa. Näkisin Palvelukeskus Hanskan vastaavan omalta osaltaan myös Marinin hallituksen strategiisiin tavoitteisiin, kuten huono-osaisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyyn ja hyvinvoinnin sekä toimintakyvyn tukemiseen (kts. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31.)

Tutkielman ja tulosten luotettavuutta tarkasteltaessa koen, että on tärkeää huomioida ja tunnustaa tutkittavien asemaa verraten tutkittavaan ilmiö. Desistanssia ja sosiaalista kuntoutusta voidaan tutkimuksellisesti lähestyä asiakkaiden näkökulman kautta. Tässäkin tutkimuksessa se olisi ollut toinen varteenotettava vaihtoehto. Koin kuitenkin mielenkiintoiseksi saada näkemystä myös ammattilaisilta ja lähestyä tätä tutkimusasetelmaa heidän näkökulmansa kautta. Tulee kuitenkin huomioida, että näkemys ei ole asiakkaiden ja mielenkiintoista olisikin jatkotutkimusehdotuksena tutkia samaa viitekehystä ja ilmiötä asiakkaiden ja palvelun käyttäjien näkemysten kautta sekä verrata tuloksia: Olemmeko ammattilaisina samoilla jäljillä asiakkaiden kanssa, vai onko näkemyseroissa sellaisia asioita, joista olisi tärkeää keskustella, niin palvelun käyttäjien kuin ammattilaisten kesken.

”No kyl mä ajattelen ja toivon että se sosiaalinen kuntoutus näkyis niin, että se asiakkaan osallisuus ja hän on osa yhteiskuntaa ja se kuuluu hänelle. Se sosiaalinen kuntoutus olis hyvin arkista, se ei olis mikään hieno sana tai joku semmonen mitä pitää tavoitella vaan se olis ihan sitä hetkeä ja sitä elämää, niinku kenen tahansa ihmisen kohalla...”

Lähteet

Alasippola, Hanna-Riikka (2020): Haastattelu 27.10.2020.

Allardt, Erik (1971): Yhteiskunnan rakenne ja sosiaalinen paine. Porvoo: Werner Söderström OY 1971.

Allardt, Erik (1976): Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Porvoo, Helsinki: WSOY 2018.

Allardt, Erik (1993): Having, loving, being: an alternative to the Swedish model of welfare research. Teoksessa: Nussbaum & Sen (eds.) The Quality of Life. Oxford: Clarendon Press 1993. Saatavilla

<http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzI3MzUzMF9fQU41?sid=b0eb8361-c9aa-4276-a756-0c02a1048b15@sessionmgr4008&vid=0&format=EB&rid=1>. luettu 17.7.2020.

Anttonen, Ritva (2020): Haastattelu 14.10.2020.

Asunto Ensin (2018): Asunto ensin - malli. Saatavilla <https://asuntoensin.fi/tietoa/asuntoensin/>. luettu 1.6.2020.

Granfelt, Riitta (2015): Asumissosiaalinen työ: Kotiin ja rikollisuudesta irti? Y-Säätiön julkaisuja 2015. Saatavilla

https://ysaatio.fi/assets/files/2015/11/asumissosiaalinen_ty_o_julkaisu_web.pdf. luettu 1.5.2020.

Granfelt, Riitta (2016): Vankilasta desistanssipolun kautta kotiin. Teoksessa Juhila, Kirsi ja Teppo Kröger (toim.) Siirtymät ja valinnat asumispoluilla. SoPhi, Jyväskylän yliopisto 2016, 60–84. Saatavilla <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50391/978-951-39-6664-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. luettu 1.5.2020.

Hautala, Sanna & Kaarakka, Olli (2018): Vankilasta vapautuminen sosiaalisen kuntoutuksen haasteena. Teoksessa Lindh, Jari, Kristiina Härkäpää & Kaisa Kostamo-Pääkkö,(toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi: Lapland University Press 2018, 318–344.

Heinonen, Hanna (2007): Kohti syvempää ymmärrystä sosiaalityössä. Tutkiva ja arvioiva työote sosiaalityöntekijöiden jäsentämänä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 16, 2007. Yliopistopaino. Saatavilla

<https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=ca0840f2-fdf4-4bd2-910e-2298a3af21c4>. luettu 2.11.2020.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008): Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus 2008.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2007): Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi 2007.

Hynynen, Raija (2003): Teoksessa Granfelt, Riitta. Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Helsinki: Ympäristöministeriö: Edita Prima Oy 2003.

ICF (2004): Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. World Health Organization. Stakes. Ohjeita ja luokituksia 2004:4. 6.painos. Helsinki: Stakes 2004.

Juhila, Kirsi (2012): Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Jyväskylä: Bookwell 2012.

Jyväskylä. Aikuisten sosiaalipalvelut. Saatavilla <https://www.jyvaskyla.fi/sosiaalipalvelut>. luettu 14.5.2020.

Jyväskylän kaupunki (2019): Asunnottomien ja yksinäisten kohtaamispaikka Hanska avautuu maanantaina 16.12. Saatavilla https://www.jyvaskyla.fi/uutinen/2019-12-02_asunnottomien-ja-yksinaisten-kohtaamispaikka-hanska-avautuu-maanantaina-1612. luettu 8.3.2020.

Jyväskylän kaupunki (2020): Palvelukeskus Hanska. Saatavilla <https://www.jyvaskyla.fi/sosiaalipalvelut/sosiaalityo-ja-sosiaaliohjaus/hanska>. luettu 3.11.2020.

Järvikoski, Aila & Härkäpää, Kristiina (2011): Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOYpro Oy 2011.

Kaisa Kostamo-Pääkkö, Väyrynen, Sanna & Ojaniemi, Pekka (2015): Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Teoksessa Kostamo-Pääkkö, Kaisa, Sanna Väyrynen ja Pekka Ojaniemi (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Tallinna: United Press Global 2015, 7–11.

Kamppila, Vilja (2018): Todistetusti toimiva asunto ensin -periaate 10 vuotta. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA. Saatavilla [https://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/ARAvaanariblogi/Todistetusti_toimiva_asunto_ensin_periaa\(48297\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Ajankohtaista/ARAvaanariblogi/Todistetusti_toimiva_asunto_ensin_periaa(48297)). luettu 21.10.2020.

Karjalainen, Jarno, Kuusio, Hannamaria, Puromäki, Henna & Tuusa, Matti (2016): Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntakyselyn tulokset. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Työpöytä 47/2016. Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131975/Sosiaalihuoltolaki_Tyo_47-2016_net.korj%20240217.pdf?sequence=1&isAllowed=y. luettu 25.3.2020.

Karppinen, Jari & Fredriksson, Peter (2016): Ympäristöministeriö. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012 – 2015 PAAVO 2. Saatavilla https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/10/Paavo_2_loppuraportti.pdf. luettu 21.10.2020.

Karsikas, Vuokko (2005): Selvinpään olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantumisen. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2005, Vammala 2005. Saatavilla <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=b98886bb-ca4b-4847-a5cb-31b0a0dfc1b9>. luettu 7.7.2020.

Kela (2015): Toimeentulotuki siirtyy Kelan hoidettavaksi vuonna 2017. Saatavilla <https://www.kela.fi/-/toimeentulotuki-siirtyy-kelan-hoidettavaksi-vuonna-2017>. luettu 22.10.2020.

Kettunen, Reetta, Kähäri-Wiik, Kaija, Vuori-Kemilä, Anne & Ihalainen, Jarmo (2009): Kuntoutumisen mahdollisuudet. Helsinki: WSOYpro Oy 2009.

Kivinen, Ari & Lahti, Kari (2020): Haastattelu 27.10.2020.

Kivivuori, Janne & Linderborg, Henrik (2009): Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäntilasta ja rikollisuudesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 248. Helsinki: Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2009.

Kriminaalihuollon tukisäätiö. Saatavilla <https://www.krits.fi/>. luettu 6.7.2020.

Kris (2020): Rikollisten revanssi yhteiskunnassa. Saatavilla https://kris.fi/etusivu-kris-fi_rikollisten_revanssi_yhteiskunnassa_mita_kris_on/sample-page-mita-kris-yhdistys-on/. luettu 27.10.2020.

Kuntoutusselonteko (2002): Valtioneuvoston kuntoutusselonteko. Saatavilla <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70137/kselte02.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. luettu 13.5.2020.

Kuntoutussäätiö (2018): SOSKU-hanke. Saatavilla <https://kuntoutussaatio.fi/sosku-hanke/>. luettu 8.2.2020.

Kuula, Arja & Tiitinen, Sanni (2010): Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa: Ruusuvoori, Johanna, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino 2010, 376-387.

Kääriäinen, Juha (2015): Päähteet ja rikollisuus. Haaste 1/2015. Asiantuntevasti rikosentorjunnasta ja kriminaalipolitiikasta. Saatavilla <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12015/paihteetjarikollisuus.html>. luettu 15.5.2020.

Laine, Matti (2007): Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Helsinki: Rikosseuraamuslaitoksen koulutuskeskus 2007.

Laine, Matti (2011): Positiivista kriminologiaa. Haaste 3/2011. Saatavilla: <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32011/positiivistakriminologiaa.html>. luettu 8.2.2020.

Laki valvotusta koevapaudesta 629/2013. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130629>. luettu 22.10.2020.

Leinonen, Rita (2018): Sisällönanalyysi. Spoken Oy. <https://spoken.fi/sisallonanalyysi/>. luettu 4.10.2020.

Linderborg, Henrik, Suonio, Mari, Lassila, Tytti (2014): Johdanto. Teoksessa Linderborg, Henrik, Mari, Suonio ja Tytti Lassila (toim.) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014. Saatavilla https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/NdFcArAZr/RISE_1_2014_Sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_280214web_versio1.3.pdf. luettu 8.4.2020. luettu 1.4.2020.

Lindh, Jari, Härkäpää, Kristiina & Kostamo-Pääkkö, Kaisa (2018): Johdatus sosiaaliseen kuntoutukseen. Teoksessa Lindh, Jari, Kristiina Härkäpää ja Kaisa Kostamo-Pääkkö (toim.) Sosiaalinen kuntoutuksessa. Lapland University Press, Rovaniemi 2018, 7–18.

Lindqvist, Minna & Rantanen, Teemu (2018): Valvottu koevapaus ja siihen liittyvä päihdekuntoutus rikoksenteijöiden kuntoutuksessa. *Janus* vol. 26 (1) 2018, 3–20.
 file:///C:/Users/K%C3%A4ytt%C3%A4j%C3%A4/Downloads/63165-Artikkelin%20teksti-88199-1-10-20180305%20(1).pdf. luettu 4.4.2020.

Maruna Shadd, Immarigeon, Rush & LeBel, Thoms P. (2011): Ex-offender reintegration: theory and practice. Teoksessa Maruna, Shadd ja Russ Immarigeon (ed.). *After crime and punishment. Pathways to offender reintegration*. New York: Routledge 2011, 3–26.

Morizot, Julien & Kazemian, Lila (eds.). (2015): *The Development of Criminal and Antisocial Behavior: Theory, Research and Antisocial Behavior. Theory, Research and Practical Applications*. Switzerland: Springer International Publishing 2015.

Niemi, Petteri, Kotiranta, Tuija & Haaki, Raili. (2011): Sosiaalisen muutos, monimuotoisuus ja tutkimus. Teoksessa Kotiranta, Tuija, Petteri Niemi ja Raili Haaki. *Sosiaalisen toiminnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus 2011, 7–22.

Niemi, Petteri (2011): Minä itse ja sen määrääminen. Teoksessa Kotiranta, Tuija, Petteri Niemi ja Raili Haaki. *Sosiaalisen toiminnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus 2011, 169–197.

Niemelä, Pauli (2009): Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa: Mäntysaari, Mikko, Anneli Pohjola ja Tarja Pösö (toim.). *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-Kustannus 2009, 209–236.

Niemelä, Pauli (2014). *Systemaattinen ihmiskäsitys*. Tallinna: United Press Global 2014.

Nieminen, Ari (2018): Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä, kentät ja mahdollisuudet. Teoksessa Kostilainen, Harri ja Nieminen Ari (toim.) *Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia*. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki 2018, 10–24.

Obstbaum-Federley, Yaira (2017): Vankien päihdeongelmiin puuttumisessa monia haasteita. Haaste 1/2017. Asiantuntevasti rikosentorjunnasta ja kriminaalipolitiikasta. Saatavilla
<https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12017/vankienpahdeongelmiinpuuttumissamoniahaasteita.html>. luettu 6.6.2020.

Perkins, Douglas D. (2010): Empowerment. In R.A. Couto (ed.). *Political and Civic Leadership: A Reference Handbook*. Thousand Oaks, CA. Sage. 207–218.

Pohjola, Anneli (2015): Yhteisöt ja yhteisöllisyys monimuotoisena ilmiönä. Teoksessa Kostamo-Pääkkö, Kaisa, Sanna Väyrynen ja Pekka Ojaniemi (toim.) Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. United Press Global, Tallinna 2015, 15–34.

Rehabilitation International Social Commission (1983): Definition of Social Rehabilitation by RI Social Commission. Teoksessa Pekka Rissanen (ed.). Social function ability. University of Tampere 1983. 227–228.

Rikoksenteorjantaneuvosto. Teorioita rikollisuuden syistä. Saatavilla <https://rikoksenteorjanta.fi/teorioita-rikollisuuden-syista>. luettu 5.4.2020.

Rikosseuraamuslaitos (2014): Valvottu koevapaus. Saatavilla <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/vapautuminen/valvottukoevapaus.html>. luettu 22.10.2020.

Rikosseuraamuslaitos (2019): Vankien määrä väheni edelleen, mutta rikoksen uusijoiden määrä kasvoi hieman vuonna 2018. Saatavilla <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/Tiedotteetjauutiset/2019/03/vankienmaaravaheniedelleenmuttarikoksenuusijoidenmaarakasvoihiemavuonna2018.html>. luettu 4.5.2020.

Rikosseuraamuslaitos (2020a): Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2019. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 1/2020. Saatavilla https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/netra-asiakirjat/L2T4u6HIV/Rikosseuraamuslaitoksen_tilinpaaatos_ja_toimintakertomus_2019.pdf. luettu 14.3.2020.

Rikosseuraamuslaitos (2020b): Jyväskylän vankila ja yhdyskuntaseuraamustoimisto aloittavat toimintansa 13.7. Rikosseuraamuslaitos. Tiedotteet ja uutiset 2020. Saatavilla https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2020/07/jyvaskyla_nvankilajayhdyskuntaseuraamustoimistoaloittavattoimintansa13.7..html. luettu 6.9.2020.

Rikosseuraamuslaitos (2020c): Vankilat. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat.html>. luettu 14.10.2020.

Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen Matti (2010): Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa: Ruusuvuori, Johanna, Pirjo Nikander ja Matti Hyvärinen 2010 (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino 2010, 8–29.

Salovaara, Ulla (2019): Rikoksista tuomitut naiset - Yhteisöstä erottaminen ja takaisinliittymisen mahdollisuudet. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Helsinki: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus Acta Poenologica 1/2019.

Salovaara, Ulla (2020): Incarcerated women, welfare services and the process of re-entering society in Finland. Teoksessa Kuronen, Marjo, Elina Virokannas, Ulla Salovaara (eds.). Women, Vulnerabilities and Welfare Service Systems. Abingdon: Routledge 2020.

Salovaara, Ulla (2020b) käsikirjoitus, tulossa. Vankilasta vapautuvien naisten tuen tarve ja tukemisen mahdollisuudet. Teoksessa Matthies, Aila-Leena, Kati Turtiainen & Anu-Riina Svenlin (toim.) (tulossa): Tietoon perustuva aikuissosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus.

Seitamaa-Hakkarainen, Piritta (2014): Kvalitatiivinen sisällön analyysi. Metodix. Metodix – Metoditietämystä kaikille. Saatavilla <https://metodix.fi/2014/05/19/seitamaa-hakkarainen-kvalitatiivinen-sisallon-analyysi/>. luettu 4.10.2020.

Shover, Neal (2011). Foreword. Teoksessa Maruna, Shadd ja Russ Immarigeon (ed.). After crime and punishment. Pathways to offender reintegration. New York: Routledge 2011, vii–xi.

Siitonen, Juha (1999): Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulun yliopisto. Oulu University Library, 1999. Saatavilla <http://jultika.oulu.fi/files/isbn951425340X.pdf>. luettu 5.4.2020.

Silta-Valmennusyhdistys ry (2016): Saatavilla <https://www.siltavalmennus.fi/>. luettu 6.7.2020.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301#L3P17>.

Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallinen kehittämishanke (SOSKU) ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2018): Suositus työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisen laatuksiteereiksi. Punamusta Oy: Helsinki. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137281/URN_ISBN_978-952-343-249-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y. luettu 19.10.2020.

Tietoarkisto (2016): Aineistohallinnan suunnittelu. Saatavilla <https://www.fsd.tuni.fi/aineistohallinta/fi/aineistohallinnan-suunnittelu.html>. luettu 8.2.2020.

Tietoarkisto (2017): Kvalitatiivisen datatiedoston käsittely. Saatavilla <https://www.fsd.tuni.fi/aineistonhallinta/fi/kvalitatiivisen-datan-kasittely.html>. luettu 8.2.2020.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2016): Hyvinvoinnin mittaaminen. Saatavilla <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/hyvinvoinnin-mittaaminen>. luettu 15.4.2020.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2017): Sosiaalinen kuntoutus käytännössä. Saatavilla <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalinen-kuntoutus/kuntakysely/kaytanto>. luettu 3.5.2020.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2018): Enemmän sosiaalista toimintakykyä, lisää osallisuutta! Yhteiskehittäen vaikuttavampaa sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishankkeen (SOSKU) 2015–2018 loppuraportti. Raivio, Helka (toim.). Saatavilla http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136144/URN_ISBN_978-952-343-070-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y. luettu 8.3.2020.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (2020): Sosiaalinen osallisuus teoreettisena käsitteenä. Saatavilla <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/mita-sosiaalinen-osallisuus-on-/sosiaalinen-osallisuus-teoreettisena-kasitteena>. luettu 8.4.2020.

Tuomela, Raimo & Mäkelä Pekka (2011): Sosiaalinen toiminta. Teoksessa Kotiranta, Tuija, Petteri Niemi ja Raili Haaki 2011. Sosiaalisen toiminnan perusta. Helsinki: Gaudeamus 2011, 87–112.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018): Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi 2018.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012): Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. Saatavilla https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. luettu 3.3.2020.

Tyni, Sasu (2015): Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoutukselle tilastollisia perusteita? Akateeminen väitöskirja. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2015. Joensuu: Juvenes Print 2015. Saatavilla https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/11CTvAnMd/RISE_1_2015_Vankeinhoidon_vaikuttavuus_-_Onko_kuntoutukselle_tilastollisia_perusteita_Sasu_Tyni_vaitoskirja_net.pdf. luettu 5.4.2020.

Vaha-projekti- Vapauteen Hallitusti. Saatavilla <http://vaha-projekti.fi/>. luettu 3.3.2020.

Vailla vakinaista asuntoa ry. Vepa - Vertais- ja vapaaehtoistoiminnan keskus. Saatavilla. <https://vvary.fi/vepa/>. luettu 8.3.2020.

Valokivi, Heli (2008): Kansalainen asiakkaana. Tutkimus vanhusten ja lainrikkojien osallisuudesta, oikeuksista ja velvollisuuksista. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Valtioneuvoston julkaisu (2019:31): Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019 Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Helsinki:2019. Saatavilla http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161931/VN_2019_31.pdf?sequence=1&isAllowed=y. luettu 21.9.2020.

Vankeuslaki 767/2005. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

Viikki-Ripatti, Sari (2011): Rikollisuudesta irrottautuminen subjektiivisena kokemuksena. Teoksessa Linderborg, Henrik ja Raino Lavikkala (toim.). Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Vantaa: Rikosseuraamusalan koulutuskeskus 2011, 197–226.

Virtanen, Mikko (2015): Systemiteoreettisia askelmerkkejä nyky-yhteiskuntaan. Helsinki: Tutkijaliitto 2015.

Liite 1. Haastattelulomake

Koulutus

Työhistoria sosiaaalialalla vuosina

Teema 1 Vapautuvien erityistä tukea tarvitsevien vankien haasteet viitaten desistanssiin eli rikollisuudesta irrottautumiseen

1. Mitä tiedät vapautuvien vankien prosessista?
2. Mitä haasteita näet rikollisuudesta irrottautumisessa yksilö, yhteisö ja yhteiskuntatasolla?
3. Millaisena näet erityistä tukea tarvitsevan vapautuvan vangin?
4. Minkälaisia tarpeita koet vapautuvilla erityistä tukea tarvitsevilla vangeilla olevan?
5. Puuttuko Jyväskylästä mielestäsi vapautuvia vankeja tukevia toimintoja/tahoja? Millaisia?

Teema 2 Sosiaalinen kuntoutus olemisen, tekemisen ja omistamisen näkökulmasta

6. Millaisena näet sosiaalisen kuntoutuksen olemisen, tekemisen ja omistamisen näkökulmasta? (harjoittelusta saadut kokemukset vankien tarpeista)
7. Millaiset keinot ja menetelmät voivat mielestäsi tukea kuntoutumista ja osallisuutta?
8. Millaisia A) haasteita ja B) mahdollisuuksia näet vapautuvien vankien kokonaisvaltaisessa tukemisessa (huom. esim. verkostotyö)?

Teema 3 Palvelukeskus Hanskan sosiaalisen kuntoutuksen mahdollisuudet ja haasteet

9. Mitä kokemuksia sinulle on syntynyt Palvelukeskus Hanskan toiminnasta? Mikä toimii parhaiten ja miksi, mikä ei ja miksi?
10. Millainen mielikuva sinulla on, mitä tukea Palvelukeskus Hanska tarjoaa?
11. Voiko mielestäsi Palvelukeskus Hanska tukea erityistä tukea tarvitsevia vapautuvia vankeja ja mainitsemiasi tarpeita joita heillä voi olla?
12. Miten Palvelukeskus Hanska voisi tukea näitä tarpeita?
13. Mitä haasteita näen Palvelukeskus Hanskan toiminnassa yksilö ja yhteiskuntatasolla? Onko eettisiä haasteita? Entä haasteet asiakas-ammattilainen vuorovaikutuksessa?
14. Miten Palvelukeskus Hanska voisi paremmin tarjota tukea sosiaalisen kuntoutuksen ja desistanssin näkökulmasta?
15. Muita ajatuksia?
16. Vapaa sana

Liite 2. Tutkimustiedote ja haastattelulupa

Tutkimustiedote

Hei! Opiskelen Jyväskylän yliopistossa Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella sosiaalityötä. Teen parhaillaan maisterintutkielmaa, tutkielman aiheena on sosiaalinen kuntoutus Palvelukeskus Hanskassa. Tavoitteena on selvittää, millä tavoin Palvelukeskus Hanska voi tarjota sosiaalista kuntoutusta, erityisesti vapautuvat, erityisen tuen tarpeessa olevat vangit huomioiden.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014, 3§) määrittää mm. näin: *“erityistä tukea tarvitsevilla henkilöllä ja asiakkaalla henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi ja jonka tuen tarve ei liity korkeaan ikään siten kuin ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista annetun lain (980/2012), jäljempänä vanhuspalvelulaki, 3 §:ssä säädetään;”*

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014, 17§) määrittelee sosiaalisen kuntoutukseen kuuluvaksi sosiaalisen toimintakyvyn, kuntoutustarpeiden selvittämisen, tuen sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja ryhmätoimintaan, valmennuksen arkeen ja elämönhallintaan, kuntoutusneuvonnan ja -ohjauksen, sekä palveluiden yhteensovittamisen, sekä muut toimenpiteet jotka sosiaalista kuntoutusta edesauttavat. Näillä pyritään tarjoamaan tehostettua tukea syrjäytymisen ehkäisyyn, osallisuuden ja sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseen.

Haastattelen tutkielmaa varten viranomaisia ja toimijoita jotka työskentelevät erityistä tukea tarvitsevien vapautuvien vankien kanssa ja/tai tunnistavat Palvelukeskus Hanskan toimintaa ja mahdollisuuksia. Tutkielmassa palvelukeskuksen nimeä ei anonymisoida. Toivoisin voivani haastatella sinua. Haastattelut nauhoitetaan ja tehdään teemahaastatteluna. Haastattelun arvioitu kesto on noin 30-60 minuuttia. Nauhoitteita ei minun lisäksi kuuntele muut ja materiaali säilytetään tietoturvallisesti. Haastattelu on luottamuksellista. Ja tutkielman valmistuttua materiaali tuhotaan asianmukaisesti.

Tutkielmaan ei tule haastateltavien nimiä, eikä siinä yksilöidä tunnistettavia tietoja, kuten henkilön sukupuolta, ikää. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja sen voi halutessaan keskeyttää. Tutkielmani ohjaajana toimii Johanna Kiili (johanna.j.kiili@jyu.fi, p. 040 805 4472).

HAASTATTELULUPA

Annan luvan Sanna Salopajulle nauhoitettuun haastatteluun, sekä sen käyttöön kyseistä Pro Gradu maisterin tutkielmaa varten.

Paikka ja Päivämäärä

Allekirjoitus ja nimen selvennys